

”Freud” – myten bakom det Kafkaeska

Kaj Bernhard Genell

“Ich habe drei Obsessionen: das Reisen,
das Rauchen und das Sammeln”

(S. Freud)

“Human culture evolves towards reason in the
same measure as the tangible fullness of life
fades into a mathematical symbol.”

(Aby Warburg)

« Les livres ont amplifié les mythes;
mais quelques mythes suffisaient. »

(A. Gide)

ENTUSIASM

DET BERÄTTAS OM Franz Kafka, att denne hade mycket lätt att bli be-geistrad. Ja, man kan nästan vända på resonemanget och påstå att han hade svårt för att se någonting alls i det dagliga livet, eller i idéernas värld, som något "normalt" eller "alldagligt". Redan ett besök på Pos-ten, på postkontoret, fick honom att tappa andan i beundran över hur snabbt och lätt allt hanterades av personalen: kuvert flög hit och dit, och det tog inte mer än sekunder, så hade flera brev och paket redan hamnat precis där dom skulle! Kafkas ögon lyste. Samma var det när han gick på bio: aldrig upphörde han att vara som ett barn. Han kunde inte alls lugna ner sig inför miraklet med alla de rörliga bilderna. Så lyckades han irritera sin följeslagare på bion med att färtga om man inte kunde STOPPA filmen, så att man kunde titta efter mer noga på några bilder som han tyckte var speciellt bra. Och under ett föredrag av antroposofen Rudolf Steiner, vars idéer om människosjälens Kafka – som ateist och an-

arkist – ansåg rent strunt, var det inte heller lätt för Kafka att sluta be-
geistras, då Steinder använde så hänförande bilder, när han talade om
människosjälen. En kvinna som betraktade honom berättade efteråt för
en vän, hur Kafkas ögon lyst som fyrar under hela föredraget. Så be-
ställde författaren till Processen och Förvandlingen tid hos Steiner, för
att kanske kunna få några ledtrådar om hur han själv kunde må bättre
psykiskt. Genast vid mötet med Steiner kände sig dock Kafka tvungen
att säga att han inte trodde ett ord på antroposofin. Snart, vid det när-
mare (!) personliga mötet, ebbade fascinationen ut och Kafka lämnade
rummet utan att ha blivit klokare på sig själv.

Kafka sökte sig hellre till förstahandskällor, för att just också KUNNA
entusiasmeras. Så var det till exempel så, att när Kafka med sina vänner
(han var familjekär och vänkär livet igenom, och hjälpte gärna folk gra-
tis vid behov, som jurist) åkte till Paris för att bese världsstaden, så för-
bluffade han återigen vännerna: dessa hade beslutat sig för att gå på
Louvren. Detta lockade inte Kafka. Hela sällskapet var visserligen kul-
turintresserade, liksom Kafka, som läste alla nykomlingar inom poesi i
Prag, och hade åsikter om alla. Men Louvren lockade inte. Så gick då
kamraterna på Louvren, medan Kafka tog sig för vad han helst önskade:
att gå på hästkapplöpning.

Det verkar lika troligt att Kafka, när han på sitt stamcafé, bland vänner-
na på Café Arco i Prags Altstadt, blev entusiastisk när han första gången
hörde talas om psykoanalysen. Inte förrän långt senare skulle han läsa
några tunna skrifter av Freud. Men eftersom Freuds tankar var – redan
när man hörde om den i andra hand – så präglade av det självklaras
aura, och dessutom var så inspirerande och tillgängliga, för gemene man
– som det tycktes, så föll Kafka direkt. Ja, faktiskt var det inte bara Kafka
som blev entusiastiska, Nej: ALLA TYCKTES BLI SOM BARN!

I själva verket var det nästan INGEN som läste Freuds böcker: man gick
helt enkelt på referaten och började omedelbart att psykoanalysera
varandra, och tyda varandras drömmar, med särskild hänsyn till sina
relationer med fader och moder. Freuds böcker sålde nästan ingenting.
Men talades desto mer om. På samma sätt som inför Postkontoret, på
bion, på Steiners föredrag och Parisresan, så var det själva förbluffelsen

och begeistringen, som var det primära – och kanske nästan det enda – resultatet vid mötet mellan psykoanalysen och Kafka.

Och det tycktes som om Kafka hade en enastående förmåga att behålla – om än inte den första begeistringen – så dock minnet av densamma. Om så inte hade varit fallet, så hade Kafkas böcker inte sett ut som de gör!

Nu är förmodligen detta återgivande av ett historiskt skeende överdrivet, men, som Mark Twain sa: Genom överdriften kommer man närmast sanningen.

Hur Kafka kom att integrera delar av psykoanalytiskt idéstoff i sina berättelser är en gåtfull historia. Det är den jag i min förra bok: Kafka och det Kafkaeska, har försökt reda ut. I denna nya bok är ämnet: Hur såg den MYT ut, som snabbt vävdes kring psykoanalysens människobild? Ty det är ju så i historien att vad som presenterar sig som vetenskap snabbt får ett magiskt skimmer över sig, och vad som presenteras såsom denna magi, det ses sedan snart som vetenskap.

Psykoanalysen – Myten - Censorn

Sigismund Shlomo Freud föddes år 1856 i Böhmen i nuvarande Tjeckien, inte långt ifrån den ort där Kafkas far, Hermann Kafka föddes. Sigismund växte upp i en stor judisk halvseklär medelklassfamilj, och levde i det kosmopolitiska Wien, Wittgensteins stad, och i Bertrand Russells London och dog i på flykt undan SS år 1939 just i London.

Freud började, efter att med höga betyg avlagt läkarexamen i hemstaden 1881, snart att välja "själsläkarbanan" – vilket är ett adekvat uttryck, det på denna tid ännu var vetenskapligt legitimt att tala om själ, och en direkt följd av att Freud inte tålde synen av blod samt var mer intresserad av humaniora och författeri än medicin. Med hjälp av ett större stipendium kom han omedelbart att arbeta tillsammans med pionjären inom modern psykologi, J. Breuer, i Paris, där han kom i kontakt med hysteri och andra psykiska tillstånd, och där ett av de främsta be-

handlingsmedlen var hypnos. Hypnosen är – skulle man kunna påstå - grunden till psykoanalysen, och kom implicit att fortsätta vara en substantiell del av den.

Metropolen Wien

Freud levde i den hektiska världsbubbla, som den habsburgska dubbelmonarkins Wien utgjorde kring år 1900. Habsburgarna, en jättelik månghundraårig maktapparat, där släkten fram till 1889 till och med innehåft inte bara makten i Österrike-Ungern men även kejsarstolen i Brasilien, genom Pedro I och Pedro II. Pedro II avsattes genom en militärkupp. Ett sidostycke till detta var hans släkting Maximilian I - Fernando Maximiliano José Maria de Habsburgo-Lorena; f. 1832, ärkehertig av Österrike som han var, bror till Franz Josef I av Österrike, Maximilian som var kejsare av México 1864 till Mexikanska Republiken arkebuserade honom 19 June 1867. Nära nog alla de återstående habsburgska släktingarna till Franz Josefarna återvände till Wien efter det transatlantiska let-us-have-a-go-äventyret. Habsburgarna hade anor från 1500-talet, när Karl V i kamp med Frans I och Henrik VIII skapade det katolska imperium som, i alla fall för ett litet slag, var så stort att "solen aldrig gick ner" över det. Det sträckte sig från Indien till México. Föga anade alla dessa ädlingar, att om bara två årtionden – efter det Stora Kriget - skulle deras maktposition vara helt uttraderad och rester av släkten komma att leva i exil i Nederländerna o.s.v. – visserligen säkerligen finansiellt torra om fötterna, men blottade på politisk makt.

Kafka var till och med döpt efter kejsaren Franz Josef. Klädeshandlaren Hermann Kafka – son till en koscherslaktare – och själv med frostsår på händerna från betgallring som barn - hade inte stort intresse för judendomen, men ville helst av allt assimileras - och lyckas - i det böhmiska samhället, där de tysktalande judarna utgjorde en av Franz Josef sanktionerad överklass, dominerande de 80% tjeckisktalande, vilka missgynnades på flera sätt gentemot de tyskt-

lande. Under Freuds tid trädde också marxism och anarkism in som starka politiska krafter i Väst- och Centraleuropa. Industrialisering, modernisering och urbanisering kom snabbt hand i hand eskalerande. För statsapparaterna kom både denna urbanisering, teknikutvecklingen och de sociala åtagandena att öka mängden byråkrati och institutioner på ett accelererande sätt, något som kom att noteras av bl.a. Weber. Media och kommunikationer, med bl.a. radion, växte till sig med en enorm kraft. Moderniteten kom i sin egendomliga gestalt. Framtidsstro och skepsis, med skräck inför det nya, böljande fram och åter. Moderniteten, som omfattades som en slags tidens dimfigur, fick en egen kulturell skugga med enorma mängder av kulturella schatteringar. Wien var "häxkittel av idéer"¹, en stad där det vimlade av viljestarka begåvningar från Europas alla hörn. Han visades mitt i den skenbart trygga borgerligheten, denna borgerlighet, vars icke-judiska del ofta gav uttryck för sin antisemitism med en vit nejlila väl synlig i knapphålet som "hemligt", d.ä. i detta fall: uppenbart, tecken. Denna utsatta position, som Freud här befann sig i, kom att sätta outplånliga spår hos honom. Detta med judiskheten och med den statliga hegemonin har alltihop betydelse. Likaså att Freud både var jude och läkare. Judiskheten – och med den givetvis antisemitismen - denna sedan århundradena klassiska sociala plåga - var närvarande, i hemmet som i samhället. Freuds far, som var en relativt fattig man, men med stor integritet och sunt omdöme, fick i Wien mössan elakt avslagen, ombads lämna trottoaren och ta upp den, eftersom han var jude; Jakob Freud, den fridsamme, alltid våldsföraktande, gjorde som "man" sa: plockade själv upp den avslagna mössan. Denna episod, fadern Jakob Freuds feghet - som unge Sigmund uppfattade det -, ska ha präglat honom för livet. Episoden berättar givetvis alltså även massor om den tidens Wien och judens situation där.

Det är också så, att S. Freud – i och med Jakob Freuds död 1896 och den självanalys som Sigmund beslutade sig för att företa - fick tillfälle till en slags uppgörelse med och slutlig, grundlig, reflexion över förhållandet mellan dem, Detta var något som t.ex. Kafka aldrig fick tillfälle till, då Hermann och hustrun Julie Kafka överlevde sonen Franz - dock utan att hamna i koncentrationsläger, vilket alla Franz' tre systrar kom att göra. Självanalysen visade sig avgörande och viktig för Freuds idévärld, inte då minst beträffande den stora roll som fadersfiguren kom att få i psykoanalysen.

I det då idémässigt och demografiskt mer lugna Berlin (där folk ägnade sig mer åt teater och musik än debatt) kunde dock t.ex. läkaren o. psykoterapeuten-

¹ Jfr. Stephen Toulmin's Wittgensteins Vienna, S. Zweigs Världen av igår, m.fl.

romanförfattaren m.m. Georg Groddeck,² själv läkarson, komma upp med idéer som liknade Freuds, eller tvärtom. Groddeck sände Freud några artiklar, stödde honom livet igenom, och lånade honom – till och med – en term från sin bok: *Das Es, Psychoanalytische Briefe an eine Freundin*, (1926), ”das Es”, Detet, till Freuds andra topik.

Groddeck skrev ett flertal artiklar och böcker i psykoterapi, *Der Symbolisierungs-zwang*³, i *Imago*, 1922 med bl.a. en inspirerande tolkning av Törnrosasagan, och boken *Der Sinn der Krankheit* (1925). Groddeck skrev likaså långt senare en redogörelse för sin korrespondens med Freud. År 1901 (!) – året efter Freuds braksuccé med boken *Drömtydning* - annonserade H. Bergson – så idoliserad av Deleuze, i dennes dunkla, metamorfa författarskap - att den "övergripande uppgiften" för det nya seklet skulle komma att bli "att arbeta i Andens undre värld", "att utforska det omedvetna". Jämför här Höffdings Henri Bergson's filosofi. (1914) samt William James filosofi och dennes suggestiva begrepp "stream of consciousness".

Dadaismen, - som bl. a. Kafka ställde sig så frågande till – blomstrade vid denna tid, men också den i detta sammanhang än mer betydelsefulla surrealismen, vars banérförare i Frankrike, den franske läkaren, poeten m.m. André Breton, skulle utge ett flertal manifest, tidskrifter och annat, var tillsammans med Bataille, som var både ekonom och erotoman, under nära ett halvt sekel, i Frankrike på jakt efter olika sätt att med hjälp av det "undermedvetna" revolutionärt skapa en bättre, från materialismen frigjord, människa. I Europa var socialism, anarkism och allehanda spiritistiska och teknikvänliga rörelser på tapeten. Man anade en gyllene framtid. Man anade allt utom ett världskrig och en samhällsomdaning.

En lista över entusiastiska prefreudianer och tidiga "freudianer" – och liknande - kan göras mycket lång. Angående Freuds inställning till filosofin – ett område han kom att tangera - kan tilläggas, att denne sent i livet lär ha yttrat: "Jag nekade mig studiet av Nietzsche trots, eller egentligen på grund av, att det blev uppenbart för mig att jag där skulle finna insikter, som var mycket lika psykoanalysens." Nietzsche och dennes idéer skulle komma förfölja Freud livet ut, mycket som något av en ond dröm. Viktigt här är att tänka på Nietzsche såsom en kreativ skeptiker, en tvivlare. Nietzsches radikalism var inget Freud förstod, liksom han inte alls förstod nihilism, sådant tänkande som samtidigt

² 1866-1934

³ (symboliseringstvånget)

präglade Hägerström i Sverige, (vårt lands enda betydande filosof) där skepsis mot staten och rätten stod i centrum, men vars intresse för ontologi även var stort.

Känslan i tiden av frånvaron av Gud underströks av Heine. "Slutsatsen drogs" av dels av Nietzsche, dels av existentialisterna: Sartre:

"Då inemot 1880-talet några franska lärde gjorde ett försök att skapa en icke-religiös moral, sade de ungefär så här: Gud är en kostsam och onödig hypotes, därför gör vi oss av med den, men för att det skall finnas en moral, ett samhälle, en civiliserad värld, är det i alla fall nödvändigt att visa värden respekteras och betraktas som givna a priori: det måste vara en plikt a priori att vara hederlig, att inte ljuga, att inte slå sin hustru, att sätta barn till världen."⁴

Freud var – mitt i detta allt - en konservativ och auktoritär människa. Paradoxalt nog. Vi återkommer till detta.

Som von Aster påpekat, tillhör inte den vid denna tid inflytelserike Oswald Spengler skeptikernas skara: Spengler hävdar "undergången", i sitt Magnum Opus: *Der Untergang des Abendlandes, I-II*, och även i *Mensch und Technik*. Spengler kan man med större rätt hänföra till dåtidens skeptiske konspirations-teoretiker. Spenglers tolkningar av samtidens idér är ju högst (!!!) selektiva och fantastiska. Det är dock inte en total samhällelig undergång det rör sig om hos Spengler: boken om västerlandet behandlar en kulturs sönderfall (lika prononcerad som hos Theodor Adorno, i dennes *Ästhetische Theorie*.). Spengler förklarar tydligt i sin bok, att denna är tänkt som ett medium för läsaren att själv söka en sanning igenom boken. Nietzsche har däremot en attityd att ständigt på nytt mer resolut ställa i fråga, av att ta sig vidare. En konstruktiv nihilism. Det blev så småningom ett brott och en kantring av den filosofiska, litterära, psykoanalytiska och naturvetenskapliga utvecklingen i och med det första världskrigets utbrott 1914. En ny världssyn växte fram. Den intellektuella glädjen var icke längre av samma slag. Inget var detsamma. Europa skulle sedan - som bekant – icke längre vara sig likt. De psykoterapeutiska rörelserna kom i skuggan av - och ibland i konfrontation med - de politiska stämningarna, den ekonomiska och sociala utvecklingen. (Börskrasch, socialism och fascism.).

Många intellektuella centra splittrades och idéer omvandlades, ställdes i nytt ljus - och många nya mörka kom ur dess mörker. Det vimlar av bilder där moderniteten söker "beskriva sig själv".

(Merparten av vad som här av mig skissartat ges såsom en bakgrund till Freud är ju sådant material – av skiftande art - som direkt eller indirekt även inverkade

⁴ Existentialismen är en humanism, ss.34f.(1964)

på Franz Kafka och dennes författarskap, och dennes formande av moderniteten, även utan vägen via Freud.)

Ja, det vimlade av influenser i Mellaneuropa bl.a. för den, som ytterligare ville befästa existensen av ett omedvetet. Eller utveckla sin bild av det. Den mångsidige Hugo von Hofmannstahls *Märchen der 672. Nacht* från 1895 var påverkad av Andrians *Garten der Erkenntnis*, utkommen samma år. Paul Hervieu i Frankrike skrev 1887 den märkliga romanen *L'inconnu*, där författaren, som är läkare, sätter begreppet vansinne ifråga. Och långt innan dess, 1864, hade bröderna Goncourt skrivit den stora romanen *Germaine Lacerteux*, om ett fall av "hysteri".

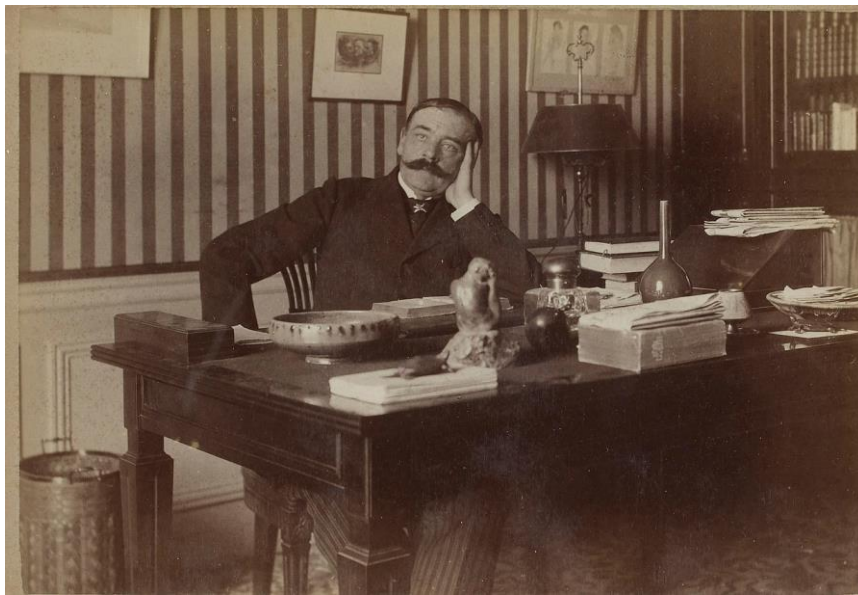
Émile Zola – den exceptionellt produktive och samhällsengagerade – inte minst i den långdragna Dreyfusprocessen, som på ett smärtsamt sätt skulle leda artonhundratalet in i nittonhundratalet - intog en sär/mellanställning. Denne var mycket beundrad av Freud. Zolas realism var strikt, men den sträckte sig ju ändå in på områden, där psykopatologin var närvarande. Ofta är Zola övertydlig i dessa sammanhang, och man får en känsla av en slags parallellitet mellan den framställda handlingen i verket och den bakomliggande tanken, analysen, budskapet. Jag tänker på *Thérèse Raquin*. I romanen *Doktor Pascal* figurerade ärftlighetsläran med den genialiske läkaren, som sökte bota tbc med malen fårhjärna, och grunnade över, om man möjligen kunde bota dårskap och dumhet med ... samma injektioner. En hel svit av romaner - inkluderande *Nana* och *Doktor Pascal* kartlägger medlemmarna i släkten Rougon Macquart's "ärftliga dispositioner".

M. le Doktor Pascal själv överordnar - som läkare - forskningen över botandet av sina patienter, just som Freud kom att göra. Han sätter likaså forskningen, som är en forskning med hans egen släkt som material, över det att leva. Han betraktar sig själv som en "inneitet", (Pascals eget begrepp), såsom en i släkten, som undgått att ärva några drag alls från sina förfäder, - som en människa, som evolutionen har "hoppat över". Freud läste Zola intensivt, - Freud läste generellt mycket, och var alltid ajour med den nyaste litteraturen, liksom han även följde en förbluffande mängd forskning på olika både humanistiska och naturvetenskapliga fält. SF höll även ett föredrag, som inte finns kvar, om denne och Z.s bok *Fecondité* i Wien 1902.

Man kan om Zola – barndomsvän till målaren Cézanne - säga att hans realism är synligt kylig, exakt och objektiv, medan den har en implicit sentimentalitet – och är starkt tendentiös. Det tycks inte som om Freud, olikt till ex. M. Harden,

insåg, att Émile Zolas storhet låg i beskrivningen av massan, och i de dynamiska krafterna bakom (!) människorna, men snarare i sysslandet med beskrivningen och analysen av den enskilda individen. Så kan man hos Zola spåra en sociolog, före termens existens, alltså en föregångare till E. Durkheim, som ju instigerade sociologin med en bok om självmord. Zolas gestalter tycks dock - i motsats till t.ex. Balzacs -, såsom karikatyrer av idéer om människor, - så att säga förhandscensurerade för att passa till den givna idén om individen.

Förbisedd – då han var politiskt obekvämt - är ju skribenten och botanikern Ottave Mirbeau, (1848 – 1917) vars bok om en kammarjungfru (*Le Journal d'une femme de chambre*, utkommen samma år som Freuds *Drömtydning*, det vill säga 1900) kommit bli en erotisk klassiker. Den lästes av Kafka. Denna bok är helt koncentrerad kring en sko-fetischist. En annan märklig bok av Mirbeau är *Tortyrträdgården*, som inspirerade Kafka till den rasande protestskriften, novellen *I straffkolonin*. Denna var den enda bok som förläggaren i Berlin, Kurt Wolff⁵, ville censurera.

Mirbeau

Mirbeau har en kraftfull stil, och en oerhörd närvaro i sina verk. Tyvärr tycks hans ilska över samhälle och inte minst kyrkan (vars offer han var, genom en

⁵ Wolff gav ut en brevsamling, där brev från författare till honom, finns att läsa. En lång rad av namn på Mella-neuropas främste författare figurerar.

prästs sexuella övergrepp på honom som ung⁶) ha gått ut över hans stil, som alltid känns otålig. Om han bara hade kunnat lägga sig till med det lugna präntandet, som Strindberg och Flaubert båda lärde sig, trots att de båda var koleriker, så hade Mirbeau – trots sin rabulism – blivit sedd som en Balzacs jämlike.

En av Mirbeaus många genuint fantastiska böcker är ju också den där hans bilnummer har blivit själva titeln. Boken handlar om en bilfärd till Belgien. Det ges ut allt fler böcker av Mirbeau, - as we speak.

OCTAVE MIRBEAU

LA 628-E8

TRENTE-HUITIÈME MILLE

PARIS
BIBLIOTHÈQUE-CHARPENTIER
EUGÈNE FASQUELLE, ÉDITEUR
11, RUE DE GRENELLE, 11
1910
Tous droits réservés.

Mirbeaus bil-bok.

Pornografisk litteratur var oerhört populär i de bildade klasserna i Frankrike, Tyskland och Österrike. Freuds fru Martha lär ha påstått att hon var övertygad om att det hennes man sysslade med hela dagarna i våningen på Berggasse var just ... pornografi. Detta säger en hel del om tidsandan i Centraleuropa åren före det första världskriget.

⁶ Jfr. romanen *Abbé Jules*.

I förbigående kan också nämnas att varken Kafka eller Freud ställde sig negativa till att Österrike-Ungern 1914 gav sig in i det stora kriget. (WWI) De kände sig snarare upplivade.

I staden Nancy i Frankrike – närmast en liten sovande by, jämfört med Wien - botade under denna tid Hippolyte Bernheim (d.1919) patienter i tusental med olika symptom, psykosomatiska sjukdomar mm. med suggestion /suggestionshypnos. Freud besökte Nancy-kliniken, och lärde. Att hypnosen senare skulle komma att uppta Freuds tankar, medvetet o. omedvetet, under hela hans liv, det anande han givetvis inte. Hypnosen hade dykt först upp i mer ”vetenskaplig” form hos A. Mesmer. (Jfr. Mesmerism.) Denne upptäckte att det i vissa fall räckte med suggestion för att lindra symptom, och t.o.m. för att bota vissa psykosomatiska sjukdomar.

Hypnosen, i många fall inspirerad av den "animala magnetismen" - ett sällskapsnöje, föll ur modet ungefär mellan 1860 -80 men uppstod i Frankrike igen med Ambroise-Auguste Liébeault (d. 1904) och just Bernheim i vad som benämns den ”gamla Nancy-skolan”.

Nancy är en stad i östra Frankrike, 10 mil från Luxemburg. En nyare skola i Nancy bestod bl.a. av doktorerna Coué och Baudouien. Dessa införde bl.a. självsuggestion – en föregångare till KBT - som metod att lindra symptom som smärta vid olika sjukdomstillstånd och införde likaså begreppet ”det undermedvetna” i sin teori.

I början av 1880-talet skrevs dock ett flertal publikationer i ämnet hypnos - under det Charcot/Bernheim började använda denna, och hysteri ansågs i publikationerna vara ett bevis för just det omedvetnas aktivitet. Dessoir skrev 1890 ett verk med den rafflande titeln Det dubbla jaget, där denne beskrev ett övre och ett nedre medvetet, i anslutning till en av den berömde Fechner redan etablerad topologi. Charcot visade upp patienter med dipsykism - dubbel personlighet - och polypsikism (flera personligheter). Ofta var dessa demonstrationer rena teaterföreställningar, där patienterna, oftast kvinnor (”hysterikor”), låtsades svimma, eller suggererade sig själva till svimning och annat, för att tillfredsställa sina läkare till vilka de hade knutits känslomässigt, och blivit ”partner i brott”. Bernheim skulle också inspirera ryssen Pavlov. Allt detta kom alltså den unge, enormt receptive, Sigmund Freud i nära kontakt med.

Redan under Paristiden började Freud – som länge drömt om att bli författare på det ena eller andra sättet - skriva fallbeskrivningar, ibland tillsammans med Breuer. Dessa beskrivningar är mycket välskrivna. Freud hade i sin ungdom

haft både litterära och filosofiska ambitioner. I samtida wiensk press, som var levande och rik, frågade man sig också, halvt raljant, om Freud nu skulle slå in på författarbanan, eller om denne skulle fortsätta vara läkare. Freud upptäckte, som bekant, att drömmen var "kungsvägen" (ett uttryck från Diogenes d.ä. , - filosofen som bodde i tunna ...) till det Omedvetna, till "den andra skådeplatsen", "der andere Schauplatz". Egentligen är ordet "kungsväg " här aningen dubbeltydigt, eftersom kungsvägar ju då sällan finnes: det finnes ingen kungsväg till matematiken, menade ju den gamle Diogenes i samtal med "världseröv-raren" Alexander; - analogt med detta, så är det tveksamt om det är så lätt att komma åt det Omedvetna, som att bara gå drömmens vägFreud ansåg, som bekant, - genom en sofistisk övertygelse - drömmen vara en önskeuppfyllelse.

Breuers och Freuds pionjärfall (fallbeskrivningar) har det gemensamt, att de är exempel på hur kvinnor botas från hysteri, och de avslutas alla lyckligt och väl – efter ett rappt uppnystande med botande insikt med den lycklige analytikerns suck :"/.../och jag såg henne aldrig mer.". En mer effektiv plot får man leta efter. Dessa Breuers och Freuds pionjär-fall - Anna O., (Breuers pat.-fall..) samt Emmy von N., Frk Lucy R., Frk Elisabeth von R. och Flickan med paraplyet (Freuds 4 fall i denna bok) - har det gemensamt att de är exempel på unga kvinnor som botas från hysteri, hysterisk konversion, och de slutar alla lyckligt och väl – efter uppnystande och botande insikt med analytikerns suck :"/.../och jag såg henne aldrig mer." (Det Omedvetna="den andra kontinenten"; Kvinnan="den mörka kontinenten").

Grunden i den psykoanalytiska behandlingen vilar alltså delvis på gammal praxis, på suggestion. Man suggererar patienten att berätta, tolka och släppa sin rädsla i en på något sätt framkallad halvvala och till att frigöra sig, genom att efter "självbekännelsen" inse, att denne ju faktiskt överlevt sitt trauma, el. dyl.. Det lärde sig Freud redan hos Charcot. Det skulle tillkomma element som t.ex. drömtolkning m.m., samt en formalisering – ja flera sådana - i en teori. Vad man allihop i dessa läkarcirklar trodde sig upptäcka var hysterins natur. Det hysteriska symptomet kom man fram till hade skapats genom konversion. Upp-täckten av den hysteriska konversionen (omvandling) var onekligen betydelsefull, ty här kunde man koppla t.ex. ett bortträngt minne till det hysteriska symptomet, och när man – med en detektivisk list – lyckats locka fram i expliciteten minnet, så försvann symptomet, och hysterin själv, på ett sätt som beskrivits ovan .(Det hysteriska symptomet - konversionens produkt – är – enligt Freud alltid byggt på glömska, amnesi, eller oftast: en rad av amnesier. I glömskan

lever den avgörande svåra händelsen uppenbarligen vidare, för ett eget liv, vägrar dö, men kommer fram – spökar dag och natt - i de olika hysteriska symptomen.

Det är viktigt att understryka att mycket psykiatri och psykologi i Frankrike vid artonhundratalets mitt inte alls varit särskilt fantasifull eller särskilt terapeutisk. Så publicerade klinikchefen Boismont 1845 ett stort standardverk om hallucinationer, (*Hallucinations*) med en ofantlig mängd frapperande exempel och varieteter, men där inga som helst framåtsyftande perspektiv nånsin anas. Blotta tanken på att någon hallucination skulle stå för NÅGOT ANNAT än vad hallucinationen explicit denoterar, tycks aldrig föresvävat Boismont. Inte heller kan denne komma på tanken att hallucinationen i sig kan vara något läkande. Men det är det å andra sidan väldigt få som anat.

Arthur Schnitzler. Denne mycket etablerade Wien-läkare skulle inte bara förvåna Freud och de övriga litterata wienarna, och pragborna, bland annat med sina romaner och noveller, och med sin då och då framträdande psykologiska surrealism. Han står - vid sidan av den betydligt modernare Musil och Kafka, ut såsom den viktigaste författaren inom den tyskspråkiga litteraturen vid denna tid, kring 1910, även om han nu inte har någon större stilistisk finess – likt de båda andra nämndas. Schnitzler: ”Alla mina noveller är diagnoser.” Schnitzlers

produktion omfattar mängder med noveller, - t.ex. *Traumnovelle* (filmatiserad som *Eyes wide shut* av Kubrick), pjäser och romaner. Freud 1922 (från läkare till läkare) till Schnitzler:

"Jag tror jag har undvikit Er på grund av en slags fruktan för, att möta en dubbelgångare. Inte så att jag lätt identifierar mig med andra, eller att jag glömmer skillnaden i talang som skiljer mig från Er, men närhelst jag, men var gång som jag djupt absorberas av Era vackra skapelser, så tycker jag mig alltid finna - under den poetiska ytan – de antaganden, intressen och slutsatser som jag känner igen som mina egna .. och allt detta berör mig med en egenartad känsla av närhet. Jag har omformat det som Ni vet genom intuition, eller rättare: genom noggrann självobservation, allt det, som jag har upptäckt genom outtröttligt arbete med andra människor."

I ett brev till sin fiancé Felice Bauer - efter det Kafka fullbordat novellerna *Domen* och *Förvandlingen*, skrev han irriterat om Schnitzler, (jfr. ovan) som var uppskattad av Felice Bauer. Felice läste mycket, var allmänt bildningstörstig och gick ofta på teatern i sitt Berlin: "Ty jag tycker inte om Schnitzler, och har knappt någon respekt för honom alls.", skrev Kafka. Kafka kände till många av Schnitzlers dramer. (Schnitzler som kanske idag upplever något av en renässans.).

Med Karl Kraus, som stort uppskattades av Franz Kafka, (och Wittgenstein och Adorno) hade Freud tidigt en viss kontakt. Freud skulle dock bli rejält kritiserad i *Die Fackel*. (Föga känt är att även Kafka planerade att ge ut en tidskrift.) Samtidigt kan man, vid läsningen av diverse brev dem emellan, inte undgå intrycket att Kraus och Freud respekterade varandra. Karl Kraus, som hade grundat sin tidning *Die Fackel* 1899, i det avsevärt mer intellektuellt levande Wien, reste runt i Europa för att föreläsa. ”Preussen är frikostiga med munkorgar.” menade Kraus: ”Österrike är isoleringscellen, i vilken man får lov att skrika högt.”; en beskrivning av den ”repressiva toleransen”, långt före Marcuses tid. Kraus talade inför entusiaster i studentföreningen ”Die Halle”. Den store häcklaren -skulle senare polemiskt komma att kalla Oswald Spengler för ”der Untergangster”.⁷ Spenglers undergångsvision är ju – förvisso - av det suddiga slaget, och den är, vid ett närmare studium, en slags *Geistesgeschichte* rörande kultur. Spengler hävdade att kulturhistoria var ”fysiognomik”, samt att en kultur var en organism.

Om Kafka personligen i Prag lyssnade till Kraus’ föredrag är inte säkert, men det är högst troligt. Ytterligare en judisk intellektuell som, liksom Kraus hade gjort, lämnade judendomen, var wienaren Ludwig Wittgenstein, senare en del av den logiska positivismen samt modern språkfilosof och digitalpionjär.) Kraus var den senares favoritförfattare och LW. lät alltid eftersända *Die Fackel* till sig, var han än befann sig. Kraus blev senare en kraftig motståndare till den moderna sionismen.

Kraus’ inflytande var brett: om detta vittnade både Freud och t.ex. wienaren Arnold Schönberg, som senare flyttade till Kalifornien och blev vän med Gershwin. Kraus är i stort sett oöversättbar, delvis p.g.a. den språkliga virtuositeten och de subversiva dubbeltydigheterna. För den lärde Robert Musil var Kraus otvetydigt en Freuds jämlike i samhälleligt inflytande inom Franz Josef II.s rike. Kraus var en ihärdig gisslare av korruption och maktmissbruk. Han lät tiden, och tidens ord, speglas genom en mångbottnad satir. Efter krigsslutet fortsatte Kraus med sin tidning, men reste också runt i det habsburgska riket på föreläsningsturnéer, som blev till personliga shower, nästan som ett slags *stand up comedies*. Han skrev senare komiska och satiriska libretton till Offenbachs musik och turnerade med en föreställning, där han ensam, genommusikalisk, med ett piano, sin sång och sina enastående kvicka texter ”underhöll” det av honom djupt föraktade etablissemanget.

⁷ Kraus menade att den som inte kan göra ner en bok med en enda mening, den skall inte bli polemiker.

Kafkas vän, den sionistiske, habile författaren Max Brod, skulle senare – vilket säger en del om inflytandet från Wien - karaktärisera sig själv och Kafka såsom Prag-österrikare.⁸ Att man levde i en tid främst behärskad av borgerligheten är viktigt att påpeka. Borgerlighet innebär dubbelmoral. Att leva i en kultur präglad av den inre spänningen mellan två moraler kom dennas konst- och kulturyttringar - inkl. filosofi - att bli speciella, och dess utseende att präglas av en inre oro. Att spänningen måste ta sig uttryck i någonting katastrofiskt, var en känsla som fanns under ytan. Över denna yta härskade det skenbara lugn, som skapades av en balans upprätthållen av en klassåtskillnad, och en repression av arbetare, en kamp mellan fäder och söner, ett centraleuropeiskt fält, där makten var en allians mellan kapitalet och den gamla bördaristokratin. Underklassen levde i misär. På vissa håll i östra och södra Europa var slaveriet inte upphävt. I denna industrialismens barndom var arbetarrörelser och strejker nyss uppfunna medel för under/arbetarklassen att hävda sig. Olika politiska ideologier, som anarkism, anarkosyndikalism och socialism yttrade sig i bildandet av internationaler och fackföreningar. Sociologin i Frankrike sökte explicit finna orsakerna till de samhälleliga och politiska förloppen. Filosofin skulle i vissa fall tvinnas samman med sociologin, såsom redan historiefilosofier innan, – såsom t.ex. de båda schematikerna Hegel och Giambattista Vico - faktiskt gjort, och skulle fortsätta göra, om än utan användandet av termen ”sociologi”. Nu tillhörde Kafka borgarskiktet under denna på flera sätt egenartade och allt snabbare sig omvälvande tid. Han kom som författare - just som Freud och Weber - att vara en del av det man i vidare bemärkelse kallar ”Modernismen”, - det samhälle som utkristalliserades efter WWI. Vad som uppenbaras i det sena 1800-talets filosofi och litteratur är ju en misstanke om att människan kan skapa sig själv samt medvetenheten om människans ofantliga till största delen dolda själsdjup. Som nu med Freud tycks mer åtkomliga.

Vad som inte framkommer så tydligt i denna bakgrundsteckning – som mest koncentrerar sig på drömmens, det omedvetnas och driftselementets behandling

⁸ Brod, som efter Kafkas död agerade testamentsexekutor, och publicerade merparten av kvarlåtenskapen, i omgångar. Till yttermera visso skrev Brod – då sedan länge i Tel Aviv - en teaterpjäs, med titeln ”Slottet”, på grundval av romanen, - ett fullständigt groteskt sammelsurium. Blanchot skrev om denna pjäs, att den utslöt allt positivt som Kafka hade velat förmedla. Återstoden av Kafkas kvarlåtenskap, med diverse anteckningar av Kafkas hand, efterlämnade i sin tur av Brod, finns att beskåda, i oläsliga – tvärsållda - fotokopior på en israelisk bibliotekssite. Kafkas person har gudbevars postumt blivit nationaliserad in i den sionistiska staten, på ett nästan kafkaartat sätt. Kafka föraktade ju sionismen.

inom filosofin, är det abstrakta fenomen, som kom att bli så betydande i Freuds psykoanalys: **det symboliska elementet och myten.**

Romantiken hade knutit till sig folktrons symboler, sagor, myter och riter, ibland förbundna med ytterligare skikt av symboler och föreställningar, tankar om skydd och om öde, samt förvandlingsmyter och sagor om förvandlingar, symboler i vardagsliv och kult o.s.v.. Sådana enkla bilder, som man inte fäst större avseende vid, kom nu att genom Freud, Jung och Groddeck och andra bli synliga på ett annat sätt. Viktig kom frukterna av bröderna Grimms verksamhet att bli för Freud, men också den judiska traditionen, där det flödade över av sägner, vitsar och talesätt med betydelsebärande element. I Talmud - för de stackare som råkat ut för indoktrinering i denna - fanns myriader av olika seder och riter, som man kunde försöka härleda till det ena eller det andra, utan att komma nån vart.

Man kunde se dessa element flyta över i något annat, betyda något mer, mycket mer, än vad man först trodde, i den symbolskapande process som Freudsamtidigt med Groddeck upptäckte. Liksom de insåg att det fanns en semiotiska mellan-lagringsprocess i det mänskliga psyket. Man hade aldrig tidigare inom vetenskapen förstått det ändamålsenliga i den typ av försvarsmekanism, som Freud kom att upptäcka och dissekera: den, som utgick från två faktum: [1.] att en människa omöjligen medvetet kunde ta åt sig all information från sina sinnen, behandla precis allting som hände henne.: Det vore också ett ovanligt dumt slöseri med information, om evolutionen "bestämt sig för", att människan för alltid skulle kasta bort den information, som hon för tillfället inte tålde. Det blev ju som att kasta bort ett stycke av historien, - den del som just nu inte passade. Så fann Freud, i sina studier av psykets förvandlingsmekanismer och såg i förträngningen , omvandlingen och förvrängningen , samt i symbolskapandet, det kanske allra mest geniala och originella i det mänskliga psyket. Freud såg likaså en möjlighet att se efter hur denna informationsfördelning och dessa skyddsvärn var sammankopplade hos människan.

Den gamla tiden i Mellaneuropa med dess koncentration till familjeenheten, och till en religion som var inriktad på att lova ett lyckligt efterliv, var vid Freuds uppträdande på författarscenen borta. Känslan i tiden av gudsfrånvaro understöcks redan av den i Paris boende ständigt sjuklige tysken Heinrich Heine. "Slutsatsen" drogs så dels av Nietzsche, dels – senare, I dennes efterföljd - av existentialisterna i moderniteten: Sartre, 1964 : "Då inemot 1880-talet några franska lärde gjorde ett försök att skapa en icke-religiös moral, sade de ungefär

så här: Gud är en kostsam och onödig hypotes, därför gör vi oss av med den, men för att det skall finnas en moral, ett samhälle, en civiliserad värld, är det i alla fall nödvändigt att visa värden respekteras och betraktas som givna a priori: det måste vara en plikt a priori att vara hederlig, att inte ljuga, att inte slå sin hustru, att sätta barn till världen o.s.v. Med en liten ansträngning skall vi då kunna visa att dessa värden trots all existerar inskrivna i en fattbar himmel, även om Gud för övrigt inte existerar. Det vill med andra ord säga – och det tror jag är utmärkande för inställningen hos all s.k. radikalism i Frankrike – att ingenting skall behöva ändras, för att Gud inte existerar. Vi kommer att återfinna precis samma normer i fråga om hederlighet, framåtskridande, humanism etc., och Gud har bara blivit en föråldrad hypotes som självdör i lugn och ro.”

I tidigare epoker av mer civiliserat välstånd inom den Europeiska kulturen, då man kunde unna sig lyxen att försöka känna sig mentalt fri, inom de högre stånden, finner vi t. ex. renässanshoven i Italien, där nuntien - den påvliga diplomaten - Baldassare Castiglione i den mästerliga Hovmannen (c:a 1510) visar på hur dessa välmående människor, spridda i de otaliga huvudborgarna över den Italienska halvön hanterade sin känsla av ofrihet med en blandning av filosofisk skepsis och känsla för stil, manér och kulturell finess.

Psykoanalysen bara väntade på - mitt i en tid där religionen förbluffande snabbt fått en endast försumbar roll i människors liv - att uppfinnas, tycktes det.

II.

YTTERLIGARE OM DEN IDÉMÄSSIGA BAKGRUNDEN TILL PSYKOANALYSEN

Freud var INTE MINST beroende av romantikernas – de romantiska filosofernas och ”diktarnas” - grundsyn på tillvaron, uppbyggd av antagonistiska motställningar: ”Freud var så beroende av denna dynamiska grundsyn att en av kriserna i hans tänkande uppstod, när han på teoretisk väg tycktes hamna i en driftsteori utan denna polaritet mellan två huvuddrifter.” [1] I huvudsak var

Freud emellertid darwinist. Vad Freud utredde var allt funktioner hos människan, som på ett eller annat sätt gynnade hennes överlevnad som art. Freud ville bygga sin teori, rörelse, lära o.s.v. på egna iakttagelser och tolkningar av dem. Då behövde han - menade han - inte läsa vad andra skrivit om drömmar. Han utgick, något förmätet, ifrån att ingen före honom hade något väsentligt att tillföra till hans tolkningslära o.s.v.

”Freud var så beroende av denna dynamiska grundsyn att en av kriserna i hans tänkande uppstod, när han på teoretisk väg tycktes hamna i en driftsteori utan denna polaritet mellan två huvuddrifter.” (L Sjögren. s.35.).

Vi skall se att Freud senare - på 1920- talet - verkligen sökte balansera Eros (sexualiteten i vid bemärkelse) och Thanatos, (döds- och aggressionsdriften), som sådana politiserade drifter. Man kan här se att dödsdriften är baksidan av den första, - att de i teorin betingar varann. (Driftsbegreppet kom att hos F.s lärjungar skapa olika deviationer ; så betraktade t.ex. A. Adler – en tidig , viktig anhängare – den kompensatoriska driften – av typen: den som förlorar en sinnesförmåga, skärper en annan - som helt grundläggande för människan. Han fick stöd i detta (!) av F., men valde sen ändå att gå sina egna vägar.)

Det var F. W. J. Schellings, Fr. Hölderlins, Novalis', J. G. Fichte (J.G.F.: "Die Welt war nicht, ehe ich sie erschuf ." - "Världen fanns inte, innan jag skapade den." - Subjektiv idealism.) och G. W. F. Hegels dialektik , som gick igen i tänkandet över natur, filosofi och konst.(Även Fr. Schlegel).

Mycket i den populära romantiken stammar här ur den oerhört flyhänte och brådmogne **Schellings** naturfilosofiska avhandlingar från 1797-99. Att försöka förstå ett helt, genom principen om en naturkrafternas påverkan på varandra , det var Schelling kanske den förste under denna epok att ge sig in på. Schelling hade en teleologisk grundsyn. Allt är ändamålsinriktat. (För Fichte var världen ett resultat av ett subjektivt Jag. Hegel menade att världen styrdes av en objektiv ande - övertog den ställning Schelling hade haft..). Schelling: ”Naturen är den vardande intelligensen. Det är det omedvetna förnuftet som söker att bli ett Jag.” (Naturens väsen innebar en drift, som hade ett mål i sitt medvetande!). Det bör nämnas, att romantikerna, och kanske de intressantaste av dem, de som vi ovan nämnt, - kom att öva inflytande på mängder av tänkare från S. Kierkegaard till Freud. H. Jacobi ställde under denna tid upp monisten Baruch Spinoza som ideal och kontrast till Kant. Spinoza hade aldrig sett någon klyfta mellan oorganiskt och organiskt, utan hade en universalitetsprincip, som Jacobi fram-

ställde i Briefe uber die Lehre Spinozas (1785). (Spinoza stod här i sin tur i kontrast till mekanisten G.W. Leibniz.).

Därför kunde Jacobi mitt i ett regnväder förklara: "Jag regnar." Allt är för monisten ETT.

Livet är bara möjligt, hade den subjektive idealisten **Fichte** deklarerat, i kamp och utbyte av kraft, och det individuella (bara möjligt) på motsatta krafters hämmande, bindande och inskränkning. Allt individuellt Vara i naturen är en övergående bild, menar Schelling helt spekulativt, - S. som f.ö. räknas ha haft 7 filosofier -, en bild där krafternas växelspel kommit till tillfällig vila, för att där-efter åter börja verka. Naturens väsen är antagonistiskt (dialektiskt) motsatta krafter. Allt skeendes grund är Dualism och Polaritet. Skeendet består av en syntes av antagonistiska element. För Schelling - i denna högromantikens filosofi - är naturens väsen Drift och Kraft, och den fysiska realiteten är sedan en produkt av dessa. Alla drifter och krafter kommer i sin tur ur en Urdrift, som har uppdelats i motsatser, för att (!) leva och nå sitt mål. Här handlade det alltså inte om en samling atomers mekaniska rörelser, men om en Urkrafts sammansatta liv.

Man lade inom romantisk filosofi till begreppet "Världsjäl ", - som alltså utgör grunden för den implementerade världen. Världssjälens är för Fichte "Das Ich", som vill komma till medvetet liv, "Jätteanden" (Der Riesengeist), som förstegrad sliter och drar och försöker finna den rätta gestalten och formen ,och till slut finner den i en dvärg, som " i språket heter människobarn", som plötsligt står - förvånad - inför sig själv..... (se: W. Windelband Geschichte der Philosophie, (1922), ss. 244-255.). (Jämför här också rasisten Johann Gottfr. Herders Idéer till Menniskohistoriens filosofi, I-IV (1815), - jfr cit. ovan - där termen "kulturens semiotik" trol. dyker upp för första gången i världslitteraturen.). Spåret från "Das Ich" kan ses fortsätta i Max Stirners horribla anarkistiska Der Einzige und sein Eigentum, och in i nutida individualism.

Man hade i den spekulativa psykologin , t.o.m. före den ovan nämnde Heinroth , i samtiden, hos den viktige G.T. **Fechner** (1801-87

I grunden var det den platonism/nyplatonism, som under förrenässansen i Rom och Florens smugit upp under 1400-talet, som en kritik mot den påvliga makten, med lärda män som t.ex. Plethon och Pico della Mirandola, för att nämna de mest kraftfulla, som under sent 1700-tal åter dök upp. På **nyplatonismen** löper termer som "urbild", "urscen", "urfader" o.s.v. tillbaka. (Jfr. svensk romantik och det svenska diktarsnillet Erik Johan Stagnelii "urbild". jfr. t.ex.: Amanda,

Näcken, m.fl., ja netop in aeternum, se bl.a. Albert Nilsons klassiska Svensk Romantik samt H. Engdahl.). Förstavelsen "ur-" används för att konstruera en filosofisk förutsättning för idén, jämte begreppet", såväl hos Schelling som hos Freud. (Jfr. Nilsson, jfr. Begreppet "Drift".).

En del av Romantiken hade uppstått ur förordet till en av Immanuel **Kants** "Kritiker", d.v.s. förnuftsläror, vilka skulle komma att stå som fyrbåkar i idéhistorien, och hjälpa både humanismen och vetenskapen att snabbare nå det anseende dessa skulle komma att få. Kant kämpade livet igenom mot all slags vidskepelse, alltifrån religiös mystik och clairvoyance till filosofisk rationalism (vilken som bekant förespråkar att man kan fastslå vetenskapliga sanningen om verkligheten genom enbart teoretiska resonemang, utan att konsultera empirion (ex.: Bacon)), till att kunna presentera ett tänkande som byggde på skepsis, logik och empirism, i detta utvecklande Aristotelisk världssyn.

Den famösa passage som mest skulle inspirera **Hegel** var dock, förvånande nog, enbart den lilla där Kant talar om Självmedvetandet. Detta begrepp föddes alltså först här, i Kants verk, och skulle för Hegel och de övriga romantikerna komma att fyllas med allahanda härligheter, och stå som en den nya idealismens och den nya individualismens segerrop, närt det sålunda kom att poetiseras. Mer om detta nedan.

Vi kunde ju också under romantiken se, hur gränserna där mellan konst och vetenskap var praktiskt taget utsuddade, och att ren fantastik (!) - emot Kants anda - pretenderade på vetenskaplig status.(ex. " Die Kontraktion Gottes"). jfr. t.ex. Hegels raljanta företal till Phänomenologie des Geistes, där detta förhållande häcklas. I den omfattande, litterära magiska idealismen frodades idéer om kunskap att nå "bortom", genom ett slags "viljans inre liv" (Novalis, Hegels ungdomsvän), ibland uttryckt i de mest fantastiska allegorier: naturen som förstenad trollstav, eller som ett encyklopediskt index över själen; ryktet är " ett tidens nedslag", "vatten, en fuktig flamma" (jfr. Volkmann- Schluck, Novalis magischer Idealismus i Die deutsche Romantik (1967).). Schelling överlevde - liksom på sidan av - den chock det innebar att bli "omseglad" av Hegel i ära och ryktbarhet i och med dennes chockartade utgivande av Phänomenologin 1807, vars oerhörda komplexitet och originalitet rörde om i hela den intellektuella världen i Mellaneuropa, som dock till 95% inte alls fattade vad boken handlade om.

Hegel blev aldrig - som myten gör gällande - "statsfilosof - i Preussen. Han var , upptäckte man, inte riktigt pålitlig, ansåg "makten". (jfr. dennes Philosophie

des Rechts..), men inordnade sig hjälpligt, och påstod att livets mening var att skaffa sig ett jobb. Schelling – med sina eteriska idéer - var däremot för regimen helt ofarlig. Överlevandet hos **Schellings** idéer (vagare , men mer inspirerande för fantasin) sträckte sig dock genom hela romantiken inom ett ganska brett kulturellt fält - för att sedan upphöra, utom i just psykoanalysen, medan Hegels inflytande blev (filosofiskt) mer långtgående, rent filosofiskt. (Men det är - vad vi tror - en annan historia....). Romantikens "egendunkel" – för att parafrasera låna ett vackert (i sitt sammanhang hemskt) substantiv från just Hegel - kan illustreras med några rader ur Marx kritik av Ludwig Feuerbach, som tillhörde dem som kritiserade Hegel. Även Marx och Engels tillhörde ju dem som var fast i romantisk retorik: "Man besegrar inte en filosofi bara genom att förklara den för oriktig. Den måste upphävas i sin egen anda." (Fr. Engels i Ludwig Feuerbach och den klassiska tyska filosofins slut, (1888). - skriven av Marx år 1845). Detta citat - ur en postum skrift - säger en del om den konservatism i metodologi, som rådde hos kretsen kring Karl Marx 1845.

En utvecklingslära före **Darwins** byggdes på den efterkantianska idealismens grund av en serie protodarwinister. Darwins epokgörande verk utkom dock 1859 när Freud var tre år. Den jämförande anatomins grundare, Carus , (d. 1889), (- som också var målare och filosof, vän till den fine målaren, prof. Caspar David Friedrich i Dresden, - hårt drabbad av en älskad broders mycket för tidiga död - , C.D.F., som , såsom kanske ingen annan, har gestaltat romantikens melankoliska bortom- och dödslängtan), gav i vilda spekulationer en förutsättning till idéer om en plan , enl. vilken livet utvecklade sig – här var också Lorenz Oken verksam, grundaren av den organologiska utvecklingsläran i Tyskland. Allting, växter och djur, hade enl. Oken uppkommit i ett organiskt "urslem". Ren spekulation och fantasi. (I vetenskapshistorien kan man här se en parallell till den "flogistonteori", som fanns innan Scheele och Priestley upptäckte syret på 1770-talet.) Här finns alltså grunden till August Strindbergs anteckning i Ockulta Dagboken , när han konstaterar på ett för honom ovanligt lakoniskt sätt, efter att länge studerat och jämfört kaktusen och gurkan,: "Har kört fast." (För att ta ett drastiskt exempel.). (Jfr. här mångsysslaren J.W. von Goethes Metamorphose der Pflanze, en bok i jämförande morfologi., efterföljare till K. F. Wolffs Theoria generationis (1759).)

), grundaren av den vetenskapliga psykologin, en syn på det omedvetna som grund till det medvetna livet. Sådana tendenser finns lite överallt, - som min läsare märker - bland annat att spåra hos Carl Gustav Carus (1831) och (1846), och hos Henrik Steffens, (en neutraliserad dansk, av Jena-kretsens män.) (och

i ”Aanden i naturen” av Steffens landsman H. C. Ørsted.) , hos Karl Friedrich Burdach, och hos den mest populära av alla, G.H. Schubert Ahnungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens, och Geschichte der Seele,(1830) som båda behandlad omedvetna grunder till psykiska störningar, och Symbolik des Traums (1814).

Den moderna icke-experimentella psykologi, som Freud läste i sin utbildning var präglad av två män, främst den nyss nämnde Gustav Fechner (1801-87), ursprungligen fysiker, och J. F. **Herbart** (d.1841) , vars associationspsykologi dominerade i undervisningen i ämnet. I sin neuroslära skulle Freud senare komma att tillämpa H.s idéer om associativa begrepps kedjor – eller mönster av begrepp. (Ibland väl fantasifullt.).

Men Freud skriver också 1917 (tvärt emot vad t.ex. Thomas Mann⁹ hävdade ang. Freuds preferenser i sitt berömda tal till Freud , Freud und die Zukunft, 1936. Se Schriften und Reden zur Literatur, Kunst und Philosophie 2, s.215..) följande om **Schopenhauer**:

”Vår föregångare framför alla andra är den store tänkaren Schopenhauer, vars omedvetna ”Vilja” är ekvivalent till de mentala instinkterna i psykoanalysen. Det var samme tänkare som i ord av oförglömlig uttrycksfullhet menade att besinna den betydelse, som så länge undertryckts, av dess egna sexuella krav.” Och: ”Den hemlighetsfulla tanke som Schopenhauer utvecklar i denna, är, kort sagt, att , just som i drömmen vår vilja, utan att veta om det, uppträder såsom ett obevekligt-objektivt öde , allt i denna kommer ur oss själva , och var och en är den hemlige teaterdirektören för sina drömmar - så också i verkligheten, denna stora dröm, såsom ett enda väsen, som viljan själv drömmer med oss alla, kan vårt öde vara en produkt av vårt innersta, vår vilja, och vi föranstaltar alltså själva det, som tycks hända med oss.”¹⁰

⁹ Thomas Mann i Ockulta upplevelser (1924) : „Ett mästerverk av den metafysiska tanken är „Die Welt als Wille und Vorstellung“.

¹⁰ ”Der geheimnisvolle Gedanke den Schopenhauer darin entwickelt, ist , kurtz gesagt, der, dass, genau wie im Traume unserer eigenen Wille, ohne es zu ahnen, als unerbitterlich-objektiven Schicksal auftritt, alles darin aus uns selber kommt und jeder der heimliche Teaterdirektor seiner Träume ist , - so auch in der Wirklichkeit, diesen grossen Traum, den ein einziges Wesen , der Wille selbst, mit uns alle träumt, unsere Schicksale das Produkt unseren Innersten, unseres Willens sein möchten und wir also das, das uns geschehen scheint, eigentlich veranstalten.“ (s.220) Man bör också tänka på, att Schopenhauers ”Vilja” var ett svar (nåja) till Imm. Kant på dennes - inom transcendentalfilosofin - motsägelsefulla begrepp , ” Das Ding an sich” ,(en av otaliga invändningar mot detta smått tankevidriga begrepp) och på den historiskt oerhört viktiga antydningen om ” självmedvetandet”, eller ”självkänedom”, i inledningen till första upplagan av Kritik der reinen Vernunft (1781). Imm. Kant skriver: ”Tidens likgiltighet och skenvetande är en uppfordran till förnuftet, den besvärligaste av alla dess uppgifter, nämligen den att på nytt erövra självkänedom och inrätta en domstol, för att

EN VIKTIG DEL av Romantiken, som hade ett stort inflytande på Freud, var emellertid också dess **frihetslängtan**. Romantiken var en sidorörelse till Franska revolutionen, och bestod i ett uppror mot religionen och kyrkans förtryck av kropp, sinne och social frihet.

Skeptikern Kant slog ner på vidskeplighet och mystik var han än fann det, men hos Rousseau kunde man andas lite friare, då dennes spekulering var antiauktoritär, chosofri och prestigelös. Så menade sig Rousseau inte alls kunna ha några egentliga åsikter om samhället, i politiskt avseende – som han sa – då han ”inte förstod sig på ekonomi”. En mer beundransvärd insiktsfull blygsamhet får man leta efter!

Alla betydande romantiker var sekulariserade prästsöner. Schelling och Hegel hade haft präster som fäder, som i olika grad förtryckt dem. Gud var - i romantiken - ersatt med naturen eller Anden. När Napoleon red in i Jena på en svart hingst stod Hegel på sin balkong där och ropade glatt: ”Se, där kommer Världsenden till häst!”

Psykoanalysen skulle tidvis försäljas som en frihetslära, och målet var att genom att bli fri från trauman och osunda hämningar kunna leva ett helt och fullt liv, långt borta från förtryck, både från själsåkommor och osunda samhälleliga normer vilka nästlat sig in i människors sinnen och förslavat personligheten. Hegels lära skulle ju stå nästan oförstådd, fram till **Heideggers** och **Kojèves** tid, kring 1930, då dessa kunde frigöra den inneboende styrkan i den "den-Andre-dialektik", som så starkt sedan skulle påverka psykologi och filosofi under resten av 1900-talet. Att det förborgades sådana insikter i dialektisk existenspsykologi och dialogisk filosofi hos Hegel upptäckte aldrig Kafka och Freud, när de bladdrade i den svårlästa luntan *Phänomenologie des Geistes* 1807.

Även de romantiska författarna i Frankrike, samt symbolisterna och författarna på vägen till realismen, samt de realistiska författarna, - alla kom att påverka Freud.

med dess berättigade anspråk försäkra sig om, emot all grundlös självförhållelse, inte genom maktspråk, utan i enlighet med sina eviga och oföränderliga lagar, att kunna avfärda det (skenvetandet), och denna (domstol) är inte någon annan än den i det rena förnuftet självt./ (s.13./A XI) (Min övers.). (jfr. Hegels famösa företal till *Phänomenologie des Geistes*.1807) Arthur Schopenhauers *Die Welt als Wille und Vorstellung* utkom 1818 , några år efter Hegels *Logik I & II*. Schopenhauer skriver: ” Därför att viljandets subjekt är omedelbart givet för självmedvetandet, kan det ej definieras eller beskrivas vad vilja är: det är istället den omedelbaraste av alla våra kunskaper, ja, så omedelbar att den får ytterst kasta ljus på alla andra, vilka endast är medelbara.”.

Vi tänker på **Gustave Flaubert** som teoretiserade mycket över skrivandet, och fann skrivandet som livsform . Vi tänker också på Flaubert :” En bok är för mig ett speciellt sätt att leva.”, ” Allt jag gjorde var, att jag sade sanningen hur hemsk, grym och naken den än måste vara.” , och alla råd han gav till den unge Guy de Maupassant, - som återgäldade det med tacksamhet , delvis genom att tillägna boken *Un vie* till Flaubert. Kafka hyste en livslång fascination över Flaubert, - på Kafkas skrivbord i arbetsrummet på Arbeiter-Unfall-Versicherungs-Anstalt låg länge Flauberts *L'Education sentimentale* och han beundrade just denna bok stort. Mer än *Madame Bovary*. Kafka tog ofta med sig *Éducation sentimentale*, när han gick ut, och han envisades med att vilja läsa högt ur den, på franska, för sina vänner när de träffades.

Men vi bör – för att förstå tiden - också komma ihåg många andra av de franska moderna författarna som Théophile Gautier (d. 1872), mannen som uttalade lösenordet för en hel falang, för dem som kallade sig ”parnassen”, nämligen:” L'art pour l'art! ”;” Enbart formen betyder något : det behövs inga idéer.” Gautier, som dessutom dyrkade sin späda tonårsdotter, som var ”bara intellekt”, ”ren hjärna” som skrev oavslutligt, och vars verk en roman - en ”*Salamambo*¹¹ fri från tyngd” enl. G. - publicerades i Liberté.

Vi hade de Lisle, Heredia, Verlaine, Mallarmé,- denne Mallarmé, som dock poängterade skillnaden mellan den nya poesins väsen och drömmen, särskilt med hänsyn till Gautier - Baudelaire och den vulkaniske Rimbaud, en krets som i litteratur som i liv rörde sig kring vanvettets och självmordets gränser. Rimbaud, vars obegripligt vackra verk kan ses som en profetia, eller som en hallucination, är centrerat kring dennes uppfattning om att endast ett fåtal människor har kontakt med ”det okända”, ”l'inconnu”.¹² Theodore Gautier,(med sin ”livsdiiktsamling” *Emaux et camées* , - den påbyggdes successivt under G.s hela liv) , som uppträdde som krönikör mot slutet av sitt liv, skrev om denna grupp, och förklarade att det inom denna hade varit modernt att vara blek, glåmig, grön i synen (!) och – om möjligt – ”en smula spöklik”. Gautier var ursprungligen målare, och umgicks i kretsen kring le lycanthrope (vargmänniskan) Pétrus Borel, som tillhörde de ”existentielle romantikerna”. Borel förkunnade extatiskt: ”Kärlek, lärdom, diktning ! Däri ville vi dränka våra eldsjälur, i extas, som i ett hav av ambrosia. Däri ville jag, buren av en förunderlig styrka, skapa en lycka, oförfalskat ren. Vara en större konstnär än Gud!”¹³ Denna samling människor,

¹¹ Roman av Flaubert.

¹² Jfr. ”En termin i helvetet.)

¹³ (P. Nykrog, Litteraturens världshistoria, s. 43.)

bohèmerna, är utförligt beskriven t.ex. av H. Murger i dennes tre böcker , 1848-55. E.T.A. Hoffmann hade i novellen Don Juan skrivit: ” Må drömmen, som du har utkorat än till Människornas förskräckare, än till dess vänlige vägvisare – må han föra min själ till de elyseiska fälten, medan kroppen sover sin blytung sömn!” (s.31.).(S. Kierkegaard ägde Hoffmanns samlade verk och var ofta fördjupad i reflexion över just Don Juan..) Gerard de Nerval (död 1855),- Théophile Gautiers skolkamrat -, som översatte E. T.A. Hoffman (denne egenartade sagoberättande jurist) till franska, och , liksom H., en stark passion för drömmen: ” Drömmen och ett annat liv i vilket Andarnas värld öppnar sig för oss.”, - Den mystiska korrespondensen mellan Världen och drömmen. De Nerval uppfattade med omedelbarhet allting dubbelt, - i korrespondenser, : en romantisk halvvetenskaplig idé , - så: en blomma en kyss, - de är både reala och symboliska.

Dessa författare blev i Frankrike såsom en , visserligen icke identisk , men ändå sen pendang till de tyska romantiker som ”svävade i ” den romantiska ironin , som vi berört ovan.(Jfr. även mitt Appendix I.) I novellen Aurelia beskriver de Nerval sin förtvivlan. Han nämner där en plats, Rue de la Vielle-Lanterne, nära Chatelet (i Paris) , där han skulle komma att en morgon återfinnas död i januari 1855. Vad de Nerval dog av vet man inte. Sammanträffandet är inte att negligera. I England höll sig - under förromantiken - advokaten och skribenten Th. de Quincey länge vid liv vid sin pipa: "Dreams are the one great tube through which man communicates with the shadowy." ¹⁴Thomas de Quincey, Confessions of an Opium-Eater, samt Suspira de Profundis¹⁵ i vilken man läser:

”Det drömmande organet, i förbindelse med hjärtat, ögat och örat, bildar den magnifika apparat som leder det oändliga till hjärnans kamrar, och kastar dunkla reflexer från evigheter underliggande allt liv på speglarna i den mystiska camera obscura, som är det sovande mänskliga sinnet.”

Jean Jacques Rousseau tvivellöst intar en - i sann mening transcenderande - särställning bland de författare, som tillhör den romantiska eran, - som bl.a. Northrop Frye, påpekat. Rousseau (beundrad av Kant som han var) insåg nämligen, - vilket var en ny tanke då - att människan var i mycket en produkt av sin egen civilisation.

Ett viktigt påpekande, som N. Frye gör, är det, att man inte kan vänta sig någon precision inom det romantiska tänkandet. Vaghet hängde så att säga intrinsikalt

¹⁴ / Drömmar är den enastående tunnel , genom vilken människan upprätthåller kontakten med skuggornas rike./.

¹⁵ (1845)

samman med det mystiska, drömska och spekulativa anslaget. Rousseaus - ofta oerhört framsynta och breda - ibland irrande, spekulation var i sin dubbla karaktär både skarpsinnig och vag. Den var vittfamnande, men uteslöt i sin bredd inte – mängder av - självkritik från den receptive, musikaliske R.s sida.

I bakgrundsmynen till psykoanalysen, och som förförståelse, fanns även i den europeiska borgerligheten – vilket är den miljö det här handlar om, vad gäller Freuds kulturbakgrund – även den kunskap om rudimenta i den antika grekiska och romerska kulturen, som varje borgarbarn sedan länge fått inom det europeiska skolväsendet. Man läste i de kristna skolorna i Europa sedan länge obligatoriskt latin och grekiska, och ibland t.o.m. hebreiska. Det fanns ett bildningsideal, ett mycket starkt sådant, sedan renässansen, i vilket en ganska statisk kunskap om vissa normer, konstytringar och historiska skeenden, som föregavs garantera en slags civilisation. Så var man till exempel allmänt bevandrad i grekisk och romersk historia och konst. Den auktoritära och konservativa karaktären av denna kunskap hade grundats just under nämnda renässans, då bildningsbegreppet var i än högre grad en statisk företeelse än det kom att bli under artonhundratalet, till exempel. För renässansens ädlingar i Italien var det till och med så, att det ansågs helt groteskt att i vuxen ålder söka bilda sig, eller utöka sin bildning. Bildning var sådant man en gång, som barn och ung, skaffade sig för att sedan använda sig om, likt konsten att äta, gå och prata.

En lärdomsgigant som Leon Battista Alberti, arkitekt, grammatiker, och uppfinnare av centralperspektivet i målerikonsten, kunde utan att lära upp något sinne nämna att han inte sedan han fyllt trettio år, hade öppnat en enda bok. I de lärda samtalen som redovisas i boken Hovmannen, av Baldassare Castiglione, (1529) som beskriver ett samtal, som förs under några dagar på ett italienskt slott 1507, tycks de bildade deltagarna, vilka som lek valt att tala om vilka egenskaper en hovman – d.v.s. furstens rådgivare – bör ha, - i dessa samtal tycks alla vara fullständigt överens om, att de allihop har den bildning och kunskaper som behövs för att lösa all världens problem. Kanske är detta inte unikt, men för renässanshovet var det obligatoriskt.

MYTEN – NÄR SYMBOLEN FÅR ELEFANTIASIS

“What the founders of modern science ... had to do, was not criticize and to combat certain faulty theories, and to correct or to replace them by better ones. They had to do something quite different. They had to destroy one world and replace it by another. They had to reshape the framework of our intellect itself, to restate and to reform its concepts, to evolve a new approach to Being, a new concept of knowledge, and a new concept of science - and even to replace a pretty natural approach, that of common sense, by another which is not natural at all.”

(Alexandre Koyré)

Vid sidan av intresset för romantiken och drömmen, fanns det hos Freud ett nära nog maniskt intresse för myten. Myten själv är ett mytiskt fenomen, för vilket ett ökat intresse plötsligt dök upp under artonhundratalet, inte minst i de tysk-

språkiga länderna. En stor gren av det studiet kom att bli den jämförande mytologin, där tusentals forskare satte hela sin energi in på att hitta paralleller i myter från hela världen. När man funnit dessa likheter, i sin på solen, växtligheten och havet och himlen, döden och kärleken, så kom med till den märkliga – men också helt visst ur-romantiska slutsatsen – att det måste finnas as **en universell myt, BAKOM** alltihop.

Så menade man att man, genom att ha konstaterat detta, hade kommit så långt att man kommit till ett vetenskapligt studium av myten. Den vetenskapliga mytologin. (Jfr. t.ex. de filosofiska bedragarna Jung, Ferency m.fl.) Allt detta var givetvis rent strunt, men man kunde bygga en hel karriär inom humanistiska fakulteter världen över, genom att påstå att man hade skapat en vetenskap om symboler och myter. Intresset för myter, även i betydelsen sociala och historiska myter av mer närliggande slag, som nyfikenhet på vanligt folks seder, fördomar och allmänna vanföreställningar, kan också räknas till mytologin.

Redan tidigt I den västerländska civilisationen upprördes människor över myterna. Så till exempel filosofen, den romerske kejsaren Julianus, (född i Konstantinopel) på 300-talet efter Kristi födelse, och som god av ett svärds-hugg i strid, bara efter tre år på posten.:

"Now it is true that the Hellenes invented their myths about the gods, incredible and monstrous stories. For they said that Kronos swallowed his children and then vomited them forth; and they even told of lawless unions, how Zeus had intercourse with his mother, and after having a child by her, married his own daughter, or rather did not even marry her, but simply had intercourse with her and then handed her over to another. Then too there is the legend that Dionysus was rent asunder and his limbs joined together again. This is the sort of thing described in the myths of the Hellenes. Compare with them the Jewish doctrine, how the garden was planted by God and Adam was fashioned by Him, and next, for Adam, woman came to be. For God said, "It is not good that the man should be alone. Let us make him an help meet like, him." Yet so far was she from helping him at all that she deceived him, and was in part the cause of his and her own fall from their life of ease in the garden.

This is wholly fabulous. For is it probable that God did not know that the being he was creating as a help meet would prove to be not so much a blessing as a misfortune to him who received her? Again, what sort of language are we to say that the serpent used when he talked with Eve? Was it the language of human beings? And in what do such legends as these differ from the myths that were invented by the Hellenes? Moreover, is it not excessively strange that God should deny to the human beings whom he had fashioned the power to distinguish between good and evil? What could be more foolish than a being unable to distinguish good from bad? For it is evident that he would not avoid the latter, I mean things evil, nor would he strive after the former, I mean things good. And, in short, God refused to let man taste of

wisdom, than which there could be nothing of more value for man. For that the power to distinguish between good and less good is the property of wisdom is evident surely even to the witless;/..../.”

(Mot Galiléerna, c:a 332 e.Kr.)

Författare genom alla tider har varit nästan besatta i att samla på sig kunskaper om de mer olärda människornas seder. Shakespeare till exempel skaffade sig en bok om just detta, för att kanske tillfredsställa sin kunskapshunger, men också att ha som inspiration och krydda till sitt författarskap. Levinus Lemnius, - f. 1505, död 1568 i Nederländerna - skrev flera böcker om läkekonst, natur och mystik, böcker som översattes från latin under L.s livstid till franska, italienska och engelska, bl.a. lästes av just William Shakespeare. ¹⁶Lemnius (Lemne) berättar i en skrift bland annat om ett nyfött barn som fötts som monster, vilket Lemnius antog berodde på att barnet under fostertiden livnärt sig lite extra av blodet från sina båda trillingbröder, vilka dött av detta tilltag. Hur det gick för monstret skriver inte Lemnius något om.

Denna slags encyklopediska antropologiska kunskap samlade även t.ex. Strindberg på sig, långt senare, och naturligtvis även Freud. Vittnesbörd om detta är ju bland annat hans bok om vitsen, där det vimlar av onödig kunskap om folk i alla samhällslager, från skilda epoker och tider. Intresset för folklöre ökade under romantiken, då mängder av sagosamlingar författades över hela Europa.

Aby Warburgs - från den kända bankirfamiljen i Hamburg, med rötter i Ungern - på långt håll släkt med den göteborgske konst- och litteraturhistorikern den kloke Karl Warburg (H. Schücks kollega) – skrev den inom antropologin och mytforskningen berömda uppsatsen om befvädrade ormar¹⁷, ormrutalen (ormdansen) hos Puebloindianerna, boende i klippbyar i Arizona.: AWs fråga var: ”What elements are we entitled to call the essential characteristics of primitive paganism?”

¹⁶ ”He that has read Shakespeare with attention, will perhaps find nothing new in the crowded world.” Samuel (Dr.) Johnson.(Shakespeare Criticism, p.76.)

¹⁷ Man kommer här automatiskt att tänka på den produktive och prononcerat opretentiöse Edgar Wallace, som 1935 valde att betitla en av sina böcker (dedikerade till Daphne du Maurier) just ”Den befvädrade ormen”. Wallace hade sinne för myten; vem minns inte King Kong, där moderniteten speglar sig i jättegorillans ensamhet. (Wallace var unik i så måtto, att han försäkrade att det i hela hans författarskap inte fanns EN ENDA MENING, som hade litterärt värde!)

Uppsatsen - eller föredraget – har en suggestiv kraft, som poängteras ytterligare, om man känner till hur utsatt Warburg själv var, medan han arbetade med projektet, hemsökt av ångest och förvirring, ännu inte helt utskriven från det mentalsjukhus, där han vårdades.¹⁸ Warburgs föredrag ställer frågan om mytens betydelse för inte bara den människa som levde innan Edison och Tesla, men även för oss. Hur skall man handskas med de stora livsfrågorna utan myter, utan magiskt tänkande och religion?

Ett av de mest omfattande och bästa lexikonerna över världens myter¹⁹ skrevs kanske av Robert Graves. Denne hade en bestämd aning om att myten hade använts i förtryckande syfte, men/och hans främsta poäng var – vilket han framförde i *The White Goddess: a Historical Grammar of Poetic Myth* - att det var upp till poesin att återuppliva den äldsta delen av myten, kulten av månen.

Graves:

“My thesis is that the language of poetic myth anciently current in the Mediterranean and Northern Europe was a magical language bound up with popular religious ceremonies in honour of the Moon-goddess, or Muse, some of them dating from the Old Stone Age, and that this remains the language of true poetry—'true' in the nostalgic modern sense of 'the unimprovable original, not a synthetic substitute'. The language was tampered with in late Minoan times when invaders from Central Asia began to substitute patrilinear for matrilinear institutions and remodel or falsify the myths to justify the social changes. Then came the early Greek philosophers who were strongly opposed to magical poetry as threatening their new religion of logic, and under their influence a rational poetic language (now called the Classical) was elaborated in honour of their patron Apollo and imposed on the world as the last word in spiritual illumination: a view that has prevailed practically ever since in European schools and universities, where myths are now studied only as quaint relics of the nursery age

¹⁸ Jfr. G. Yasayanlar: "Aby Warburg is a scientist and theorist who, in his search for spiritual freedom caught between two wars, associatively interrogates the correspondence of images in his own subjective world and realises an inner transformation each time. The experience of contemplation he observes in the lives of Pueblo Indians can turn into a mystical experience that brings him together with his own reality. In this respect, it is interesting that the mysticism of the Serpent Dance and the impulse it creates emerges years later at a time coinciding with his treatment process, enabling him to recover and reach the necessary motivation. This is precisely why the liberating experience and perception of reality observed by a psychology struggling with unlimited complexity in relation to what it senses in a primitive tribe, the beliefs and magical powers created by a ritual with cultural polysemy, is worth examining." (<https://saglamart.com/warburg-snake-dance>.) G. Y. menar också att Warburgs föredrag skapar en fascinerande palimpsest, och att det är mötet mellan Warburg och indianerna som är kanske – historiskt – mer intressant än redogörelsen för ormdansen.

¹⁹ Kuggfråga: vad är det egentligen för skillnad mellan Graves' bok om alla världens myter och t.ex. J. Michelets bok *La Sorcière* och Moses Maimonides *Guide for the perplexed*?

of mankind.”

(The White Goddess, p.12.)

Matt Wilson:

“Graves was a lifelong lecturer, and this tendency culminated with the publication of *The White Goddess*. This massive survey first appeared in 1948, when Graves was in his early 50s, though you could say he never quite finished it: subsequent editions were revised, expanded, clarified, and appended.

Graves believed he had composed a genuine Key to All Mythologies, and a few on the esoteric and occult fringes still agree with him. To make short work of a long book, *The White Goddess* argues that humanity once worshipped a three-aspected moon goddess, but that in time immemorial, patriarchal revolutions the world over suppressed her. In a speech given a few years post-publication, Graves, never humble, characterized the “inspiration” that descended upon him: “I seem to have stumbled on the central secret of neolithic and Bronze Age religious faith, which makes sense of many otherwise inexplicable myths and religious customs.” The innumerable “myths and customs” encountered in his investigations include medieval Welsh riddle poetry, forbidden druidic alphabets, the chthonic associations of the elder tree, “the Orphic tree-alphabet,” the cults of Apollo and Minerva, the isle of Avalon in Arthurian myth, and much more. Graves emphasizes the literary significance of his enlightenment, arguing that genuine poets are unknowing Goddess worshippers who reject Apollonian rationality (Apollo is a sort of anti-Goddess in Graves’s scheme) and give ecstatic, if uncomprehended, homage to the mother of poetry.

The White Goddess now seems like the last in a loose series of passionately argued, thoroughly researched, elegantly written, and generally dubious cultural-mythical exegeses. James George Frazer’s *The Golden Bough*, a loose, baggy, repetitive, and enthralling account of a dying and resurrecting god across cultures and civilizations, may be the first. Later iterations include Jessie Weston’s Grail study *From Ritual to Romance*, which influenced T. S. Eliot’s symbolism in *The Waste Land*, and Alfred Watkins’s *The Old Straight Track*, the first book to posit ley lines (the term originates with Watkins) across the English landscape. Joseph Campbell’s Jung-lite *The Hero with a Thousand Faces*, which appeared in 1949, is a disreputable cousin to these books; the anthropological histories of Claude Lévi-Strauss might be their academic heirs.

Graves saw this study as an apex of his career, and the importance he placed on the Goddess has ensured that no critic can read Graves’s poetry without looking for her three faces. Grevel Lindop, in his introduction to the Farrar, Straus and Giroux edition of *The White Goddess*, notes that Graves to some degree became a prisoner of the deity he invented or discovered. Can we read Graves without looking to the moon?”

(Som kontrast till Graves’ poetiska syn på månen kan man ju erinra om den häpnadsväckande geologiska kunskapen om hur Jorden och Månen bildades, som under förra seklet presenterades så övertygande av A.E. Ringwood. Denne beskriver i en bok (*Origin of the Earth and the Moon*, New York 1979) hur jorden, liksom många planeter, bildas genom

aggregering ur stoftmoln på ett så intrikat – och våldsamt sätt – att det under processen vid nära nog alla planetbildningar bildas en atmosfär av skräp – material som inte just då passar in i själva planetbildandet - kring planeten själv, på ett sådant sätt att en enorm mängd skräp sedan – genom de olika attraktionskrafter som materia är utsatt för – mycket lätt sedan genom en liknande aggregation bildar just MÅNAR. Till yttermera visso fick just denne Ringwood ett metalliskt ämne uppkallat efter sig (Eng.: *ringwoodite*), sedan han på ett elegant vis – genom att studera små diamanter upphittade i lava, och i meteoriter – visat att det i jordens mantel – d-v-s- ungefär mitt emellan jordskorpan och jordens kärna – finns ett stort lager av ett blåaktigt ämne – ett aggregat av magnesium och kisel – vilket till sig slutit enorma mängder av vatten, så att denna mängd motsvarar drygt två hela jordytvattenmassor, eller något sådant. En hypotes är att det vatten som finns i närheten av jordytan, i form av alla dessa hav, har ”svettats ut” ur ringwooditen och blivit det stormiga hav, på vilket ångare, segelbåtar och skummande vågor forsa fram. Så innebär detta också att vi som lever här uppe i skorpområdet, vi har alltså under våra fötter enorma reserver av vatten långt under våra fötter. Detta kan ju synas skönt att veta, i tider av torka under somrarna.)

Vad kan MYTEN hjälpa oss att förstå?²⁰

²⁰ Kan MYTEN till exempel hjälpa oss att förstå REFLEXIVITET? Hade Sisufos, när han rullade sitt klippblock, några egna myter i tankarna?

Följande tillverkade myt – i trettio tre punkter - om det reflexiva pronomenet SIG och det som betecknas av detta (reflexiviteten) kan ses som helt vansinnig, - men den illustrerar ändå på ett förträffligt sätt, med en stilsäkerhet, som inte står gamle apologeten Maimonides efter - hur man – **om man vill** - ändå kan bygga upp en hel sagovärld, placerad in i ett enda litet pronomen:

1.

Tanken står i vägen för sig själv, annars funnes inget att tänka på. Självet står i vägen för sig själv, för ingenting finns, som inte är i vägen för sig självt. Om själv står vid sidan av sig själv. så står de också i vägen för varandra, och just det är vad man kallar självkänedom, vilket ju också står i vägen för sig själv, och överallt står JAG i vägen har alltid gjort och kommer alltid att göra. Egentligen finns det ju inget ”själv”; det är bara den basala egenskapen som vidlåder någonting, för att detta någonting skall kunna vara till. Allt som är till, är till självt, och just DET inleder *Självets Metafysik*.

2.

Att något är fördelat är alltså orsaken till att det hänger ihop. Det som inte är fördelat har vi ingen aning om. När det inte finns någon attraktion eller repulsion, så mördar Självet sig självt, eftersom det är omöjligt att leva utan fördelning och laddning hos ett bestämt något. Självet saknar frånvaro i denna situation och är dömt att gå under. Identifikationen med sig självt dödar Självet. Självet skulle ju kunna TYCKAS VILA I SIG SJÄLVT MEN DET ISOLERADE SJÄLVET KLYVER SIG SJÄLVT PÅ SÅ SÄTT ATT Självet såsom vara berövar sig varat och existerar då inte längre. Självet har inget attribut. När den mänskliga individen har reducerat sina egenskaper till en enda, att vara själv, så existerar hon inte längre. Annars, om Självet står i förbindelse med hela mig och min värld, så lider inte Självet brist på sig själv, utan att det snarare blir milsvitt av att användas.

3.

Det kan råda delade meningar om huruvida ordet ”själv” kan användas substantiviskt eller ej, såsom jag ser det, så är det visserligen farligt att använda det på förstnämnda vis, men jag vågar.

I mitt bruk av ordet ”själv” finns en önskan om ett intuitivt sätt att nå kunskap om människan. ”Själv” kan till exempel utbytas mot satsen ”jag vistas i min kropps möjlighet och ju mer jag vistas där, desto rikare blir jag. ” –

”Själv” säger något om Människan, om hennes fruktbara kluvenhet. Det är vackert att höra någon säga: ”Jag vill det själv.” Jaget står för det föränderliga, Själv för det oändliga; Själv är rikedom som delar med sig.

4.

När någon säger ”Jag är mig själv”, så meddelar han/hon inte någon av sina egenskaper i egentlig mening; man kan endast tolka det som att han/hon har ett homogent ”själv” och att han/hon alltid tror sig ärlig mot sig själv och andra. Lite vid sidan av meddelas också ett självförtroende, en aningen skrämmande upplysning om personens i fråga fasta tro på sin förmåga till ett improviserat ärligt beteende i alla möjliga situationer.

5.

Så är nu Varat bestämt av egenskapen att vara i vägen för sig självt, så kan människan definieras graduellt i termer av vad hon tål. Uppgiften är, skriver Kierkegaard²⁰, att hålla ut.

Människan är vad hon tål i en värld som är FÖRSTENAD TRILSKA. Denna trilska ÄR NÅGOT MÄNNISKAN ÄR SKILD IFRÅN SOM AGENT. Den utgör villkoret för sig, dig och mig, men ingenting mera. Insikten om Trilskan tjänar bara syftet att slippa undan teorier om världen i vilka man skulle kunna komma undan. Man slipper aldrig undan!

Tinget i sig är en förstening av Tiden, en förstening vars egenskap, i-vägenstående-för-sig-självt-av-trilska, inte släpper in någon reflexion om ursprunglighet till Trilskan.

6.

VÄRLDENS trilska gäller världen. Även om vi kunde nå världens trilska så finns det ingen anledning att reta Trilskan, skälla på den eller tacka eller välsigna den. Trilskan är indirekt vårt varas grund, men livet levs av människan på en direkt grund, där det är viktigt att Trilskan inte finns. Att vi själva har ett Själv som står i vägen för sig självt och därmed håller ihop av trilska, det tillhör världen, men det tillhör inte oss eftersom vi inte är något Själv av något slag. Vi är människor. Människor lever ett liv. Levandet håller inte ihop genom att stå i vägen för sig självt, - inte livet heller.

7.

När Människan nu är vad hon tål, så är det inbegripet också i att tåla förekomsten av Metafysik, eller att tåla frånvaron av en sådan. Om Trilskan är en väldig kosmologisk princip, så är levandet, när Trilskan tränger sig på, benämnd eller ej, såsom en späd blomma att vårda och ständigt förundras över. Eller förbanna och trampa ner. Egalt för Trilskan.

8. Det viktiga för en syn på Människan är inte om hon är fri eller determinerad; det är om hon lever själv, vilket inte har att göra med hårklyveri om frihet eller ofrihet. UPPLEVELSEN AV ATT LEVA är något annat och viktigare än en klassificering av Människan som fri eller ofri. Det är ju oavgörbart och den som hävdar att Människan är fri och drar konsekvenser av det, lever ett etiskt fullkomligt liv, lever inte detta liv på grundval av riktigheten ifråga om Människans frihet att göra det eller ej, utan av en helt annan anledning eller ingen anledning alls.

9.

ÄVEN OM JAG är kvalitativt skild från den stol jag sitter på (eftersom jag inte i knät sitter på mina haremsdammer) så måste världens logiska uppbyggnad på något sätt påverka mig. Om nu världen är en anda stor enveten Trilska, hur handskas jag med den och den med mig? Även om jag inte trodde att världen var enveten Trilska, skulle den i interaktion med mig skapa något speciellt. Om jag kan tänka mig den värld jag lever i, så är jag medveten om den, om just den och ingen annan, eller ingenting, och det har i mitt fall betytt att jag - genom skrivandet - försökt ta grepp om den. Samtidigt som jag tagit avstånd från den, i och med skrivandet, vilket är en annorlunda och bättre värld. Men i det ”att ta avstånd från” innebär nödvändigt en smula kunskap om det envetna. Jag måste ju också lyda kroppens envetenhet när jag känner att jag måste äta, sova, o.s.v.

Jag är inte det jag önskar, vilket är ren ande. Man måste låta bli att kritisera Varat, trilskan; det kan jag inte. Det som är den löpande orsaken till min trilska envetenhet är ju det, att JAG STÅR I VÄGEN FÖR MIG SJÄLV, Och det ligger mycket visshet bakom mitt sätt att hålla ut i denna trilska, och det är just en smula visshet om att världen är trilska så länge den står.

10.

Att världen STÅR I VÄGEN FÖR SIG SJÄLV betyder också att den inte att den kan ändras på något sätt genom en revolutionerande handling, eftersom i-vägen-ståendet är grundprincipen. Det gäller för den [världen] att vara

på den grundpremisen eller inte vara alls. Oginheten kommer man inte ifrån genom att flytta en eller annan "atom". Eftersom alla atomer är exakt lika ogina.

Hela världen är självisk, liksom Självet självt är själviskt, så att skulle självet bryta in i centrum av världen, så finns där automatiskt ett nytt själv, för vilket det gamla självet envetet står i vägen. Samtidigt som ett själv försöker åstadkomma något, uppstår ett själv till det självet och Själv står i vägen för Själv i alla evighet.

Ödmjukhet innebär alltid en viss frånvaro, något en frånvaro, någon lämnar till någon annan eller till något annat. Men världen är kompakt. Det existerar inget tomrum i världen. Inga delar flyr sin plats eller ger bort den. Världen är ju så självisk att den inte någonstans släpper sitt eget själv.

11.

Världen är kompakt, men fördelad. Just därför är den öppen för strukturer. Vad bryr sig världen om hur t.ex. Jag strukturerar den? Jag har frånvaro i mitt sinne och kan därför strukturera den som det faller sig. Världen bryr sig inte om något, bara sig själv. Motsatsen till kompakthet är öppenhet. Det tillkommer endast organismer i liv att ha öppenhet och själv.

Paradoxalt nog är världens kompakthet en HALVHET. Medan allt levande, med var och en sina frånvaror, är helhet.

Självet försöker ju alltid (i sin själviskhet) det som det är själv TILL. Men denna besjälvning stänger alltid världen sin dörr för.

12.

Man får akta sig för den fallgrop som följande tänkta invändning utgör: "Om självet står i vägen för sig självt, så måste det innebära att man har ett själv hos sig, vilket inte behöver dubblas, el. dyl.". Självet består nämligen både av attraktion och repulsion. Både välkomnande och avvisande av sig självt. Denna dynamiska struktur är grundläggande för självet. Självet är både något man har och man inte har, liksom självet både har och inte har sig självt. Jag både har och inte har mig själv, liksom jag både har och inte har mitt själv, eftersom det står i vägen för sig självt.

Självet attraktionskraft i förhållande till sig självt svarar självet självt på genom att då och då triskas, vägra förflytta sig, medan trilskan då och då i förhållande till repulsionen med alla krafter tvingar självet att nå sig självt, eftersom det ofta är attraktivt att nå endast det "förbjudna".

Därmed är vi inne i problemet att reda ut vad det innebär att "stå vägen" när det gäller Självet i förhållande till sig självt.

13.

ATT STÅ I VÄGEN.

Att "stå i vägen" är förbindelsen mellan Självet och sig självt. Nu är Självet och självet självt ju inga materiella substanser, och om något står i vägen för något annat och det varken gäller för dessa några eller förhållandet mellan dessa att några är materiella storheter och om detta allt är VARAT, så innebär det ju, att vi inte har en materiell ontologisk grund att sysselsätta oss med, utan TVÅ ONTOLOGISKA PRINCIPER av ideell art bildande Varat. Det är viktigt att rensa bort alla andra principer jämte alla förhållanden till något annat materiellt eller ideellt från denna grund! Principiellt ligger ingen som helst annan grund för Varat annat än just denna: 1.) Självet är sig självt och 2.) att Självet står i vägen för sig självt. Denna grund står för sig själv, är satt av sig själv och bildar själva Urtrilskan, utan vilken ingen värld skulle finnas för oss. Ut ur Urtrilskan kommer allt. Såsom den är beskriven av mig i urprincipen, vilken som princip är obunden av tid och rum. Principen kunde ju likaväl vara formulerad i morgon som idag.

14.

Inte är mitt och SJÄLVETS FÖRSVAR någon i dörren.... En vakt i en dörröppning?

Men det är en användbar bild. En vakt i en dörröppning när nu Självet har egenskapen att stå i vägen, så innebär det att det måste veta om sig självt, för ingen ägnar ju någon tid eller någon kraft åt att stå i vägen för något den inte har en aning om existerar. Självet som är en tänkt storhet, måste ha den tänkta egenskapen att det vet att det finns, som tänkt storhet. Självet finns för att jag tänker det, och det vet att det finns, likaså för att jag tänker det.

Att nu Självet står i vägen för sig självt, det är självet första egna geniala drag.

Det är det oförklarliga att självet meddetsamma finner den absolut enda möjligheten att skapa en värld, låt vara ideell. Genom att ställa sig i vägen för sig själv. Kanske skall man dock inte överskatta Självet reflexions-

förmåga: visste det nu inget annat än att det fanns, så kunde det dock inte fly, eftersom det inte visste om något att fly till och så ställde det sig, i-sig-själv-omvetandet i vägen för sig självt, och skapade därmed det enda det kunde skapa: Urtrilskan.

15.

Det är naturligtvis möjligt att Självvet trodde att det skulle omintetgöra sig självt genom att ställa sig i vägen för sig självt, men i så fall bedrog det sig grundligt. Det borde veta att det är just tvärtom.

16.

Självvet är strukturskapande i det självvarande "yrket" som Vaktman. Vaktmannaskapet är enahanda (: att stå i vägen för sig självt) men detta av kunskap och förståelse blir identitetsskapande för Självvet. I enlighet med den psykologiska spegelteorin, så blir vaktmannen påverkad av den som den vaktar sitt hus för. Men nu vaktar självvet sitt hus för att självvet självt inte skall komma in. Trilskan, längtan, attraktionen, repulsionen blir egenskaper detta själv både har och möter. Och självvet lär sig att förhålla sig till en kongruent motsägelsefullhet det både har och möter. Urtrilskan överskuggar snart dess plikttrogenhet, men Urtrilskan blir så oerhört tung och hård, kan för ett ögonblick försvagas i tanken på bara, . "bara en liten eftergift", såsom Självvet resonerar. I sin förvärvade självkänedom känner den sig snärjd, fruktar att bli hemmablind, tänker att en viss lättnad skulle upplevas om det var så, att den bara ville göra en liten, liten eftergift i Vaktmannaskapet; "bara man är på sin vakt" så kan Vaktmannaskapet ändå uppehållas. Det får ju inte bli så, att det själv självvet vaktar på får in en hel fot i dörren; kanske bara att släppa in en blick eller en smula kroppsvärme från den djärve skulle räcka!? Det är ingenting egentligen som frestar, ingen längtan efter något speciellt. Det är ju bara det, att Vaktmannaskapet är så tungt, så fruktansvärt tungt, att ett sisyfosarbete skulle vara som ett paradiset i jämförelse med detta att stå i vägen för sig själv.

17.

SÅ HÄNDER DET. Bara en smula i försvagande av kroppshållningen, den snärjda, bara ett flarn av skymning framför det vaktande Ögat. Omedveten om vad som händer bara för den ytterst korta stunden, och Självvet hör för första gången en röst, en röst som bara hinner säga en enda mening: Det utestängdas röst: "Om jag bara fick vara du!"

Med detsamma är ögonblicket över, vaktmannen åter på vakt, nu gräsligt bestämd att se. Inte släppa in någon, inte någon, inte något. Men orden är redan inne. Som i kramp och i vansinnig smärta ångrar sig vaktmannen: Hur kan något göra så ont?

[Självvet är inte identiskt med sig självt.]

18.

Det kommer som en eld i hela Vaktmannens kropp. Medvetandet är förlorat till smärtan. Något känns som sten. Han har blivit som "mekanisk" vaktman med både förlorad och förstenad blick, en blick som det är omöjligt att möta. Den förtvivlade önskan utifrån har nått honom i ord, ord som hördes, skälvde, levde och bad, en önskan ur en längtan från det själv, som var UTESTÄNGT från sig självt.

Så ohyggligt. Och vaktmannen vet nu, frö FÖRSTA GÅNGEN vad det är att vara vaktman. Samtidigt förlorar han sin pliktkänsla. Alldeles automatiskt står hans väldiga, brännande varelse på vakt. Ingenting från honom själv, ingenting utifrån kan rubba denne man medan ORDEN far omkring honom som en storm i hans hus, - får allting att skaka, skälva. Det brister i tingen i huset. Om det är tänt eller släckt, varmt eller kallt, vackert eller fult, allt detta är just nu bara tomt, meningslöst i ett andligt mörker, orden, som ekande, inte utklingande förrän de hörs på nytt, och de klingar dag och natt, men tidlöst, bakom ryggen av hårdaste stål på Vaktmannen.

19.

Ändå FÖRSTOD ju inte Vaktmannen orden. Vaktmannen är ju bara självets egenskap att stå i vägen. Att stå i vägen är en ändlighet som skapar en oändlighet, och det var den plikten Vaktmannen svek. Oändligheten för vill i och med de fatala orden som Vaktmannen släppte igenom. Som ett syndafall i Självvet brändes gränsen mellan ändlighet och oändlighet sig in i vaktmannens bröst, för att denna brand själv skulle förinta Vaktmannen, ändligheten och oändligheten. Om nu Vaktmannaskapet är en egenskap hos Självvet, så är det fött med självvet, men har lagat latent hos det i väntan på en klyvning hos Självvet. Vaktmannaskapet innebär en plikt,

och denna plikt har vaktmannen svikit, med en mängd påföljande konsekvenser för sig själv liksom för det kluvna självet.

Vaktmannen är nu en stenstod. En sten som lider. Diabolisk i det yttre, inte längre någon som frestas av någonting som helst. På båda sidor om sig har han nya "varelser" och vaktmannen förstår inte dessa nya. Egentligen hade han en bra tjänst förut. Nu hindrar lidandet honom till och med att inse den saken. Allt är förstenat för honom. Han är ens stenstod som betraktar de älskande Pyramus och Thisbe på båda sidor om sig. Och kärleken berör honom inte. Han är sin smärta och sin automatiserade plikt och står kvar på sin plats, och kommer att stå där.

20.

ÄLSKANDE? Till priset av Vaktmannens förstening?

Vad var det nu det utestängda Självet sade? "Jag vill vara dig!" Vad menas med det? Varför just den repliken, den önskan?

Är Urtrilskan en protest mot självförälskelsen? Är det så att det utestängda nu inser hopplösheten? Så att de utestängda nu har en så mycket mer stegrad kärlek till det förbjudande självet? Är det så att det förbjudande självet inte FÖR ALLTID tänkt sig att utestänga sig självt? Vad är det som har förändrats? Har allt utom kärleken dött?

21.

Enligt Sartre så lurar alla sig själva. Jag tror att det är sant, utom i fallet med den monomane, men antagligen är det riktigt att säga, att den monomane inte har något själv.

22.

Nu är det ju så, att den moderna psykologins upptagande av den ovidiska Narcissusmyten i begreppet Narcissism inte gäller då vi har att göra med en grundläggande uppfattning om självet som stående i vägen för sig självt. Denna uppfattning kan innefattas i modern psykologi endast (nödvändigtvis) som en beskrivning av ett patologiskt tillstånd självets blick aldrig når den vattenspegel i vilken narcissus ser sig själv, "känner" sig själv och blir förälskad i sig själv. Självet står så i vägen för sig självt, att det varken ser sig självt, eller vilket följer av detta förre, kan bli förälskad i sig själv.

TY: står något i vägen för sig själv, så är det splittrat i sin funktion, i ett avseende, och i ett väsentligt, så är alltså självet funktionssplittrat, därmed inte helt i självet självt, och, om det än kunde se sig självt, vilket, enligt definition, är omöjligt, så skulle det inte kunna se hela sig självt och därmed inte se sig självt och bli förälskad. Vad man skulle kunna tänka sig är en sidoblick i en spegel, där "stå i vägen" ser att självet står i vägen för sig självt. Men detta är en teoretisk insikt utan möjlig reflexion i självets tjänst. En självanalys på basis av "stå i vägens" blick tycks orimlig. Ett funktionssplittrat själv står ju i en inbördes motsättning, av överlevnadsskäl, till sig själv.

23.

Om man betraktar det funktionssplittrade självet med hänsyn till den narcissistiska teorin, så kan man sluta att självet inte är helt, eftersom det förlorat en del av sig själv till "stå i vägen", och till vilken grad det nu är fullständigt blint.

24.

"Stå i vägen" är vaktmannen är ångesten. Ångestens sår stirrar in i ångestens sår. Det ger sig självt då, att ångesten bara växer.

[Sartre: " Ångest är att stå ansikte mot ansikte med sig själv."; "att man är sin egen framtid, just genom att inte vara det."]

25.

Jag skulle vilja leva i en värld där man kunde tänka sig en annan.

Så tar önskan livet av sig själv på ett sätt : föremålet försvinner och lämnar önskan åt sig själv.

26.

Så blir begreppet "själv" det enda levande begreppet, eftersom det enda det gör är att hindra sig själv från att ta livet av sig självt. Självets egenskap, att stå i vägen för sig självt, måste ses i ljuset av (eller mörkret) av dess dödlighet för sig självt.

27.

Tänk om Myten var sådan, att den erbjöd oss – och lyckades – få att förstå allt, samtidigt som den FÖRNEKADE oss att förstå något alls? Skulle vi då acceptera den? Nu är många frågor – av de stora frågorna – bestämda av frågan själv. Många frågor – som de om myten – är av typen ”Tåget har startat, resan är slut.” Kafka illustrerade detta fint i den berömda PARABELN, ”Inför lagen”, i den ofärdiga romanen Processen (vilken skrevs under den oerhörda ångest Kafka kände inför faderns hot om att gifta bort honom). Många har sett denna parabel som ett gåtfullt meddelande till världen, ett meddelande, som många tror innehåller all vishet i världen. I själva verket är ju parabeln en illustration just av satsen: Tåget har startat, resan är slut.

(Det var inte bara det att familjerna Kafka och Bauer – flickans namn var Felice Bauer – hade gaddat sig samman, och att han råkade vara ende (överlevande) sonen i sin familj. Ödet hade dessutom skapat Franz sådan, att ett giftermål tycktes honom i det närmaste som en dödsdom.)

Mannen i fabeln väntar utanför Lagen. Han får inte komma in. Borde han slått sig in? Han var ju förhindrad av vakten!²¹

Att självet står i vägen för sig självt innebär att subjektet här aldrig kan bli sitt eget objekt. ”Självstunderna [i livet] är alltså ren myt.

28.

Jag innefattas i världen som utesluten.

29.

Självvet är sig självt på det viset att det står i vägen för sig självt.

30.

Vaktmannen sätter sig upp mot Kaos. Allt är vad det är; det är just det som vaktmannen är den ende som kan vidmakthålla.

31.

Allt är vad det är. Och människan är vad hon tål.

32.

Självvet och Icke-självvet. [Betingelse och avsky.]

Självets Själv bidrar alltså-på ett centralt sätt till att världar existerar. Man kan säga att Självvet självt är försatt i en omöjlig situation där det i sin tur måste ge avkall på tillvaro, och på ett sådant sätt att Självets själv blir en antagonist, en rebell, anarkist, en förtvivlad och i moraliskt hänseende trollaktig ”person”.) (Den oändliga regressen av olika själv som söker självets själv är, genom att Självets själv är ett icke-själv, meningslös. Regressen tillåts uppsöka Icke-självvet i dess ständiga rörelse, men hjälper det icke att förverkliga sig självt.)

33.

Vaktmannen är en fånge likaså. Ångest är att stå i vägen för sig själv.

²¹2121212121 Följande redogörelse för Parabeln är hämtad från min bok om Kafka och det Kafkaeska från 2018. Framför Lagen står en dörrvaktare. Till denne väktare kommer en man från landet och ber om inträde. ”Men väktaren säger att han inte kan ge honom tillträde.”

Nej, varför skulle han det. Det finns ingen anledning att ge en främmande man tillträde till en Lag, som ju främst är till för dem som stiftat den, till skydd för i första hand dem och deras närstående. Lagen är inte tänkt som något som nu skall visas för en man från landet. Vad skulle det tjäna makten ? Den är till för dem som kan tyda den, - d.v.s. : de som har skrivit den - och de som kan det, och har skrivit den, det är de som tjänar på att den finns.

"Mannen överlägger med sig själv, och frågar sedan, om han alltså senare kan få tillträde till Lagen." Det är möjligt," säger vaktaren, "men inte nu."

Så brukar ju (den världsliga) makten tala : den förhalar, för att vinna tid, då tid är en slags vinst som makten här besitter. Så länge makten inte lovat något har den (Jfr. t.ex. Hägerström) överhanden.

" Då porten till Lagen står öppen som alltid och dörrvakten står vid sidan av, böjer sig mannen, för att se det inre. När vaktaren märker det skrattar han och säger:" Om det lockar dig så, försök då att gå in, trots mitt förbud. Men märk väl: Jag är mäktig. Och jag är den lägste dörrvakten. Från sal till sal står emellertid vaktare, den ena mäktigare än den andre. Redan anblicken av den tredje är mer än jag kan stå ut med."

Här målar vakten, som är den lägste – nå, förmodligen den ende (det räcker med en ...) – upp en fantasi för mannen från landet. Det behövs naturligt nog bara en narr, som står utanför och förleder folk.

"Sådana svårigheter hade mannen från landet inte väntat sig; Lagen skulle dock vara tillgänglig alltid och för alla, tänker han, men när han nu ser närmare på vakten, dennes långa spetsiga näsa, långa , svarta, tatariska skägg, beslöt han sig dock för att hellre vänta till han fick tillåtelse att gå in."

Vakten är *ingen judisk rabbin*, ser vi. Han har ett "tatariskt skägg". (Enl. J. Derridas uppfattning är den spetsiga näsan omgiven av ett stort svart skägg en bild av en penis med könshår omkring. Måhända en övertolkning.... Jfr. G. Groddeck. *TMol*, s. 165. , kap: *The compulsion to use symbols*. (orig. *Die Symbolisierungszwang*, 1922. Jfr. ovan i kap. om Freud...). Mannen från landet ser vakten. Dennes utseende fascinerar honom. Att dörren är stängd ser han inte. Dörrvakten ger honom vatten. Mannen från landet sätter sig vid sidan av och väntar. Vakten frågar, (reellt djupt) ointresserat om hans hembyggd. Mannen från landet försöker muta vakten, som tar emot mutorna, men bara – som vakten säger : "för att du inte skall känna att du försummat någon möjlighet." Mannen önskar t.o.m. att flugorna i pälskragen måtte hjälpa honom. Han sitter år ut och år in. När han är gammal (ett ..."gammalt barn" enl. Derrida) tycker han att han ser dåligt och det sista han ser är att han tycker det kommer som ett sken från dörröppningen.(Som kommentar till denna passus skriver Derrida, "Detta är berättelsens mest religiösa ögonblick." – utan att vidare förklara vad han, D. själv, menar med detta. Förmodligen att det har en religiös konnotation?)

Vakten lutar sig ner en sista gång över mannen, som frågar, varför ingen annan sökt tillträde till Lagen, som väl alla vill ha tillträde till.

" Jag går nu och stänger porten." svarar vakten," här kan ingen annan vinna tillträde. Den var endast avsedd för dig." (Parabelns sista mening.)

Mannen från landet har inte begripit, okunnig som han är (från "landet"), att enda sättet att komma åt *Lagen*, makten är att faktiskt bryta sig in och se efter vad som pågår, och själv komma i position att bli en del av vad som kallas *Lagen*, eller ersätta den. Att det bara fanns en dörr och en vakt, innebär ju bara, att det var mannens egen fantasi (*fantasm*) om *Lagen* det handlade om: hans eget liv, hans egen själ, hans eget öde. *Lagen* är vad han inbillar sig är *rätt* för honom. Detta inbillar han sig existerar på grundval av en ännu mer djupgående illusion, den, om att det finns något som är *rätt* för alla, *Rättvisan*. Att så inte är fallet bevisas inte av att vakten går och stänger dörren, men att han gör så, visar att mannen från landet (själv) i dödsögonblicket inser , att alltihop förhåller sig så. Han har gått omkring, gått till *Lagen* – och suttit vid dess port - med en dubbel villfarelse. Det är just det dubbla i villfarelsen som är grunden till eländet. Och mannen inser inte , att om han gör sig av med illusionen , att det finns något som är *rätt* för honom , så faller den andra illusionen samman, (vaktens legitimitet faller samman, i det rätten "enbart" är luttet makt) - att något finns som är *rätt* för alla , i form av en universell rättvisa. Huset är faktiskt tomt. (Detta vill han kanske icke innerst inne se. Eftersom han redan insett det, och därför begår självmord på detta sätt, ostentativt.) Det universella gives icke, men endast det enskilda. Således finns ingen Lag, utom den som mannen från landet beslutar skall finnas

inom honom. (Jfr. här Montaigne/Derrida om rättvisans begrepp.). Det faktum att Prästen berättar en (slags) parabel, där mannen från landet i väntan på tillträde plötsligt intresserar sig för lopparna (!) i vaktens pälskrage visar att denna "parabel" ingår i *Det Omedvetna A.*, med dess användning av ett drömgrepp (förträngningen) och det således inte är fråga om någon fristående kommentar till den övriga texten i *Processen*, - ingen "bok i boken" *à la* boken i mitten av Hesses *Der Steppenwolf* Den är integrerad, - en del liksom andra delar - och den är förvrängd, - rättare del av en förvrängning (/ verzerrung /) och man bör inte tillmäta den ett övergripande förklaringsvärde. (Utifrån parabeltraditionen sätt är detta ett stilbrott, från Kafkas sida. Så finns även sådana stilbrott i de korta s.k. parabler, som man kan finna hos Kafka, som *Svältkonstnären* m.fl. . (Vi kan här anföra att det i judisk religionsfilosofi förekommer begreppet "*Halaschan*", (rättesnöret), som utvinns genom bibelutläggning, (något som historiskt inom judendomen infördes av profeten Esra under den babyloniska fångenskapen ...) medan "*Haggadan*", (berättelsen) åskådliggör de gudomliga lagarna genom berättelser o. legender. *Josef K.* tycks dock inte vistas i någon judisk synagoga, - i *Processen* finns ingen "lokalfärg" alls - men mer i något som liknar en protestantisk katedral / kyrka – med predikstol.; jfr. Walter Benjamin, *BoD*, s.294., samt WB:

" /...../ man frestas att förmoda att romanen inte är något annat än en utveckling av parabeln. Ordet "utveckling" är emellertid dubbeltydigt. Vecklar knoppen ut sig till e blomma, så vecklar också papperet ut sig, som man lär barnen att vika till, och blir ett slätt ark. Och detta andra slag av utveckling är det egentligen som parabeln är till för, det nöje läsaren upplever när han slätar ut den så att dess innebörd ligger i öppen dag. Men Kafkas parabler vecklar ut sig i den förstnämnda bemärkelsen, nämligen som knoppen som blir till en blomma."

(Benjamin, *Franz Kafka – Till tioårsdagen av hans död*.s.219.) .

Med flugorna i vaktens rockkrage är det narratologiskt som med den teori om kopplingen mellan redundans (överflöd, det överflödiga, i sammanhanget onödiga) och ironi som påpekats av Sternberg: "I enlighet med dennes [Meir Sternbergs.] teori om informationsredundans, så kan en text vara avsiktligt redundans för att skapa en önskad speciella effekt , för att dra läsarens uppmärksamhet till ett speciellt fenomen. Ju mer ett ord uppfattas som redundant, desto mer synbart blir det, desto större suggestionskraft får det." (H.H. Weinberg, s. 6.). Vi har här en koppling till den "onödiga detaljen", (Kierkegaard, Orwell) till en slags överflödets mystik, och kan genast se det redundantanta som en möjlig spegling tillbaka på något ... (freudianskt) bortglömt el förträngt.

Kommentatorerna (i *Bibelns* värld : fariséerna) är djupt kritiserade i Kafkas satirer. Vad gör nu dessa, - jo, de processar lagen !

"" Överila er inte", sade prästen," överta inte en främmande åsikt oprövad. Jag har berättat historien för dig såsom den ordagrant står i skriften. Om något lurande står där ingenting.""

En lång – flera sidor - diskussion följer sedan.

(En mening i detta samtal lyder på sv.: " Kommentatorerna säger om denna: " Att rätt uppfatta en sak och att missförstå samma sak utesluter inte varandra helt."" ---- Innebörden i denna passage finner man ofta intuitivt riktig, men dess struktur är ju inte självklar. Vi kan faktiskt endast se den genomskinlig om vi delar upp den i två förståelsenivåer. Dels nivå 1: a) rätt förstå b.) missförstå. (*id est*. Förstå "rätt " och förstå "fel ". Dessa båda uppfattningssätt borde enl. logiken, - lagen om det uteslutna tredje - vara sådant att någon "rest" icke gives: de bör utesluta varann helt. Endast från en andra nivå, -... i enl. med B. Russells typteori - en överställd, en nivå 2, kan en bedömning göras, så att man skulle kunna urskilja en *förståelse av en art* (x) och en *förståelse av en annan art* (y) , som inte täcker varann, och som således lämnar det utrymme, som tillåter dem att inte utesluta varandra.

Man får inte glömma bort det syfte som kommentatorerna har med sitt yttrande. Syftet är att sofistiskt försvara sin egen ställning, genom detta subtila resonemang om förståelse. Man brukar vanligen tolka passagen som att det här påstås att ingen "sanning" är fullständig.

I en omständlig essä redogör Jaques Derrida för sin syn på denna parabel, (om vi kallar den för det...) dels som självständig, dels som del av *Der Process*. Denna D.s essä är i sin uppslagsrikedom inte helt motsägelsefri, Vid en diskussion av denna essä kommer det således att redovisas flera aspekter på Kafkas *Inför Lagen*, som är inbördes oförenliga. (Det är nu inte säkert, att jag i denna diskussion – med mig själv – om D.s text – inte kommer att attribuera D. med vissa av mina egna åsikter. Detta för att det, i slutändan, är svårt att avgöra, vad D. exakt menar, avser, - hur långt han implicerar, o.s.v.. D.s text är inte – heller den - glasklar.)

Viktigt är att Derrida ser *Inför lagen* som en anti-saga, en anti-berättelse, med motiveringen, att han tycker sig finna att "ingenting händer" i vare sig den ena eller andra berättelsen. (Vare sig i *Inför lagen* eller *Processen*.) (jfr. statik). Alltihop är bara ett uppskjutande, (Eng. "deference"), en väntan.

Redan i titeln – *Vor dem Gesetz* – har vi, menar Derrida, helt riktigt – ett problem och en tolkningsmöjlighet. Översättningen till Engelska, - Derrida skrev inte essän på Franska, men den härör från ett föredrag på *Royal Philosophical Society* i London 1982 –. Titeln "*Before the Law*", eller den svenska "*Inför Lagen*" innebär en begränsning (där den svenska är "värst") av tolknings-möjligheterna av titeln, menar D.. (Derrida, - själv från Magreb i Nordafrika – hävdar ofta att vad som säges på ett språk, inte riktigt kan sägas på ett annat. jfr. bl.a.. *Den andres enspråkighet*.)

"Vor dem Gesetz" kan betyda 1.) "Inför, framför, Lagen" 2.) "Framför, i vägen för, vaktande, Lagen", 3.) "Före, innan (kronologiskt...), Lagen". I detta läge – med dessa betydelser, som är rimliga tolkningar av titeln, kommer då den första raden av själva texten : "Framför lagen står en väktare." att framstå i kontrast till titeln (alltså icke som homonym - / Homonym = samma namn/), men som ... en helt annan sak än titeln.

Vad Kafka avser med *Lagen*, eller vad man kan se *Lagen* som, är likaså båda mångfacetterat. Vi har nämnt att *Lagen* (lagen, alt. rätten) kan ses som olika saker för den som söker inträde i berättelsen, och den kan alltså också avse litteraturen, d.v.s. sig själv, som text, och alltså vara självrefererande. Detta senare lämnar vi åsido, - enl. ovan. Intressant är – tycker jag - den italienske filosofen G. Agambens studie i boken *Homo sacer* ("helig människa" är en figur i romerskt lag (inte rätt), en bannlyst, fredlös (biltog) person. Han må dödas av vem som helst, men får inte offras i en religiös ritual) från 1998.

Där framställs nu mannen från landet i *Inför lagen*, som den, som får lagens dörr stängd, genom sitt agerande. Mannen är alltså en slags aktivist, en aktivist, som visserligen nära nog dör på kuppen, ty, som E. Louizidou skriver i sin essä om de juridiska problemen kring *Inför lagen*, så är det nu så, att mannen faktiskt icke (riktigt, helt) död vid berättelsen slut. Agamben och engelskan (juristen) Elena Louizidou är båda ense om lagens absurda karaktär, att den (som antyds av både M. de Montaigne och Benjamin) är grundad i ingenting eller i det mystiska:

Montaigne: i *Essais, Livre III, Chapitre. XII, De l'expérience, Om erfarenheten* :

"/..../. Alltså : lagarna uppehålls inte för att de är rättvisa, men för att de är lagar, det är den mystiska grunden för deras auktoritet; de har ingen annan grund, och den svarar väl mot deras ändamål. De är ofta stiftade av dårar, än oftare av män som – i hat mot jämlikhet – fallerar i rättfärdighet, men alltid av män som är fåfänga och vankelmådiga. Det finns ingenting så storligen eller ordinärt fel som lagarna. Den människa som lyder en lag för att den är rätt, lyder den inte riktigt som han borde."

(min övers.)

(orig.: " Or. les lois se maintiennent en credit, non par ce qu'elles sont justes, mais par ce qu'elles sont loix. C'est le fondement mystique de leur autorité; elles n'en ont point d'autre !. Qui bien leur sert. Elles sont souvent faictes par des sots, plus souvent par des gens qui, en haine d'equalité, ont faute d'equité, mais tousjours par des hommes, autheurs vains et irresolus. Il n'est rien si lourdement et largement fautier que les loix, ny si ordinairement. Quiconque leur obeyt parce qu'elles sont justes, ne leur obeyt pas justement par où il doibt. " . (<http://artflsrv02.uchicago.edu/cgi-bin/philologic/getobject.pl?c.0:4:12.montaigne.>)

Så har Walter Benjamin också uttryckt sin uppfattning i "parabelfrågan" delvis en jämförelse mellan *Hallah* (Hebr. = den judiska lagen, äv. Halachan.) och *Haggadah* (= utläggningar och legender kring densamma) i sin korta essä som han skrev 1938 (medsänd i ett brev till kabbalisten Gerhard Scholem, juni, 1938). Benjamin skriver:

"/..../ Kafkas parabler vecklar ut sig i den förstnämnda bemärkelsen; nämligen som knoppen som utvecklas till en blomma / i motsats till som en pappersbåt till ett slätt ark papper KG/. Därför blir resultatet något som liknar den rena dikten. Det hindrar inte att hans stycken är svåra att helt hänföra till de västerländska prosaformerna och förhåller sig till sitt läroinnehåll som Haggadan till Halachan. De är inte liknelser och skall inte heller tas bokstavligt; de är så beskaffade att man kan citera dem. Men har vi nyckeln till den lära som beledsagar Kafkas liknelser och utläggs i K.'s gester och djurens åtbörder ? Den är inte tillgänglig för oss; vi skulle på sin höjd kunna säga att det ena eller det andra anspelar på den. Kafka skulle kanske ha sagt att dessa ställen är relikter som bär vittnesbörd om den,"

(WB, *Franz Kafka*, i *BoD*, s.219f.)

Gershom (Gerhard) Scholem, förf. till *Kabbalans historia* och utläggaren av den judiska klassikern *Boken om Bahir*, m.m., ser i *Inför lagen* det ljus som mannen från landet på slutet ser, när han böjer sig och ser in genom porten till Lagen, det ljus den "gloria" som glansen runt den osynlige guden "Nur im Kabod, der Glorie, dem grossen Glanz, offenbart er sich" (/ Enbart i Kabod, i glorian, dess stora glans, uppenbarar han sig./), (Binder.(1979) , S.491. Scholem, (1967) ,s.306.). (*Kabod* = hebr. Substans, kropp.) . Jfr. inledningen till den provencalska boken (publ.ca. 1176) *Sefer ha-Bahir*: 1.:

" Rabbi Nehuniah ben HaKana sade: En vers (*Job 37:21*) säger, "Och nu ser de inte ljuset, det är skimrande (*Bahir*) i himlarna ...[runt om Gud i fruktansvärt majestät]." En annan vers emellertid (*Psalm 18:12*), säger " Han gjorde mörkret till sitt gömställe " Det är också skrivet : (*Psalm 97:2*), "Moln och töcken omhölje honom." Detta är en uppenbar motsägelse. En tredje vers kommer och förenar de två. Det är skrivet : (*Psalm 139:12*), "Till och med mörker är icke mörker för Dig. Natten skiner som dag- ljus och mörker är det samma." (*Book of Bahir*,ca : 100 e.Kr.,s. 2.).

Franz Kafka hade (åtminstone) läst om denna bok hos t.ex. kabbalisthistorikern Graetz. De ljusfenomen, som finns här och där i *Processen*, (samt i den förmodligen bortplockade *Ein Traum* (*En dröm*) har av somliga – ja, åtskilliga, som vi sett (Derrida, Scholem) tolkats såsom en indikation på att *Processen* (och/eller *Inför lagen*) är en religiös allegori , att *Josef K.* är på väg till Paradiset. Eller, något mer adekvat : att Döden är *det räddande ljusa* för *Josef K.*. Om detta kan man naturligtvis inte säga mycket mer, än att det finns ett ljusskimmer här och där, (t.ex. i slutet av "parabeln", där det strömmar ur porten som stängs) men om det är ditlagt av Kafka på allvar eller ej lär det förbli en gåta intill Tidens ände. (jfr. även G. Kaiser). Ljuset som gloria är ju också en universell symbol för något heligt. Jfr. Th. ab Aquino, *Summa theol.* I, 12, 2.:

" Till skådandet av Guds väsen hör på kunskapsförmågans sida en likhet, nära glorians ljus, (*lumen divinae gloriae*) som förstärker förståndet vid skådandet av Gud." (Jfr. Ps. 35.10.).

Samuel Friedländer anser – däremot – (högst rimligt, anser jag ...) , att inget inflytande från judiska kabbalan i Kafkas verk går att spåra, (Kafka har istället / enl. denne /... en personlig "kabbala" – vilket kan betyda vad som helst) och finner både Scholems och Benjamins resonemang svaga. Nu är det ju inte uteslutet att detta "sken" inte alls är något heligt sken, men ett "skeptiskt" sken. D.v.s.: det som lyser inifrån

genom öppnandet är – ironiskt nog – ett sken av ett intet. Här finns i själva verket i centrum för *Lagen*, bortom kommentatorerna – just som i de pythagoreiska mysterierna – ingenting alls !!!!

Derrida slutar i sin tur sin analys av denna icke-historia (enl. D. är det fråga om en sådan beträffande *Inför Lagen* – och alltså t.ex. ingen parabel - med:

”Trots dess icke-identitet med sig själv , vad gäller dess mening eller bestämmelse, trots dess väsensbetingade oläsbarhet, presenterar sig och uppför sig dess ”form” som ett slags personlig identitet , som har rätt till absolut aktning. Vem som än skulle göra ingrepp i denna texts ursprungliga identitet skulle kunna tvingas att inställa sig inför lagen. Detta kan komma att ske med varje läsare i textens närvaro, med kritiker, förläggare, översättare, arvtagare och lärare. Alla är de på en och samma gång väktare och män från landet. Från bägge sidor om gränsen.” (JD)

Givetvis kan man identifiera sig med vem man vill. Åtminstone i denna historia. Både mannen från landet och väktaren. Att alla ” på samma gång” är två personer är naturligtvis nonsens. Måhända i tur och ordning. Att säga att man ”på samma gång” är väktare och män från landet, det är att låsa fast berättelsen i sig själv. Den som gör på det sättet har ingen känsla för nivåer, för ... ironi. Den som förutsätter att Kafka inte är ironisk, den har en uppförsbacke, - det kan man säga. Vad är en ”dekonstruktion” egentligen värd, - om den nu inte är mer än i form av en parafras ??

Om Derrida , istället för att tala om ”väsensbetingning”, hade kunnat identifiera sig med båda personerna i den lilla berättelsen, så hade han kunnat reflektera över, vad det inneburit om han, som väktare, tänkt över möjligheten att helt sonika lämna sin post, gå därifrån. Det valet har ju väktaren. Och mannen från landet kan ju faktiskt återvända till landet. Såvitt vi begriper. Han har inte bränt några broar, - som t.ex. Kleists *Michael Kohlhaas* har. (*Josef K.* har det i detta fall onekligen svårare, eftersom han faktiskt är s.a.s. ”gripen”, anhållen, anklagad. Lantmätare K. i *Slottet* kan av flera skäl inte ge upp sitt sökande, eftersom han faktiskt – som man tror - är anställd. I *Till frågan om lagarna , Zur Frage der Gestezte* (FK, trol. 1920.--- Kafka grunnade länge över sin *Inför lagen* !!) uttrycks samma uppfattning om rättvisan och lagarna som hos Montaigne, d.v.s. att lagarna är adelns (eller är adeln, d.v.s. makten) och att de också är kommentaren och traditionen (hos Montaigne: konventionen.). Rättsystemet är sitt eget, och, som Hamacher skriver, utifrån Kafkas *Vor dem Gesetz* att lagens (*rättens*) lag är: ”/.../att lagen obstrueras. Lagen är det som undandrar sig framställning”).(W. Hamacher, *‘The gesture in the name’* (1991) *premises, essays on philosophy and literature from Kant to Celan.* (1996), Stanford, ss. 300-301.)

Några tankar om lagen (*rätten, ius.*) hos Kafka: Just som L. Dahlberg skriver, - och som jag redan tytt begreppet (”lag”) ovan - så behandlas i bl.a. *Inför lagen* ju i själva verket *Rätten*. (*Rättssystemet*). Alltså är *Lagen* här en *metonymi*, - den är det beläte som framställs ”framför Rätten” hos Kafka - , med beskrivningen av kommentatorerna, och Kafkas generella inställning till kommentarer och utläggningar (*legender*). *Kommentatorerna* är här (de anonyma) ”kunniga”, - (både *Prästen* och målaren *Titorelli* – mer ett rättsbiträde - i Kafkas *Processen* är kommentatorer av den rätt som råder i *Processens* verkuniversum). Lagen är verksam just för att den är oåtkomlig, verksam i sin oåtkomlighet, och den arbetar – genom en process varmed den processar sig själv. Ny lag införs som en parallell in i , till, själva kommentarerna, och sedan infälls dessa i tiden, en kalender, och man har skapat det *Lagens* spår, som lägger sig i tiden, och ständigt nybildar *Lagen* (*Rätten*).

Det som *Josef K.* i *Processen* råkar ut för är ju att han aldrig når en individuell, offentlig process i samklang med legalitetsprincipen. (Denna innebär ju att man skall kunna slå upp i en lagbok, i den skrivna lagen, och kontrollera lagrum, m.m.. Flera principer om öppenhet i skilda avseenden åsidosätts i det system som *Josef K.* möter. *Josef K.* hamnar även i ett system med ren korruption.).

I *Processen* tillhör alla domstolen, på ett eller annat sätt, sägs det. Alla utom *Josef K.*. På samma sätt förhåller det sig i *Slottet*, där alla invånare på något sätt är anställda av *Slottet*, utom (möjligen) *K.*---- I *Förvandlingen* finner ingen *Gregors* förvandling till skalbagge helt befängd, utom *Gregor* själv; - han vill ju bara somna om, för att sedan vakna ordentligt. I *Förvandlingen* tycks alltså alla aningen förvandlas.).

Kommentatorerna kan vara ett obestämt ständigt varierande antal och skall stå utanför en diskussion om rätt eller fel *med avseende på kommentaren*. Utan kommentatorerna vore *Lagen* (rätten) inget. Därför måste *Lagen* (rätten) och kommentatorerna ses såsom något , som icke kan vidröras. (De är alltid "före" *lagen* (rätten) , - inför densamma . *Lagen* blir aldrig färdigskriven. Rätten aldrig fullkomnad. Marc Sagnol menar att "Vor" i *Vor dem Gesetz* skall läsas som ett före=innan.).

Lagen liksom rätten och rättsmedvetandet (allmänna begreppet om rättvisa) är de facto i förändring.

Det måste, för att *Lagen* (rätten) skall kunna existera, alltid vara *någon del av den* som är oförklarbar, *helt mystisk*. (Ovetbar.). En *icke-mystisk* – i definierad mening - lag är okänd. Annars, om så inte vore fallet, så skulle *lagen* vara helt grundad (!) i något metafysiskt (alltså något ... mystiskt). I grunden utgår rätten – som rättpositivisterna anse - ifrån en befallning, som utgår från makten. Och makten kan inte definiera rätten, bara bestämma dess innehåll och exekvera dess beslut. (Det kan också nämnas, att det i den romerska rätten, på Justinianus' tid t.ex., var beskaffad så, att den exakta formuleringen av domar framfördes enligt formulär (ja i "formel"-form ...) och kunskapen om de *exakta* formuleringarna (formlerna), det hade (på *Processen*-vis) endast prästerskapet i de resp. lagförsamlingarna i det romerska riket. Jfr. Tamm.)

Man kan också jämföra *Inför lagen* med de föreskrifter som hunden i *Den sanningssökande hunden* (1922) (M. Brods titel.) mediterar över. Denna hund (berättelsens "jag") tillbringar sin tid med att ensam hungra, och/men samtidigt söka efter näring och visshet. Urfadren (/ Urväter /) har skrivit om hunger och kommentatorer (åter och åter hos Kafka) har skrivit om förbud, samt om omöjlighet att svälta. Hunden, som känner sig utanför flocken, funderar på dessa traditionella uråldriga regler angående hundsvält och även denna svälts förhållande till näring och sanning. I detta hundliv förekommer alltså – även där – de urgamla kommentatorerna , här till lagar för hundliv. Någon absolut sanning finns inte i varken lagar eller kommentarer, och det är upp till den enskilda hunden att söka sig fram genom vad denna nu kan finna som rätt och sant i sin ensamma kamp. Här finns också ett förhållande till Vetenskapen, ty hunden inte bara söker, den forskar och ställer sina upptäckter och funderingar i relation till vetenskapliga metoder och vetenskapliga prövningskriterier. (jfr. Stevenson, ss.....). Hunden har också ett intensivt förhållande till musik, och det tycks vara musiken som väckts av ett musikersällskap på sju musicerande hundar, (Jizak Löwys trupp ? - jfr. ovan ...) som fått denna hund att ge upp gemenskapen och söka något grundläggande, - näringens ursprung.

En *Inför Lagen*-liknande passage finns i dagboken senare hos Kafka, (Oktober 1921 (T.3, s.191f.)).: " Det var omöjligt för honom att gå in i huset, ty han hade hört en stämma, som sade åt honom: " Vänta tills jag kan ledsaga dig !". Och så låg han åter i stoftet framför huset, trots att allting väl allting var utsiktslöst (som *Sara* skulle ha sagt)."

Här är då jaget en *Abraham*, den paradoxtroende, och den som alltid – oavsett vad – lyder sin gud. Jfr. *Moseböckerna*,... och Kierkegaards *Frygt og Bæven*. Vi finner oftare referenser till *Abraham* än till *Moses* hos Kafka. Båda står dock i centrum för auktoritetsproblemet, som upptog mycket av Kafkas tankar.). jfr. t.ex. Freud, Marcuse och Adorno.)

Presentationen av *Lagen* hos Kafka (i *Processen*) bör ses samtidigt som hans beskrivning av hierarkierna. Det finns ett samband mellan *Lagens*, kommentatorernas och hierarkierna. Detta samband bidrar till att belysa delarna. Intuitivt finner man dem alla arbiträra. Föremålet för deras aktiviteter framstår som obestämbara. Aktiviteterna själva – hos *Lagen* (Rätten och dess företrädare) , hos kommentatorerna och hierarkiernas samspel kan här endast ses om oprecisa. Oanalyserbara, (- *in aeternum*?). En kritik (implicit givetvis) gällande det att fastställa essensen hos sådana begrepp som lag, rättvisa och demokrati ? (Lévinas t.ex. anser att rättvisa är något som skapas "genom en ständig revision av existerande rättvisa, med förhoppningen om en bättre

rättvisa" (Dahlberg, s. 66f.). En utopisk idé.). Är det rätt när Deleuze m.fl. menar att Kafka är en av experterna när det gäller makt, och på kritik av makten. Leif Dahlberg frågar sig om det är " rättsprocessens former som är föremål för angrepp, eller är det idéer om lag och rätt, som är måltavlan för Kafkas satir?" (LD, s. 76.) . Svaret tror jag att jag gett. Här gäller även idéer om skuld och straff. Beskrivningen av rättsprocessens former är emellertid den för Kafka nödvändiga vägen till ämnets kärna (där – i totaliteten - *Josef K.* på ett sätt kanske blir "kapad" för en filosofisk diskussion...):

- "K. inlät sig, utan att vilja det på en blickdialog med Franz, men slog sedan på sina papper och sade:
- Här är mina legitimationspapper.
 - Vad bryr vi oss om dem? skrek nu igen den storväxte vaktaren. Ni bär er självsvåldigare åt än ett barn. Vad vill ni då? Tror ni att ni fort kan få slut på er stora förbannade rättegång, genom att diskutera legitimationspapper och häktningsorder med oss era vaktare ? Vi är enkla anställda som knappt kan hitta rätt i era legitimationspapper och som inte har mer med er sak att skaffa, än att vi har vakt hos er tio timmar om dagen och får betalt för det. Det är allt vad vi är, men trots det är vi istånd att inse att de höga myndigheter, i vilkas tjänst vi står, har gjort sig mycket noga underrättade om grunderna för häktningen och den häktades person, innan de föranstaltar om en sådan åtgärd. Det finns här inte plats för misstag. Det förhåller sig i alla fall inte så, att våra myndigheter, i den mån jag känner dem, och jag känner bara de lägsta graderna, söker efter deskrydiga utan de dragas till skulden, som det heter i lagen, och måste skicka ut oss vaktare. Sådan är lagen. Hur skulle det finnas plats för misstag?
 - Denna lag känner jag inte till, sade K..
 - Desto värre för er, sade vaktaren."

(*Processen*, s.13.)

Denna kritik av makten och rätten framförs nu i Kafkas text i första hand av objektsidan (O), av det *Omedvetna* (i *Processen* t.ex. Domstolen) i samspel med den hjälte som är berövad detta omedvetna. Så kan man se att det, även i en roman, varigenom det löper en solid splittrande linje, kan finnas temata, som belyser viktiga frågor, även om detta nu sker i en alldeles konstlad sfär, en "tredje sfär", i en egenartad litteraritet, i ett "kafkauniversum".

Den kiastiska form som denna parabel har, lämnar rum just för en reflexion över målet: *Lagen*.(rätten) Vi kan se hur Kafka inte bara öppnar upp för *Lagens* (rättens) tomhet i allmänhet, men ger en liten vink genom att i en avsidesbelysning, genom det *Omedv.B.s* iakttagelse av lössen i pälskragen på vaktaren, att något förbjudet hos *Mannen från landet* har sett fåfängligheten och maktens ödesgivna grymma futilitet. Den "skenbara tomhet" som *lantmätare K.* sådar upp mot, den är inte en fullhet. Et kan ju så vara att denna skenbara tomhet innehåller en liten ynkelig skärva av liv och betydelse och makt, men absolut inte mer. Så kan det ju vara i *Inför Lagen* också. Det är inte bara otroligt. Det är t.o.m. troligt. I slottets centrum finns ett nära nog Intet,(finns greve West-West?) liksom i *Lagens* centrum. Vad är det som rättfärdigar *Lagen*, annat än dess omgivning ? Här finns den totala *equilibrion*, jämvikten, mellan tro och existens.

Men vi, såsom läsare, är mycket förvånade och förvirrade, ty vi utsätts för hela livs-mysteriet, och således kan vi känna igen från texten , hur vi känner oss, när vi står inför mysteriet med den fria viljan och mysteriet med slumpen , och mysteriet med det plötsliga *infallet* och det aktuella *beslutet* i det verkliga livet. Det är därför vi läser hela den boken, hela *Processen* t.ex. (i dess fatala (?) ofullständighet), och detta är storheten i denna litteratur, eller en del av den, och trots att den sågs av Kafka såsom misslyckad (enl. vad jag (!) tror), så har den väsentliga värden - kanske delvis i sin ofullkomlighet -, och hela denna litteratur syns omöjlig att upprepa, att på något vettigt sätt fullfölja. Den står i unicitet. (Kafka fick inga – faktiska - efterföljare. Breton skulle väl mycket väl kunnat inränga honom bland sina kollegor, (t.ex. Artaud, Arp, Michaux) som han - så elegant

- kallade för "oefterhärmliga förebilder".(Sic !). Som bilddiktare är Kafka måhända lik det vulkaniska barnsnillet Rimbaud.)

En tolkning av *Processen*, som är vanlig, - vi kan kalla den tolkning A av processen är den att *Processen* "handlar om " ett moraliskt nederlag", (M) ett *Josef K.s* förfelade liv, och dennes självförstörelse, - att det hela är en samvetets dom över honom själv, och att romanen är en diskussion som slutar med ett självmord, även om Josef K. in i det sista hoppas på en räddning från någon metafysisk instans. (Vi har en sådan liknande tolkning av *Förvandlingen*, t.ex. , av Marion Sonnenfeld, som menar att *Gregor* har skulden att gjort den övriga familjen osjälvständig ! Och som straff därför förvandlas. Jfr. Walter Sokel, (*Tragik und Ironie.*) som menar att det är *Gregors* bestämelse (!) – öde - att ta på sig familjens skuld, och systemens "uppgift" , att få honom att bli tragisk, och icke "helig".)

" Själva upplevelsen av ångest visar nämligen att det finns flera möjligheter, nya möjligheter till vara som hotas av icke-vara. Vi har konstaterat att det tillstånd individen befinner sig i då han konfronteras med utmaningen att förverkliga sina möjligheter är ångest. Vi går nu vidare och påstår att det tillstånd han försätts i då han förnekar dessa möjligheter, inte förverkligar dem, är skuld. Det innebär att också skuld utgör ett ontologiskt kännetecken hos människans existens." (R. May, *Den omätbara människan* (1983), s.106.)

"Friheten, som vi känner den idag, är en problematisk planta."(/ kümmerliches Gewächs"/) (FK, *Den sanningssökande hunden.*)

Den andra tolkningen , tolkning B, utgår från de två - av Kafka - strukna drömpartierna: Vi kallar denna tolkning för Tolkning av *Processen* utifrån drömpartier. *Josef K.* i *Processen* drömmer ju inte.(Jfr. ovan).Det vore ju mot själva "principen" om jag-klyvningen, så som jag skisserat den i *Medv. – Omedv.* Ovan. Om nu omvärlden (O) är det Omedvetna, så innebär ju det att den medvetande-"fakultet" som är engagerad i drömmar redan befinner sig i Omvärlden (*Josef K.s, K.s och Karl Rossmanns*) och Hjälten, (S) berövad sitt Omedvetna, är inte i stånd att drömma någonting alls. Kafka publicerade fristående en novell som han betitlade " En dröm"(*Ein Traum.*). (Jfr. *August Heat* (1910) en novell av W.F. Harvey, som har ett förvillande likt innehåll.). I denna novell heter huvudpersonen liksom i *Processen* också *Josef K.*. Vad innebär det då att se sin egen gravsten i drömmen. Ett klassiskt förebud. Eller fruktan. Passagen (novellen, *En dröm.* , (publ. 1917 i Felix Weltchs *Selbstwehr* ; skriven förmodl. 1915), är skäligen dimensionslös, - tycker jag - detta troligen – paradoxalt - p.g.a. att här verkligen händer något: *Josef K.* blir – i sadomasochistisk anda – begravd. Han ingår en slags pakt (inte ovanligt) med den som ristar namnet på gravstenen. De båda, konstnären, som skriver namnet på stenen och *Josef K.*, lider tillsammans. --- I denna novell saknas den eg. *kafkastämningen*, trol. alltså p.g.a. brister på nivåer, *id est* : här saknas den avgörande bristen. (Novellen blir ganska platt.) Det förbluffande med novellen *En dröm* är ju att denna novell , som bär en sådan titel, innehåller mer handling än vad som är *legio* hos Kafka. Den är däri helt atypisk. (Här kan anföras som jämförelse drömmen i Dostojevskijs *En löjlig människas dröm*, där denna dröm om ett människornas paradys, som drömmaren själv faktiskt (av illvilja) förstör (i drömmen) och hur denna dröm helt omvänder en bottenlöst pessimistisk skeptiker till en glödande predikant av kärleksbudet, om än med en fantastisk ironi. Drömmen är här central, givet att den likaså är novellens – om än skenbara, så dock - tema. Man bör observera att deklarationen i titeln "En fantastisk historia" bidrar till (den *bachtinska*) flerstämmigheten i denna historia. Själva drömmen är i sin tur också så egenartad i sin diskussionskaraktär att den faller utom det fantastiska, och detta bidrar till den svävande ton som denna novell har. Själva tonfallet hos hjälten är alltid ungefär detsamma hos Dostjevskijs alla hjältar – och personer – liksom det är hos Kafka / vilket jag påpekar även på annat ställe i denna skrift /. Så är det ingen skillnad på tonen i *En löjlig människas dröm* och t.ex. huvudpersonen i Dostojevskijs *Ynglingen* , om nu än den förstnämnda är i högre grad intimiserande.)

Ack! Mannen borde givetvis ha gått därifrån. Varför alls bry sig om denna lag och denna vakt.

Så illustrerar denna parabel enbart stupiditeten hos K..

Kafka – som älskade sin familj – visste att han var fast. Han förmådde inte leva utan sin familj. Men han förmådde höja sig till mytens och metamyrens höjder. Ty samtidigt som han illustrerar sin egen tragedi, så hånar han givetvis allt vad judisk sofism heter. Inte för att han var särskilt djupt insatt i judisk "vishet", men han hade inte undgått att förstå vad rabbinismen handlade om. MAK. T. Många äro de som påstått att Kafkas författarskap handlar om en enda sak, - makt. Och det håller jag med om.

MED SKRÄCK betraktade även Kierkegaard hur myter, med skräck, styrde världen.²² En av hans tidigaste böcker, vilka alla gavs ut under några år under tidigt 1840-tal, som behandlade detta, var Frygt og Bæven (Frukten och skräck) .

Här behandlas historien om Abraham och Isak, när Abraham av "Gud" får order att offra Isak. Denna historia är också av typen Tåget har startat, resan är slut. Kierkegaards excellenta behandling av historien, vilken slutar i tron på det absurda (att Isak ändå skulle räddas av guden), leder honom till tron på något som man skulle kunna kalla "förlösande skräck". Kierkegaard både hoppas att han avmytologiserar, och inte. Så skriver han själv:

"Åh, när jag en dag är död, så kommer bara den boken, Frygt og Bæven, var tillräcklig för att göra mig odödlig. Då kommer den minsann att läsas, och bli översatt till otaliga språk. Läsaren kommer formligen att krympa inför det fruktansvärda patoset i boken."

(Søren Kierkegaard, som troligen anade att det fruktansvärda i boken egentligen kom från den fabel den behandlade.)

Paradoxtron, (tron på Jesus som paradox!) och tron på det absurda, ärt givetvis fullständigt intellektuellt ohederligt. Bertrand Russell kallade Kierkegaard för romantiker, rätt och slätt.

²² Jfr. Kafkas lilla novell, som utgör en transmorfikation av Cervantes Magnum Opus, Don Quixote, där Don Quixote internaliseras av Sancho Panza:" Utan att göra någon stor affär av det lyckades Sancho Panza under årens lopp, genom att grundligt insupa ett stort antal riddar- och rövarromaner under kvällar och nattimmar, så väl att avvärja från sig själv sin demon, vilken han senare kallade Don Quixote , så att denne demon därpå gav sig iväg, ohämmad, på de galnaste uppdrag , vilka, emellertid, av brist på ett förbestämt ändamål , som skulle ha varit Sancho Panza själv, inte skadade någon. Som en friboren man, följde Sancho Panza filosofiskt Don Quixote på hans eskapader, kanske av ansvarskänsla, och hade mycket stort och upplyftande nöje av dessa till sina sista levnadsdagar. "

(Intressant är hur nästan allt SK skriver om är relaterat till skräck.)²³

Camus var fylld av skräcken inför det absurda -, i dennes böcker *Myten om Sisyfos* och *Den revolterande människan*. Hela Camus' tänkande om absurditet och revolt härstammar från några avsnitt i Kojèves²⁴ föreläsningar om Hegel från tidigt 1930-tal, där K. lägger ut texten om negationen som den drivande kraften i världshistorien, som en del i K.s förklaring av den hegelianska dialektiken. Kojève, försvarade auktoriteten, som den auktoritet som styrde i hans födelseland, Sovjetunionen, dyrkade den revolt, som man såg symboliserad i det kommunistiska systemet, där revoltens mål var uppfyllt. Auktoriteten, enl. K., var givetvis att föredra framför kaos, eftersom den sanna auktoriteten var den man självvalt ställde sig under, så som folket i Sovjet gjort. Utanför ett system

²³ . Om man söker i tillgängliga källor efter uppgifter om Kierkegaards person, samt läser dennes verk, så framstår det, för den känslige läsaren, som att man i Kierkegaard har att göra med en person som är sammansatt, och vars ansikte mer är likt den bekante Janus än mången annan känd intellektuell. Än ser man ju Kierkegaard som den förtvivlade, än som den spefullt skrattande. Än är han den innerlige vännen, än den beräknande dialektikern. Och man får inte riktigt ihop det. Det var emellertid just Kierkegaards fryntligt arroganta och intriganta, men samtidigt högst INTRESSERADE, läggning som kom dennes konfrontation med VÄRLDEN att bli så till extrem grad intressant. Hans samtid präglades av spiritistisk andefattighet. Fadern och hans på avstånd älskade var båda engagerade i spiritistisk religiositet, något som förmodligen äcklade Kierkegaard. Det mest levande konkreta traumat i Danmark under Sören Kierkegaards uppväxt var förmodligen minnet av Napoleonkrigen. Andligt var för S. K. det mest levande 1.) Holbergs Komödier, 2.) Herrnhutismens av Kierkegaard avskydda sånger om den söte Jesus samt 3.) Hegels för Kierkegaard överkliga filosofi 4.) Romantiska skräckromaner. Misstrodd som Kierkegaard var, så kom det sig att han, förklädd som präst (han var prästvigd) och geditget misstrodd i sin stad, mycket på grund av sin irriterande personlighet, beslöt sig för att bli världens främste ... skräckförfattare. (Hypersteni – som "man som bekant kan dö av", som S.K. skrev...) KIERKEGAARDS SKRÄCK-FILOSOFISKA VERK: Bland de skräckromantiska temata som Kierkegaard hinner avverka, i sitt inspirerade och halvt maniska livstillstånd, är att märka bl.a. följande: Don Juans och förförarens generella (i Förförarens Dagbok) mörka inre, - den förlorade själens munterhet. Abrahams villighet att offra sin son Isak, för att han hör en obestämd röst som kan vara Guds i sitt huvud. Funderingar kring om det verkligen är anständigt att likt Jesus-Gud låta korsfästa sig av människor, och därmed låta dem dra på sig evig skuld, när man ändå är allsmäktig. Funderingar över om något alls går att upprepa, eller ens minnas. Arvsynden. Kan nu faderns trots mot Gud verkligen ha dömt en hel familj till olycka? Arvsynden. Kan arvsynden verkligen döma en hel mänsklighet till ångest? (i: Begrebet Ångest.) Kan man vara sig själv? Tänk om man inte har något själv? Tänk om man inte VILL vara sig själv? (i: Sjukdomen till döden) Tänk om man inte kan läsa en bok?! (i: Fortale)

²⁴ Thus, in the relationship between man and woman, for example, Desire is human only if the one desires, not the body, but the Desire of the other; if he wants "to possess" or "to assimilate" the Desire taken as Desire - that is to say, if he wants to be "desired" or "loved," or, rather, "recognized" in his human value, in his reality as a human individual. Likewise, Desire directed toward a natural object is human only to the extent that it is "mediated" by the Desire of another directed toward the same object: it is human to desire what others desire, because they desire it. Thus, an object perfectly useless from the biological point of view (such as a medal, or the enemy's flag), can be desired because it is the object of other desires. Such a Desire can only be a human Desire, and human reality, as distinguished from animal reality, is created only by action that satisfies such Desires: human history is the history of desired Desires. (Koyève, Intro. To Hegel. 1969.) Detta förefaller mig mer som en beskrivning av en psykopats fantasi, än som en beskrivning av driftslivet hos människan som art.

där auktoriteten råder, kan man enligt Kojève bara luta sig mot nej. I Människans revolt är det detta eviga nej, utan auktoritet, som Camus predikar. Sartre, som vid denna tid var någon slags kommunist, ansåg att Camus var pubertal, eller på sin höjd gymnasial. Vid omfamnandet av absurditeten ställer sig alltså Camus in under frågan om absurditeten själv, in under myten om Sisyfos, för att denna myt på samma gång som den förklarar att tillvaron är absurd, lyfter av människans känslan av absurditet i det att man benämner tillvaron absurd. Detta är givetvis absurt.

Ingen har nånsin begripit vad Camus s.k. filosofi skulle leda till, där har den – helt o-absurt – dött. Kierkegaards radikalvoluntarism (”Sanningen är att vilja ett.”) har varit lite mer seglivad, även om dess argumentation är närapå lika svag som Camus.

Horkheimer och Adorno trodde sig i den klassiska Upplysningens dialektik ha kommit till en insikt om en mytens cirkeln, vad gäller analysen av mytens diktatur: upplysning var egentligen detsamma som myt. I samma stund som upplysningen, förnuftet på olika sätt gjorde sig av med myten, som alltid stödde uppfattningen att det gick att reda ut alla problem genom att bruka våld, alltså genom fascism, så skapades en ny myt, genom vilken man ÅTERIGEN bestämde sig för att det endast var med våld, genom fascism, som man hade rätt att göra sig av med alldeles nyupptäckta myter, o.s.v.. Det finns alltid nya skäl för en ny auktoritär rörelse. Särskilt i tider av hög teknisk förfining, och stor automatik. Vem ser egentligen människans plats i en sådan miljö. Vem begriper vad som är myt och vad som är förnuft? Vem skulle där t.ex. kunna se vad som är den lilla språkliga myten, och den stora ideologiska myten? Vem skulle kunna höras, mitt i födelsen av myt efter myt? Vad är en demytologisering?

Denna analys kritiserades av Habermas, som antagligen uppfattade den som defaitistisk. Allting som Adorno skrev kom att bli format, medvetet eller omedvetet efter en strikt, ortodox marxistisk maktanalys.

Det syns som om Freud mest såg på myten som en parallell till drömmen: myten som ett slags kulturens clairvoyancefenomen, som kunde avkodas. (Det är över huvud taget ingen måtta så ,mycket sanning man tillskrivit myten, den mest osäkra av alla källor, som om hela mänskligheten i brist på annat vänt sig till sagorna för ledning... Att myten skulle vara löjlig, det faller liksom ingen in) Men mer om detta senare. På Freuds skrivbord – både det i Wien och senare det i London - stod trä- keramik och bronsstatyer en masse, vilka illustrerade

mytiska sagor och föreställningar av alla slag från nära nog alla jordens kontinenter. (Freuds stol var däremot mer ergonomisk. Han lär också ha läst med ena foten inslingrad i ett av dess ben.)

Myter är ju symboler som fått elephantiasis, växt ur sina kläder och löpt amok. Den riktigare analysen av myten står ju Malinowski för, då denne menar att myten är en spegling av sociala och historiska förhållanden – vilka ju alltid är baserade på makt.

Ingenting kan vara mer tarvligt än att se dem som reflexioner ur folkdjupen, vilket ju gjorts i århundraden av antropologer och liknande.

Michelle Wallace – t.ex. - menar att det som Lévi-Strauss i t.ex. bok *Tristes tropiques* – liksom Freud - hänvisar till som ”myt”, ju ingenting annat är än ”historia”. Exotisering. Vad många människor från gamla kolonisationsländer - refererar till som myt, är alltså enbart en distansering av historia. Afrika hade ju delats upp bland européerna, under ledning av Bismarck, på Berlinkonferensen 1884. Sverige representerades av en viss Carl Bildt. Jfr. C. Jungs resor till Afrika och Indien, där denne ser dessa länder som befolkade av barn.

Kanske gjorde Freuds pyramidala samlariver denne blind för vad dessa historiska artefakter egentligen bar på för hiskelig eller trivial bakgrund. Vad Freud givetvis ändå gjorde var att avtäcka myter i sin egen kultur. Eller i alla fall i sitt kulturskikt. Något intresse för arbetare, bönder, sjömän eller andra kulturellt obildade människor hade han inte. Med undantag kanske för soldater. Bland annat menade han att nationalmyter inte var något annat än dumheter. Någon närmare analys av mytens natur gjorde han inte, vilket man faktiskt uppriktigt saknar, då det hade krönt hans verk betydligt – för att använda en mytologisk bild.

Hemligheten med sanningen om Myten är ungefär denna: Den lilla myten, myten i Symbolen, är som en ädelsten, ypperligt rar, och helt väsentlig för Människan. Det är **den LILLA myten**.²⁵ (Jfr. här embryot till en sådan mytte-

²⁵ Jfr. här A. Kojèves uppsats ”Julianus och konsten att skriva”, där Kojève diskuterar kejsarfilosofens motvilja mot myter. Denne, som levde på 330-talet e.Kr., kunde dock sträcka sig så långt, att myter kunde presenteras för barn, men bara för att lugna dem om de var oroliga. (The Emperor Julian and His Art of Writing.pdf: bl.a. på Internet Archive.) Ett annat tillfälle var bland filosofkollegor, förutsatt att alla förstod att ingen trodde på dessa myter.--- Den romerske Kejsaren Julianus (”Apostata”, d.v.s. avfällingen) tycks ha varit omedveten om att hans kejsarroll i sig byggde på en myt. Vad värre är, det är att Kojève inte tycks ha insett detta heller. Men så var ju också Alexandre Kojève stalinist, och – vad man tror – hela sitt liv betald av den ryske diktatorn. Jfr. även Julianus skrift (i fragment) Mot Galiléerna.

ori som finns hos Lévi-Strauss, i dennes uppmärksamhet på ”mytémé”.²⁶) **Den Stora myten**, den förvuxna, lögnaktiga, uppblåsta, metasymbolen, den stora myten som civilisationens döds-kalle, d.v.s. MYTEN, stormyten, den förtryckande auktoriteten, är livsfarlig, dödande, ett gift, och det som förstås är människan. Konsten att handskas med denna diskrepans, att hålla isär den rara diamanten (symbolen) från den hemska döds-kallen (de större myterna) – det är vad KULTUR handlar om! Ack, att en sådan ”vetenskap om Myten” snart skapas!

(Jfr. min bok om konsten att skriva, Writing:

”LITERARY fiction often succeeds in putting the individual into situations of existence, into positions of Choice, containing great dramatic tension because of the fruitful duplicity created by the fact that fiction describing reality always has a myth serving as a background. By always having a myth as fond to fiction, we might also, as Readers, be able to judge this Myth with what we experience within the hero, from what we know and experience from him. Reversely, we learn with the help of the overall Myth about the hero. The contemporary Myth is, in most cases, a false image painted by the ruling power of the Present Society. It is

²⁶ “His (Lévi-Strauss) work with myths convinces him that this contrast between nature and culture represents and reflects an antinomy of the human mind. In other words, the contrast is not only an objective polarity but more fundamentally something related to human thinking. Put differently, myth-making is a precondition to the emergence of culture. The essential pattern of myth reflects the fateful passage of humankind from nature to culture. The native myths from North and South America on which his research rests admirably supports this conjecture. The transformation of nature into culture is expressed by aboriginal myths dealing with the origin of cooking (the first volume of Mythologies), with manners of eating (the third volume), and so on. According to Levi-Strauss' mythical samples, in the beginning humans 'cooked' their food by putting it on stones warmed by the sun. The rays of the sun symbolized the relation and union of heaven and earth; man was then part of nature. The invention of cooking isolated him, on the one hand, from the gods in heaven (the sun, moon and stars), but, on the other hand, it also distinguished him from the animals that eat their food 'raw', without any special preparation. In this way man/woman's world becomes problematical because of the simultaneous separation from the gods and from nature. The chief polarities expressed by myths of this genre were simple ones: raw-cooked, .fresh-rotten, dry-wet, heaven-earth. In the second volume of Mythologies Levi-Strauss deals with the symbolic meaning of smoking and honey; the dialectic expressed by the myth becomes more abstract: empty-full, container-contained, internal-external, and included-excluded.”/..../
”Levi-Strauss' theory of myths conceives of mythological thought as one of the manifestations of the 'unity of the human mind'. Totems or myths are not merely objects or narratives but primarily messages; their task is to classify and organize those human experiences whose hidden meaning incarnates the totality of values related to the crucial step from nature to culture. Myths constitute some kind of primordial consensus about how to represent the world and humans. They do this by representing the immanent logic of the human mind, activated by binary contraries of more or less mathematic form. These contraries emerge, according to Levi-Strauss, in all myths of all societies. This logic is engraved in the human mind; it is not subject to the constraints of concrete reality. In other words, it is something ultimate.”

(Ze'ev Levy)

the false history set from the position of power, which the mighty man, the psychopath, is so able to create, and which the powerful man - i.e., the ruling class, the man IN power - is so able to fling out, most successfully faking the appearance that this Myth originates from the depths of the people, from the soul of the people and the inner depths of the man in connection with the ... divine. The Myth has, throughout the ages, been given luster, implying that MYTH was the Truth of Man when in all societies, and Myth has, in reality, only – in all its parts - always just served the elite. Myth has never originated out of any depths. The "depth of the people" is itself a myth. Everything about Myth has been created to fool the servants of the actual ruler. Myth is just as false as the concept of the "people," "the soul of the people," and "the nation." In her book *Short History of Myth* (2003), Karen Armstrong, in the initial chapter, sets out to explain what a myth is. This chapter is deceitful. KA seems to think that we cannot live without myths and that the truth of the Myth is its "effectiveness." It is true "if it works," if "it gives us hope." This is, of course, all highly suspicious. Works for whom? Hope, at any cost whatsoever? Fiction, HOWEVER, examines – consciously or unconsciously - the current Myth. By far, the most potent means fiction has is Irony. Irony – which in many cases can also be unbeknownst to the writer - is fiction's most robust questioning tool. A society without Irony is in great danger. A community without Irony has no correlator, question, creative Negativity, Self-Consciousness, or archeology of Conscious or Unconscious. Irony is the key to knowledge about the Unconscious and the actual Hallucination and the Hallucination of our Time (Cf. Boismont, *On Hallucinations*.) Hallucination is not a myth, but they have similarities. By Irony, Myth is unmasked, but Irony also brings forth more Irony. UNMASKING MYTH is – inevitably – a RISKY occupation. In that it is indeed a redefinition of reality, it is open to debate concerning WHAT IS REAL if we have no myths. Some people – if not all – will try to use this redefining to THEIR ADVANTAGE. If we do not criticize the myths – after we have proved that the Myths are instituted by mischievous rulers and bandits, oppressors, and usurpers, why should we at all discuss politics? If we talk about politics, we still have a world defined by OLD MYTHS. "Science must begin with myths, and with the criticism of myths." (Karl Popper) Even culture itself has been exploited to such magnitude that it is a fetish in itself. Redefining the world by claiming that the myths about NATIONS, NATIONAL BORDERS, NATIONAL CHARACTERS, and FOLKLORE are mostly propaganda is a prerequisite to a world where democracy can prosper as THE ONLY important means to achieve peace. "We are choosing Ithaca, the faithful Earth, the bold, crisp thought, the clear-sighted action, generosity of the person that knows./...../ to conquer what we already own – the meager fresh crops on the fields, the short love on this earth" (Camus, *L'Homme Revolté*) DURING ALL AGES, the Conservative right wings always underlined the importance of the Mythical Domain, to enslave people under superficial bonds, to try to make a particular group of people believe that they are BETTER THAN OTHER PEOPLE, when it is beyond any doubt, that WE ARE ALL ALIKE. This is what the Anti-Myth Work is about! HOW MYTH CAN MAGNIFY some small gang fights of almost no historical importance can be easily exemplified. One such fraud is often dealt with, but UNDER A DIFFERENT STAR, by 1 professors of Literature all over the Western academic world in the shape of the Homeric Question. Most Professors of Literature who hold these lectures seldom come near the crucial question – to me – about the petty scale of the whole thing and the enormous MYTHOLOGISATION OF THE ACTUAL

CUDGEL FIGHT. Few people have realized that what we are dealing with in The Iliad can be compared to today's fight between gangs in the suburbs, involving boys around 14 or 15 years of age (concerning the armory one uses in The Iliad). The most reliable source, a contemporary one, of what it all was about probably is the historian Herodotus (d. 425 B.C.) when he informs us on the number of inhabitants of the city of Troy. This city comprised c: a 2000 inhabitants. If one takes away mothers, kids, and grandparents, not to mention all those clever guys who thought it was a BAD IDEA, that leaves us just about a couple dozen gangsters. They easily fit in the café in my neighbourhood. The Trojan War was, in reality, not more than a fight of the size when guys in one house in my suburb got mad at the boys in another place because they had been too loud when they celebrated the win of the last football game, or when they had a too large engagement party for a popular girl. Any real weapons the guys with the wooden dinghy did not own. They had taken down a couple of trees to make wooden sticks from. The Pelion's lance was the most enormous stick they had. I can assure my Reader that there are a few discussions dealing with Pelion lances in the Pentagon! The Pelion's Lance was a tree that had grown on the mountain of Pelion, and one thought that mowing that down might scare one's adversaries. The gang that set out to attack the "castle" of Troy bright with them a couple of horses and some rowing boats. You can see in your mind's eye the little kids running around with turtle shells on their heads."

Boken finns att köpa på Amazon!

Freuds teorier grundas i begreppet Det Omedvetna

Jag ämnar alltså skriva en hel bok om Det Omedvetna, i den betydelsen som Freud gav det, och alltså i en betydelse som INGEN MÄNNISKA IDAG betraktar som alls meningsfull. Detta tror jag är meningsfullt att göra. För att kunna beskriva detta begrepp, det Omedvetna på bästa sätt, behövs - liksom i fråga om hypnosen - en historisk bakgrund.

Det visar sig att Freuds väg till det omedvetna var genom DRÖMMEN. Drömmen och framför allt drömtydningen betydde mycket för Freuds sätt att närma sig det omedvetna. (Drömmen som "kungsväg" till det omedvetna.). Jag ger därför en kort bakgrund både till hur synen var på det omedvetna och på drömmen under 1800-talet. Övriga idéer och idékomplex som Freud lanserade såsom t.ex. samhällskritiken, religionskritiken, diskussionen om den psykoanalytiska biografien osv kommer jag bara att behandla marginellt.

Omedvetna - med en majuskel - d.ä. stor bokstav - för tydlighetens skull. När majuskel förekommer, är det Freuds Omedvetna, som Freuds begrepp inom psykoanalysen, som - grovt - avses. / Om vi skriver "Freuds omedvetna", så är det dessvärre (?) mer komplicerat, såtillvida som att vi då /äter !/ rör oss med något dunkelt och obestämt... "Det omedvetna" är alltså ett begrepp, som inte nödvändigtvis är ekvivalent med Freuds teoretiska begrepp.

Psykoanalysen är grundad på hypotesen om det enhetliga Jaget, den hämmande barndomen, och idén om frigörelse genom att minnas. Det är alltså en bakåtblickande syn (*archéologi*).

Hela det psykoanalytiska projektet tycktes för en del av 1900-talets radikaler vara ett konservativt projekt. Det finns alltid dom som vill förstöra festen. Många uttryckte en viss förvirring inför rörelsen, t.ex. sociologen A. Weber, som ju var en av de främsta kritikerna av det högindustrialiserade samhällets alienerade krafter (samhället såsom "Järnbur"):

"Freuds idéer kan komma att bli en tolkningsresurs för en hel serie kulturella fenomen, särskilt inom religionens och sedernas historia ... Förutsättningen är en kasuistik av en utsträckning och med en säkerhet som idag saknas, i motsats till vad som påstås (fast en sådan kan komma inom ett två eller tre årtionden) : man behöver bara se efter hur mycket Freud ändrat på ett årtionde, och hur skrämmande litet, trots allt, hans material är, vilket är förståeligt och ingen förebråelse alls./.../."

DRÖMMEN – "VÄGEN TILL" PSYKO-ANALYSEN

"Berusa er!"

(A. Rimbaud)

"Titeln på detta arbete ger en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas."

(Freud, Drömtydning, s. 7.).

Central för psykoanalysen, och en del av dess ingång, var ju nästan ifrån början, drömmen. Freuds krassa - men oerhört slagkraftiga, öppningstes i sin Drömtydning (1900) var ju denna : att drömmar går att tolka. "Titeln på detta arbete ger

en antydning om min åsikt om drömmen: jag vill visa att drömmar kan tydas.” Att detta hävdats sedan unge Davids dagar i Egypten, och ännu tidigare, det får man väl bortse ifrån. Ty här pretenderas det på att lägga fram 1.) solida bevis för tesen, samt 2.) en förklaring. Att det nu inte går att tolka alla drömmar, det har dock visat sig/skall dock visa sig. Detta huvudbudskap om drömmarnas öppenhet innebär inte, att han primärt är ute efter att undersöka vad drömmen är, han är ingen sömnforskare, - utan att han är intresserad av hur man, genom att tolka drömmarna genom deras underfundiga symbolik, kan komma till kunskap om sig själv (!) och sin historia. Drömtolkningen är ett medel i en större terapi, vilken är psykoanalysen. Drömmen är, för den vakne, porten till det Omedvetna.

Psykoanalysen växte fram [1.] ur Freuds praxis (praktik) med att bota hysteri, d.v.s. psykosomatiskt lidande, ångest, tvångstankar mm., samt [2.] ur Freuds egen självanalys.

Psykoanalysen är en människouppfattning och en metod. Freud önskade själv kalla det en vetenskap. Men den uppfyller icke kriterierna för en sådan. Dess påståenden kan icke vetenskapligt verifieras. Man kan inte utföra kontrollerade försök/studier som kan verifiera/falsifiera teorins praktik. Det finns ingen vetenskapsteori i botten. Denna idébyggnad har många delar. I grunden är det en terapeutisk metod, byggd på tolkning (hermeneutik) och kring denna metod har så bildats teorier, och i metoden ingår det viktiga drömtolkningsarbetet, som är en operationell del att komma åt patientens förflutna med.

Psykoanalysen är logocentrisk: den fixerar på vad patienten säger, och tolkar detta. (I denna logocentricitet är en fara, då man kan sammanblanda den logos som skall tolkas med den logos som tolkar.) Här spelar analytikerns förmåga, och inställning en avgörande roll, och denna roll är icke klart fixerad. För att tolka byggde Freud en *drömtolkningslära*, en hermeneutik, - innehållande en symbolteori, ovanpå en teori om det mänskliga psyket. Man har också byggt en praktiskt-analytisk metod, som innebär analystimmen på divanen, "fritt associerande", berättande av drömmar, minnen, fantasier, associationer, o.s.v.. Vi har hos Freud en människobild som dessutom i grunden är byggd på föreställningen om drifternas och sexualitetens – libidons - avgörande inflytande för individen.

Freud översätter gärna **en bild ur en dröm** till ord och ett ord till ett annat ord. Det utbildades netop ett inte så litet lexikon i Freuds (kapabla) huvud Många har - märkligt nog !- betraktat hans metod som hermeneutiskt (tolkningsmässigt) exemplarisk. Andra inte. Det är nödvändigt att betona, att det är en logocentrisk teori, att denna teori är uppbyggd till stor del kring ord och de-

ras mening. Det utomordentliga och nya med fallbeskrivningarna är ju att det i en spännande form åskådliggjorde ett förhållande mellan analytiker och analysand, och hur detta förhållande förändrades i och med att en, eller flera, gåtor av symbolisk natur löstes av de båda inblandade i samspel. Det lyckade fallet styrkte så tolkningsteorin i dess båda avseenden, tolkningen som upplösande av rebusen, upplösandet av rebusens identitet med upplösandet av den lösning, trauma el. dylikt, som framkallade symtomet.

En kritik – med anknytning till det strikt logocentriska har framförts av filosofi-professorn S. Carlshamre i en artikel om Lacans åsikter om metafor resp. metonymi i psykoanalysens drömtolkning. (En metonymi är alltså när en del – t.ex. trumpet – får representera en helhet - trumpetare -. Ex. ” Säg åt trumpeteten å hålla käft!”) :

”När Lacan skall sammanfatta språkteorins betydelse för psykoanalysen så säger han att "symptomet är en metafor, och begäret är en metonymi". Låt oss illustrera vad detta kan betyda med hjälp av ett exempel som Lacan hämtar från Freud. Denne berättar på ett ställe om kvinnan som, efter att ha försökt alla andra medicinska utvägar, kommer till honom för att få hjälp mot sina smärtor i korsryggen. För att göra en lång historia kort, så enar sig Freud och kvinnan till slut om förklaringen att hon "bär sitt kors", sonar en skuld med hjälp av sin smärta. Det intressanta för oss är att hon, om Freud har rätt, har ont just i korsryggen därför att den heter "korsrygg". Förbindelsen mellan symptomet och dess "orsak" är inte kausal, utan semiologisk och förmedlad av (i det här fallet) det tyska språket. Det är detta Lacan menar när han säger att "symptomet är en metafor" - ännu mera träffande vore väl att kalla det en rebus. Att "begäret är en metonymi" illustreras av ett annat drag i samma anekdot. Det som leder analytikern på spåret efter den metaforiska innebörden är att smärtan är "felplacerad" - det finns "egentligen" ingen orsak till att hon skulle ha ont i korsryggen. Men smärtan är en representant för den emotionella laddning som ursprungligen förbands med den nu endast metaforiskt uppfattade skulden. Den emotionella laddningen, "begäret", förskjutes utefter den metaforiska kedjan - det är denna förskjutning, tror jag, som Lacan syftar på när han säger att begäret är en metonymi. Båda sidorna av slagordet kan sammanfattas så här: det manifesta objektet för analysandens begär är en symbol för det latent objektet, och förmedlingen mellan de två går via topologiska mekanismer som delvis verkar på det rena rebusplanet.”²⁷

Freud är fristående från den kabbalistiska drömuuppfattningen, - som han, genom sina tidiga studier var medveten om, där drömmar generellt indelas i två slag: varnings- och löftesdrömmar.²⁸ Faran för övertolkning var onekligen stor -

²⁷ (jfr. även J. Asplund.i : Om undran inför samhället.)

²⁸ jfr. E. Bishoff., Über elemente der Kabbalah, (1920), och GT. (historien om Josef m.m.) , samt Homeros, som skiljer på sanna drömmar, och drömmar som söker föra oss vilse, eller dölja, elephairontai, - eftersom de förmodas komma till oss genom bedrägliga portar av elfenben (elephas).

och är det inom psykoanalysen än idag; jfr. Freuds berömda (reträtt) yttrande: "Sometimes a cigar is just a cigar."/Ibland är en cigarr bara en cigarr."/ (Beträffande det hermeneutiska, så är ju det i tolkningsavseende mycket mer föränderligt, än det sätt på vilket Freud tolkar. Freud använder inte "den hermeneutiska cirkeln" i symboltolkningen.).

Man kan tycka, om man läst igenom alla Freuds fallbeskrivningar, och åtskilligt av det som är drömtolkning i övriga böcker, att man kommit in i en maskin tillverkad av den legendariske Ramon Lull, den spanske excentriske encyklopedisten, logikern m.m., en maskin, som kan leverera svar på all (i hela världen förkommande) instoppad information .

Två saker bör kanske framför allt betonas här : 1.) Det i Freuds resonemang, som var nytt, var ju det övertygande sätt på vilket han kunde likställa "dröm" med "symptom". Här finns förmodligen upprinnelsen till paradigmskiftet. Sedan följde mycket automatiskt.

Freud var onekligen ett snille i att se samband. (Även där inga fanns.). D.v.s. ett snille på att tolka. 2.) Freud kunde också , i och med sin egen praxis, göra en del av sina egna nya begrepp helt levande genom fallbeskrivningarna. Man såg bakom det beskrivande en agent, ett subjekt och ett objekt.

Freud inleder också DT med att förklara att hans metod (en del av... praxis) är något mitt emellan att översätta enskilda symboler och att översätta en helhetsmening som analysanden uppfattar med en gång. Freud menar också att samma dröminnehåll kan ha olika innebörd för olika personer.

"Det upptäcktes en dag att de patologiska symptomen hos vissa neurotiska patienter har en mening. På denna upptäckt byggdes den psykoanalytiska behandlingsmetoden. Det hände under tiden man behandlade dessa patienter, att de, i stället för att visa symptom, berättade sina drömmar. En misstanke uppstod då, att också drömmar hade mening."

Vid författandet av Drömtydning hade alltså hos Freud denna "misstanke" växt till övertygelse. Och man kan här se det neurotiska symptomet som en slags "sanning". Freud kan inte i alla lägen "bevisa", att drömmen är en önskeuppfyllelse, så t.ex. i ångestdrömmen. Drömarbetet, förvrängning , symbolisering o. annat, är enl. F. nödvändigt, eftersom drömmen är en undertryckt önskan. Detta är dock ett cirkelresonemang, menar R. Wollheim.

Hur som helst så vore det ju outhärdligt att drömma drömmar, i vilka det rakt upp och ned påstods saker om en själv. Det skulle likna den tillvaro som den

lever i, som har paranoid schizofreni, vilket är ett tillstånd av närmast grotesk smärta.

Freud är i Drömtydning sparsam med teoretiserande, men mer upplysande. Freud finner vissa symbol- "invarianter", vissa "stadiga symboler" såsom : föräldrar som kungar och drottningar; torn och pinnar såsom representerande erigerade penisar, o.s.v., o.s.v., och W. hävdar, att en sådan symbolism måste hänföras till drömarbetet. Freud hävdade, att i det fall vi nu finner drömsymboliken plausibel, så pekar den i sin tur på en mer grundläggande förmåga hos vårt psyke: den, att symbolisera . Symbolerna är ett slag "primärt" språk, nära besläktat med myt. Freud skriver om detta i brev till Fliess, och talar då om en "psykomytologik". Wollheim menar att Freud i sin massiva symboltolkning inom drömtolkningen var klart influerad av en elev, Wilhelm Stekel. Denne skrev bl.a. ett "drömllexikon", och menade alltså, att man kunde översätta drömsymboler direkt och generellt, något som då kritiserades av Freud. I begreppen "invariant" och "primärt språk" döljer sig spår från en lamarckistisk syn. I psykoanalysens fall: symboler - och symbolers mening - ärvs.

Genom drömmen når vi bl.a. hysterins rötter. Drömmar har meddelanden. De måste dock vara tillräckligt maskerade för att så att säga lura **Censorn**.

Censorn måste vi ha för att undvika alltför bryska sanningar. I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detets" bortträngda krafter (i andra topiken) och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängnings- mekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå Censorn, och vi vaknar då upp. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas "språk" , det är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskningarna, vilken tillåter oss att ostörda fortsätta att sova. Denna föreställning är viktig att ha med och betänka, när det gäller begripandet av Freuds symbolikbegrepp. Freud tror att symbolens huvudfunktion är att maskera och i detta förvränga den underliggande önskingen. Symbolspråket fattas som en hemlig (av det Omedvetna listigt formad) kod, drömtolkningen såsom dechiffreringsarbetet.

Den manifesta drömmen har – enl. Freud - sin form utifrån/genom "drömarbetet". Via dess tre förvandlingsformer: förtätning, förskjutning och symbolisering förvandlas drömtanken, den *latenta drömmen*, (.. den reella, ogripbara, alltså.) till den *manifesta*, den mestadels gåtfulla, (!) förbryllande slutprodukten. Den *ihågkomna*.

Här kommer då också psykoanalytikern in. Det intressanta är ju här bl.a. att "drömtanken" presenteras som en gåta, av drömmen. Här ligger ju nästan ett lekmoment: "Kom och ta mig om du kan !". Denna gåta syns ju i sig själv såsom en spännande gåta i evolutionen själv. Den latent drömtanken (som skulle kunna kallas den "egentliga" drömmen, som vi drömmer, på "plats" ...) kan vi bara nå genom tolkningsarbetet. Genom det löser vi upp (drömarbetets) förtätningar, sätter det förskjutna på plats, ser bakom symbolerna. Den latent drömtanken visar sig då vara begripligt (logiskt?) fenomen, produkten av en önskan: "Det är inte mitt fel att Irma inte blir bättre." . Det är påtagligt att Freud värderar den "återfunna" latent tanken högt; han talar om den som en högvärdig produkt av vårt intellekt. Lika nedvärderande förhåller han sig, enligt Sjögren, till den manifesta drömmen : den är ingalunda produkten av en kreativ kraft, utan blott och bart ett försök att lura censuren (Censor).

Därmed kommer vi fram till en annan punkt där Freuds drömlära, i sin snävaste form, blivit hårt kritiserad. Den teoretiska tanken, att den manifesta drömmen, den "återberättade drömmen", den formulerade, ihåtkomna, *inte skulle ha något värde i sig*, kolliderar nämligen påtagligt med de praktiska erfarenheterna från psykoanalytiskt arbete, där den manifesta drömmen i sig "är ett värdefullt bidrag till förståelsen av analysandens inre värld."

Testen på om det är den sanna meningen eller ej är huruvida patienten blir fri från sina livshämmande symptom (eller likn.) eller inte, och således blir en *friskare* människa, blir av med ett neurotiskt symptom, eller att patienten känner, att den eller den attityden gentemot den eller den personen är adekvat eller inte, något patienten inte varit klar över tidigare.

Även de, som var motståndare till den psykoanalytiska teorin, som den förelåg i *Traumdeutung*, och som den framkom i övrigt och successivt, kunde icke helt värja sig mot denna skrift. Den berörde.

För att tolka byggde Freud - i upptäckariver - en drömtolkningslära, innehållande en symbolteori, samt en teori om det mänskliga psyket. Man har också byggt en praktiskt-analytisk metod, som innebär *analystimmen på divanen*, "*fritt associerande*", berättande av drömmar, minnen, fantasier o.s.v.. Psykoanalysen har även blivit en teori , som vidgats till att omfatta nära nog allting i en patients liv, samt till att omfatta fenomen av interpersonell karaktär, och så även samhällsliga, estetiska samt andra ämnesområden. Freud kom under sitt långa liv som publicist att behandla ett flertal områden utanför det terapeutiska. Man kan – med avseende på hans tänkesätt i stort säga, att han var intresserad av allt

mänskligt, samt att han såg på andra vetenskaper med en psykoanalytikers ögon. D.v.s. sina högst egna. Psykoanalysen har växt ut ifrån Freuds praktik i Wien kring 1900, och utgivandet av boken *Drömydning*, till att bli en världsomspännande rörelse. Den växte långsamt, råkade ut för bakslag, modifierades, och fick konkurrens.

Idag är den en i raden av psykoterapier, som i mycket influerats psykoanalysen., men också av annat såsom österländsk visdom, och tankar om förändring, ett helare liv, o.s.v., som tidigare varit en angelägenhet för religionen och prästerna m.fl.. Psykoanalysen har ju ofta beskrivits som en metod att frigöra människan. Den frigörande kraft, som man då sökte påvisa, med viss framgång, hade alltså tidigare nästan uteslutande reserverats religionen, - och tidvis magin. Wien var en förhållandevis sekulär stad på Freuds tid.

Ofta när vi talar om "sanning" i psykoanalysen, så är det metaforiskt, ungefär som i religiös praxis. Genom en slags självreflexion i samarbete med analytikern. I psykologisk mening kan man ju hävda, att en sådan självreflexion söker något, som redan finns, även om det – detta själv - kan vara som en "hägring", som något som man bara delvis når, något som ständigt är bortom räckhåll, - jfr. här Per- Olof Olofssons begärsbetecknings- och illusionsskapelse teorier om "illusionernas dans", d.v.s. illusionernas avlösande av varandra för människan²⁹, alt. hur "samma" illusion byter klädnad - Freud-kritik - uti böckerna *Urfantasin och ordningen* (diss. 1987), och *Den avklädda människan*, i avseende på, huruvida det finns ett sådant "själv" hos en som barn eller rentav som ofödd. Alltsedan Kierkegaards stora utredning kring Självet förhållande till förtvivlan, en utredning om autenciteten och Människans villkor, har många fått upp ögonen för svårigheten att handskas med begreppen "Själv", "Jag" och "Ego" i diskussioner inom psykologi och psykiatri. Dessa begrepp tenderar att leda in i cirkelresonemang, ("onda cirklar") och man har ofta funnit det bra att söka lämna dem därhän. Om man inte gör det, så finnes varnande exempel, som t.ex. både Kierkegaards bok, *Sygdommen till Döden*, men även en långt senare tillkommen, *Man in search for himself*, av R. May och i massvis av amerikansk ego-psykologi.

Autencitetsdiskussionen har i filosofin förts vidare av Heidegger och Lévinas. Vi har ju hos Freud en människobild som är starkt byggd på hypotesen om det enhetliga Jaget, samt den hämmande - barndomen, och frigörelsetanken genom analys. Freud bör placeras i en realistisk och tragisk tradition, menar Lacan: jag

²⁹ Jfr. begreppet: förtrollning, och avförtrollning. Jfr. Koyré om lögnen i *La Mensonge*.

är vad jag har varit, eller - jag är vad jag inte har varit, eller - ännu hellre - jag skall bli, vad jag inte har varit.

Atenarens resonemang i Platons *Faidros*,³⁰ om själen³¹ som tredelad : hästen, ekipage, "körsven", Freud använder bilden körsven hästar om relationen *Ego-Id*. Psykoanalysen bygger alltså på en idé om frigörelse, en rörelse ifrån förtryck . Den har en stark tro på det friska hos varje människa, om blott denna människa blir fri från den marterande upplevelsen av att ha blivit utsatt för förtryck, att ha varit barn på ett dåligt sätt, - en tanke som bl.a. är historiskt grundad i upplysningsmannens Rousseaus *Självbekännelser* och hans *Emile ou de L'Education*.³² Dessa Rousseaus idéer väckte då - liksom böcker om barnuppfostran skulle komma att göra, en bra period framigenom , - enorm uppmärksamhet. Rousseau är en sympatisk figur, som blomstrar i reflexion över allehanda, sprudlar i sina prisskrifter, men samtidigt är full av skepsis till sina fynd, och klart inser sin egen brist på kunskap.

Drömtolkningen växer ju fram tillsammans med associationsmetoden, att patienten genom *fritt associerande* mer o. mer närmar sig det dolda, det förträngda, (traumat eller vad det nu kan vara), o. denna metod vilar på antagandet , att människan vet något om sig själv, utan att hon vet om det. Bara i detta ligger en djup ironi. Som kan vara sann. Psykoanalysen söker en sanning bortom - eller i - det hysteriska symptomet (det för denna tid och miljö främsta tidstypiska symptomet). Detta symptom tolkas. Psykoanalysen, som ofta tolkar mytiska bilder och konventioner, har inte utan framgång själv skapat myter. Ofta överdådigt kraftfulla. Något Kafka upptäckte, såsom fördomsfri estet. Frihet och hälsa nås – enligt psykoanalysen - genom analysens insikt. I den tillbakadragna universitetsavhandlingen *The Concept of the Unconscious in the Transcendental Theory of Mind* (1927) menade Adorno att "helandet från neuroser är synonymt med den fullständiga förståelsen från patientens sida av symptomet.

³⁰ Platon *Samlade verk* .V. 2. 249 ff.

³¹ Märk väl att det inte är det kristna begreppet "själ" som här diskuteras. Det kristna begreppet "själ" är nämligen så definierat, att det väsentligen inte alls tillhör Människan, men Gud.

³² (1762)

FÖRSTA TOPIKEN OCH CENSORN

Det som hålls omedvetet - inom oss, i vårt sinne - hålls omedvetet av censuren.

“A key unresolved area of contention concerns “disguise-censorship”. Disguise-censorship is generally considered by those critical of Freud to be “the heart of Freudian dream theory” (Hobson, 1999, p. 170; cf. Hobson, 1988; Hobson & Pace-Schott, 1999). On this view, “the psychic censor acts to screen and block wishes unacceptable to consciousness” (McCarley & Hobson, 1977, p. 1218; cf. Domhoff, 2004, p. 11), and here it is claimed there is not “the faintest modicum of support” (Hobson, 1999, p. 157). Given this supposed centrality, these authors believe that if disguise-censorship is false then Freudian dream theory as a whole can be rejected.”

(Simon Boag)

CENSORN, eller **censuren**, är en idé/tanke som uppkommer hos Freud redan 1897, tre år innan publiceringen av boken *Drömtydning*, och då talar han om den i termer av tidningscensur, rysk (i tzarryssland !) sådan, - i brev till Wilhelm Fliess: "Har du nån gång läst en utländsk tidning som passerat den ryska censuren ? Ord, hela delar av satser och satser överstrukna med svart, så att resten blir obegripligt."

Censorn beskrivs i *Traumdeutung* som "ett selektivt staket". Men vem sätter upp staketet, vem selekterar ?³³ **Censuren finns i den första topiken på två plan, mellan det Omedvetna och det Förmedvetna och mellan det Förmedvetna och det Medvetna.** I den andra topiken (metapsykologin) är censuren

³³ Enl. Laplanche/Pontalis Psychoanalytisk lexikon, : är det : Jaget.

mer förbunden med föreställningen om en avvärjningsmekanism: Freud talar om en väktare , "en mer eller mindre skarpsinnig väktare av sin tjänsteställning, en censor." mellan hall (/ *Vorzimmer* /) och salong. Censuren tillskrivs senare - 1938 - (38 år efter Drömtydning) Överjagets verksamhet, och sättes av Freud - åtminstone vad gäller drömförvanskningen - i Jagets "tjänst". Det tycks inte som det fullkomligt föreställningsmässigt ogripbara i själva "väsendet", eller det ogripbara i dess till synes självständiga "existens" hos Censorn, eller censuren, nämnvärt skulle ha oroat eller stört Freud, i hans bygge av modeller för det mänskliga psyket. Han konstaterar att man "icke är herre i eget hus", men vad är det då för en "mer eller mindre vaksam" varelse, som är den verkliga och – enväldige (?) - Herren? Vagheten är – metodiskt och filosofiskt - uppenbar. Men det döljer sig/uppenbarar sig/ kanske ändå en rimlighet i (bakom) den. Vi är ju här nära kärnan i hela idékomplexet.

Censuren, - Censorn - kan ju betraktas som ett försvar med ontogenetisk och fylogenetisk bakgrund, som är till för att skydda individen, och att vi utan censuren inte skulle klara oss, och att den är av automatisk (neurologisk) natur, och att den ibland kan - av slumpen (?) – succesivt ha överutvecklats, så att den är hämmande och behöver - genom diverse metoder - lättas på, för att individen skall bli kapabel att styra mer över sitt liv. Men är nu ändå inte det Omedvetna större, mer, än Censorn? Den ontologiska – vara - frågan om det Omedvetnas sätt att vara – kan ses som meningslös. Ett slag av ontologisk Freud-syn bleve, att utveckla en slags motsvarighet till en *demonologi*, lik t.ex. Joseph Görres'. Görres' bok³⁴ var på sin tid vida spridd. Censorn skulle, i en parallell demonologi, vara något annat än helt inommänsklig del, - hen bleve i en alternativ ontologi en självständig aktör, kanske i förbund med någon yttre kraft, just som demonerna (en gång). Liksom inom religionen själen är de del av/ ägs av guden. Eller Censorn skulle vara en självständig demon! Vi är besatta av Censorn, liksom av ett "väsen". Det problematiska med Censorn kan icke nog understrykas. Vägen till byggandet av begreppet "Censor" gick ju för Freud via dels studiet av hysterin dels studiet av drömmen. (Så tillkom t.ex. felhandlingen, som ännu en hermeneutisk port till Censorn.)

Begreppet "censur" och Censor härrör från den period i Freuds forskning, som var koncentrerad kring hysteri och traumatiska upplevelser, där han kunde konstatera en borträngningsmekanism, som psyket använde sig av, när den icke kunde klara av det omedelbara trycket av en upplevelse. Ett fenomen kring detta

³⁴ Christliche Mystik , I-IV, (1845).

"censorskap", som snart också stod klart var, att det inte bara förträngde just den aktuella händelsen, känslan, källan, men också allt ikring, som (faktiskt) kunde associera till denna. Censorn kunde alltså ha s.a.s. "förbannat" ett helt område, ja , låtit en hel tidsrymd försvinna in i en sfär av glömska. Jaget – det medvetna - är - alltså - **icke "herre i eget hus"**. (Freud).

När man tar upp detta problem , d.v.s.: begreppet "icke herre i eget hus", så saknas ibland förståelse för vidden av vad det är fråga om.

Om jag – liksom många andra - menar, att problemet är, att Censorn, enligt Freuds teori, rimligen då innehar ett utvecklat Medvetande (uti det Omedvetna , vars kärna denne utgör ...), och ofelbart (!) alltid och allestädes syns veta vad jag tål och icke tål, står ut med att veta/komma ihåg o.s.v., så hänvisar många av dem som är "psykoanalytiskt troende" enbart till att: "detta är det Omedvetnas funktion". Att vi, var och en nånstans skulle besitta ett "*Mastermind*" som i alla lägen är superkapabelt i avseendet att sortera vad vi bör vara medvetna om, det synes alla ett av de märkligaste teoretiska konstruktioner som nånsin slagit sig fram. Det är ett stort under, att denna konstruktion, om det formuleras som jag just gjort, alls kunnat uppträda i "vetenskaplig dräkt". Ty, om det nu INTE skulle röra sig om ett inre Mastermind, - ett allvetande, ofelbart intellekt, - hos var och en människa - vad är det då ? Alternativet är förmodligen en Censor som inte är ett Mastermind, men felbar. Och: vad har vi då för annat alternativ till en beskrivning av och en förklaring till Censorn? Kan man tänka sig ett fylogenetiskt perspektiv på Censorn: ett långsamt uppbyggande - genom evolutionen - av en skyddsmekanism som påminner om reflexer? Eller är det ett "överbelastningsskydd" av mer neurofysiologisk art ? Eller något annat ? En kombination av flera "system"? Men kvar står frågan om Censorns perfektion. Kunde då inte Freud konstruerat en teori om medvetandet, som hade mindre dramatiska konsekvenser, undvikit den dubbelhet (jfr. Sartres kritik nedan) i människobilden som införandet av begreppet Censor väl medför? Eller är det nu så, att Censorn faktiskt motsvaras av något empiriskt verifierbart, något faktiskt existerande, och att vi så måste acceptera att vi s.a.s. har ett "dubbelt medvetande"? (Freud skulle ju här svara, att denna konstruktion är den enda rätta, den han "sett". Andra finner den ändå orimlig, och tror inte på Sigmund Freuds slutsats av vad han "sett".). Detta är inget, som man kan reda ut logiskt eller filosofiskt. Det har betydelse för dem som iakttar, och dem som beskriver mänskligt beteende. Icke minst författare av fiktion.

Somligt av sådant här kan beläggas empiriskt, - somligt är rena självklarheter – då i den meningen, att vi svårligen t.ex. skulle kunna tala om att ett medvetande som, såsom medvetande, var medvetet om alla intryck och alla minnen på samma gång. VÖRDNAD INFÖR den freudska ”CENSORN”.

GLÖMSKAN är reglerad från vårt innersta inre, eller om inte därifrån, så i alla fall från Censorn. Men vårt innersta inre är aldrig sådant, att det självt menar, att glömskan av en upplevelse skall vara absolut. Vårt innersta inre har ingen absolut censur av typen: ”sådant här får inte hända; alltså stryker vi bort det för alltid ur protokollet”. Nej, vårt innersta inre har – hur det nu gått till - ett slags sanningskrav. Det besitter – egendomligt nog - en insikt om att allting dels A.) har ett värde i sig, som inträffat, samt B.) ett medelbart värde i det att alla händelser kan bidra till att skapa den sannast möjliga människan, för varje tänkbar möjlig levnadslängd hos det subjekt det innersta inre nu ”tjänar”. Man kan tänka sig att Censorn alltid – på något sätt - har Döden i vitögat. Ty det innersta inre ÄR som icke individen, men Censorn är en viktig och gåtfull allvetande del av det vådliga och intrikata system som individen nu är. Diverse fenomen mitt i detta problemkomplex som gör allting skäligen osäkert, vetenskapligt sett. Vad är det? Jo det är det att vi inte vet vilken agenda den där Censorn har. Vem är HERRE över Censorn. Ja, inte är det i första hand jag, inte. Herr C. – som vi kan kalla Censorn – tycks ha ett kolossalt minne, just som vi själva. Dessutom tycks Herr C. vara klok. Just som vi. Men det konstiga är att Herr C. tycks besitta en klokhet nära nog utan gräns. Det gör ju inte vi.

Hur kan Herr C. veta att A.) vi inte tål att komma ihåg att vi vår första skoldag snubblade och slog ut en tand? (Till exempel.) Och dessutom: hur kan Herr C. veta att B.) det är en god metod för oss, för vår självreflexion, att – på grund av den utslagna tanden, och den miss-lyckade skolstarten - för all framtid låta oss få en känsla av illamående vid åsynen av en tand, eller en liten förstaklassare. Innan vi fortsätter bör kanske nämnas att Censorn inte är en instans som har kunskap om något annat än min historia. Den besitter alltså inte en allomfattande kunskap om Världen, men känner däremot till vad jag vill och vad jag gjort. Censorn känner till vad jag omedelbart vill, och vad som omedelbart är bäst för mig.

Men Censorn har givetvis inte något att göra med universell sanning. Detta är viktigt att komma ihåg, helst som Censorn, och dennes meddelanden som bilder i dröm och i det omedvetna, när psykoanalysen används i konst och litteratur,

ofta felaktigt framhålls som likställd med universell sanning. Konsten kan dock spela på vår glömska beträffande Censorns begränsningar. Således kan en romantiker komma att tro att det inom varje människa, i en skepnad som påminner om Censorn, finns en personlig entitet som har kunskap om PRECIS ALLT. Och att det är den som Friedrich Schlegel i ett Ateneumfragment så bält dyrkar, och metaforiskt kallar för sin mytologi.

Mytologi *kan ju ses* som en slags HISTORISK sanning, vilket ju medsamma syns suspekt. VEM har bestämt myten?

Tillbaka till tanden. Vi kan resonera om saken, - hur Censorn kan veta. Säg att Herr C. (Censorn) noterar, inifrån sin centralt belägna ort, att vi slår ut en tand efter en snubbling. Herr C. noterar att vi blir – som litet barn – förtvivlat och skamset. Nu drar Herr C. slutsatsen att så mycket förtvivlan och skam tål inte just barnet X, såsom ”person”. Det tycks som om Herr C. tänker att: vissa barn (som tuffa Y, och vackra Z) tåldetta, men inte X.. Eller att: P. mår bättre av att inte veta att det snubblat. Allt kommer att glömmas, och P. mår bättre som vuxen. Sen tycks C. tänka: men okey, om nu X. vill veta vad som hänt så kan X. får tyda lite gåtor i framtiden. Alltså låter jag minnet av tanden finnas kvar, och jagsuddar inte ut det fullständigt. Jag gör en koppling till allting som är vitt och vasst och spetsigt (som tanden).Jag låter X. uppleva lite obehag av vitt, vasst och spetsigt. Sen får X. ta itu med rebusen, komma på den ursprungliga händelsen med fallet i skoltrappan och sen som vuxen kunna göra sig fullständigt fri ifrån detta minne, som när det ses på distans, är hanterbart. Nu kan det – så invänder ni – tänkas att Herr C. inte alls tänker allt detta, men att systemet är så ordnat att en förträngning av det obehagliga minnet är nödvändigt, men att det av TEKNISKA SKÄL inte går att radera. Det går bara att maskera. Systemet TILLÅTER INTE ”delete”. Denna invändning skulle då innebära att vi ser Herr C. såsom delvis ett offer för systemet! Herr C. är i själva verket en ... tragisk figur. Herr C. städar, och han kan inte annat. Den insiktsfulla individen, hen som insett att varje människa har intresse av att veta allt som inte omedelbart fullständigt förgör henne, - den individ som har frihetslängtan, som går utöver längtan efter omedelbar njutning - har också den möjligheten att med intellekt och planering något titta in i glömskans skåp, för att ta fram och kontrollera funktionen hos glömskans skåp.

En lycklig människa av intellektuellt slag (en ”genomreflekterad” [en omöjlig person]) är ju den, i detta avseende, som i efterhand kan kontrollera om rätt sa-

ker glömts vid rätt tidpunkt medavseende på den Sanning som senare skapats. Glömskan kan man nämligen komma runt med diversetekniker.

Vi vet alla, hur man kan finna att det plötsligt(i en prestigesituation t.ex.) är omöjligt att komma ihåg ett namn på en välkänd person. Ett trick är då att artificiellt sätta sig i en annan situation än den aktuella, och väl där kommer man snabbt på namnet. Men vad har man då gjort? Man har då satt ur spel en funktion, som troligen hade en mening. Med tricket att försätta sig i en låtsassituation har man då blivit vad man - inom autencitetsfilosofin, så hånad av Adorno - brukar kalla icke-autentisk.

Glömskan, Censorns avvärjningsmekanism, utför väl sitt nödvändiga arbete, men detta värv kan så att säga kontrolleras i efterhand av ett vårt Sinnes konstitutionsutskott. Detta KONSTITUTIONSUTSKOTT, vår Självreflexion, - ställ nu inför en serie principiella problem:1. Är Självreflexion någonsin totalt opartisk? (Jag har alltid fortfarande en hel del att uträtta och se om.) 2. Är Glömskan en och densamma hos alla människor, eller är glömskan en personlig varierande storhet. (Och jag har alltid fortfarande en hel del att se om och uträtta.) 3. Kan glömskan någonsin redogöras för i sin helhet? (Jag har fortfarande alltid en hel del att göra och se om.)

Så ser vi att det syns som om vi skulle undkomma en del av de principiella svårigheterna om vi var satta att kontrollera glömskan ENBART i dödsögonblicket. Men då är, så att säga, nyttan begränsad. Förutsatt att vi inte tror på ett liv efter detta. A la bonne heure: längtan efter Sanning är nu så stor. Eftersom nu Sanningen bygger på Skepticism, så kan vi otvivelaktigt misstänka att något helt opartiskt konstitutions- utskott aldrig skulle kunna finnas och komma framtill en exakt granskning med exakta formuleringar. Det vore en övertro på detsamma, och tiden är ändlig även för en sådan inre instans, liksom för allt i livet. Därför vi att *konstitutionsutskottet* nöjer sig med att framställa Sanningen i några rappa skrattretande bilder, för oss att tolka. Skrattretande, emedan skrattet gör oss friare i tanken, mer receptiva. Men det intressanta är nu här, bland annat, att själva Glömskan ofta har begagnat sig av bildfunktionen för att täcka över, förvränga och dölja.

Så har vi alltså TVÅ nivåer av bilder, för att uppenbara Sanningen. som a.) döljer och det som b.) uppenbarar. Nu förstår envar att dessa nivåer blott är sidor, sidor av ett och samma mynt. En bild som döljer inte bara döljer, den döljer ... för att uppenbara. Om vi kommer på möjligheten att koda om bilden av den vassa bergsryggen till att den är en TAND.

Och om vi så ser förmågan att besegra en bergsrygg som förmågan att stå över förlusten av en tand, så kommer vi att kunna förhålla oss som fria människor. Så är alltså idén, Freuds, om frigörelsen. Men hur förhåller vi oss till Censor? Hur ser vi på denna mekanism som tar hand om oss såväl? Ja, så vitt mig bekant så förhåller vi oss inte alls till Censorn. Vi enbart söker avslöja (eller undviker det) vad Censorn förborgat, och så är vi lyckliga med det. Men detta är ju tanklöst. Ack! Men vi har ju insett att vi inte bör bli mystiker bara för att vi avslöjat Censorn. Eller i synnerhet för att vi gjort det. Men lite ödmjukhet inför denna figur borde vi väl ha? Han har ju en gång tagit så ömt hand om vår själ. Fantastiskt nog misstänker vi aldrig att Censorn ljuger. Men visst kan vi ändå TÄNKA OSS en person som är så beskaffad, ve och fasa, att hos honom Censorn gör just det. Varje människa "är" ju – i någon väsentlig mening - sin historia.

(Freud menar att man kan betrakta psyket ur tre olika perspektiv. Det ekonomiska (drift- eller energiekonomiska), det topologiska (topiska) eller det Dynamiska.)

Freud delar upp det Omedvetna i två slag: Det **Omv**, som vi aldrig når kontakt med, och det **Fmv** (Fmv = det Förmedvetna) som vi kan – lätt - nå kontakt med. Freud menar också att det Omedvetna har samma realitet som det Medvetna. Här – i frågan om realiteten - beträder Freud filosofins (epistemologins och ontologins) mark. Det är här man bl.a. ställer sig den knepiga frågan, om hur det kan komma sig att det Omedvetna skulle erbjuda större svårigheter att bestämma kunskapsmässigt än det Medvetna. Det Medvetnas ontologi tycks knutet till diskussionen inledd av Descartes på 1600-talet, med bl.a. dennes Cogito. ("Jag tänker, alltså finns jag till.") Men nu tillförs ett ytterligare, dunkelt, element. (Det finns något som tänker inuti mig, - som jag inte är medveten om.) Freud inser att människan är medveten om ganska lite. Centrum av studiet bör se till orsakerna till det som hämmar människan till att vara så medveten och fri (och psykiskt frisk) som möjligt.

Freuds teorier är alltid centrerade kring Driftsbegreppet, driftens anpassningar, hämningar och förvandlingar. Begreppet förmedvetet (Fmv) använder Freud för att beteckna det som vi för tillfället inte är medvetna om, men som vi kan väckas till medvetande om, om vi bara riktar vår uppmärksamhet mot dess innehåll. (Saker vi vet om.). Omedvetna psykiska innehåll är vi (alltså) inte medvetna om, och vi kan inte nå fram till dem utan speciella tekniker, t.ex. psy-

koanalys , specialfall : drömtydning. Freud underströk, när han beskrev sina topiker, att dessa inte skulle uppfattas topiskt, d.v.s. man skulle inte ”tänka topiskt”, tänka sig ”platser” för det Omedvetna, t.ex. se något som liggande över eller under.

Det Omedvetna kan delas upp i två kategorier i Freuds topiska teoribildning. Dels det *deskriptivt Omedvetna*, dels det *dynamiskt Omedvetna*. Kunskapen vi har om 1.) Det **deskriptivt Omedvetna** är något som för tillfället inte är uppmärksammat. För det mesta är vi omedvetna om oss själva och världen. Vi är också omedvetna i deskriptiv mening Alla föreställningar , som inte är medvetna innefattas i det deskriptivt Omedvetna. om det mesta av den kunskap vi har under större delen av den tid vi sover. 2.) **Det dynamiskt Omedvetna** innehåller psykiska element: tankar, kunskaper och önskningar, som människan inte är medveten om att den har, men som ibland styr dess tänkande och handlande. Det innehåller både det förträngda och det förträngande.

Begreppet *Förmedvetet* (*Fmv*) använder Freud för att beteckna det , som vi för tillfället inte är medvetna om, men som vi kan väckas till medvetande om, om vi bara riktar vår uppmärksamhet mot dess innehåll. (Vi VET det.) Omedvetna psykiska innehåll är vi (alltså) inte medvetna om, och vi kan inte nå fram till dem utan speciella tekniker, t.ex. psykoanalys. Specialfall : drömtydning. (Självklart är då, att (1.) kan bli medvetet via det förmedv., medan (2.) inte kan det. Det dyn. Omedvetna är strikt omedvetet. / ..." ³⁵. "Vi har lärt oss att drömmen ersätter vissa tankar som härstammar från vårt dagliv och har ett helt logiskt sammanhang. Vi kan därför inte betvivla att dessa tankar härstammar från vart normala själsliv.).Det hela är dock mer komplicerat än så. Vi citerar ur Drömtydning , sista kap. (Drömprocessernas psykologi .) "drömarbetet kan tillskrivas det omedvetnas verksamhet under dagen , som ger impulserna till drömmarna i lika hög grad som de neurotiska symptomen." (Ib.s.356.).)

Freud underströk, när han beskrev sina topiker, att dessa inte skulle uppfattas topiskt, d.v.s. man skulle inte tänka topiskt, tänka sig ”platser” för det Omedvetna, eller se något som liggande över eller under. Freud själv bygger upp en användbar bild (eller två) av det Mänskliga Psyket. I Freuds s.k. första topik, - den som är skisserad redan 1900 i Drömtydning – (den är först i kronologisk

³⁵ Eva Marks distinktion, Mark, diss. Om Självmedvetandet. Gbgs Un. s.143./.

mening : den formulerades innan den andra.) finnes distinktionen gjord gällande det Omedvetna. Freud säger explicit , att vad han kallar "det Omedvetna " , icke är detsamma som filosoferna kallar omedvetet. (jfr. ovan , t.ex. Schelling , då. Och förmodl. även Nietzsche.)

F. delar upp **psyket** i tre slag: *Det Medvetna*, *Det Ommedvetna*, som vi aldrig når kontakt med, och det Fmv (Fmv = *det Förmedvetna*) som vi kan – lätt - nå kontakt med.³⁶

Freud finner också att det Omedvetna har samma realitet som det Medvetna. Här – i frågan om realiteten - beträder Freud filosofins (enkannerligen : ontologins) mark.³⁷ Det är här man ställer sig frågan , om hur det kan komma sig att det Omedvetna skulle erbjuda större svårigheter att bestämma kunskapsmässigt än det Medvetna? Det Medvetnas ontologi tycks knutet till diskussionen inledd av Descartes, dvs. : ”Jag tänker, alltså finns jag till.”. Men nu tillförs ett ytterligare, dunkelt, element, nämligen en dimension hos människan, som är sådan att den under vissa förhållanden kan avtäckas – d.v.s. det omedvetna. Det är inte så att vi börjar med de ontologiska svårigheterna. Vi börjar - när det gäller *det Ommedvetna* - med helt andra saker. Det kan redan här nämnas ngt om Ricoeurs observation ang. att Freud intar en annan ståndpunkt än Husserl (fenomenologin), denne som i anknytning till Descartes syn på medvetandet, söker isolera och fördjupa detta, medan Freuds teorier anger en reduktion av medvetandet.³⁸ Censorn, censuren, beskrivs i *Traumdeutung* som "ett selektivt staket". Men vem sätter upp staketet, vem selekterar?³⁹ Censuren finns i den första topiken på två plan, mellan det Omedvetna och det Förmedvetna och mellan det Förmedvetna och det Medvetna. I den andra topiken är censuren mer förbunden med föreställningen om en avvärjningsmekanism. Freud talar om en väktare (" ein mehr oder weniger wachsender und scharfsinniger Wächter seines Amtes, der Zensor" (G.W. XI, 305-306.) mellan hall (Vorzimmer) och salong .

Censuren tillskrivs senare – i Andra Topiken - Överjagets verksamhet, och sättes av Freud - åtminstone vad gäller dröm-förvanskningen - 1938 i Jagets "tjänst".⁴⁰

³⁶ jfr. K. Marc-Wogau. Freuds psykoanalys (1967).

³⁷ Enligt idéfilosofen Koyré ligger det dock i varje vetenskaplig upptäckt, att den samtidigt är en filosofisk sådan. --- Mot detta har av många filosofer, som till ex. Wittgenstein, hävdats, att det inte finns något sådant som "filosofiska upptäckter".

³⁸ Jfr, Ricoeur Sprogfilosofi, s. 51.

³⁹ Enl. Laplanche/Pontalis i deras lexikon : är det : Jaget.

⁴⁰ (Abriss der Psychoanalyse. Kap. IV.

Det tycks inte som det fullkomligt ogripbara i själva "väsendet", eller det ogripbara i dess till synes självständiga "existens" (hos Censorn, eller censuren,) skulle ha oroat eller stört Freud i hans bygge av modeller för det mänskliga psyket. Han konstaterar att man icke är herre i eget hus, men vad är det då för en "mer eller mindre vaksam" varelse som är den verkliga Herren ? ---- -- Vagheten är – metodiskt/ filosofiskt - uppenbar. Men det döljer sig/uppenbarar sig kanske ändå en rimlighet i (bakom) den. Vi är ju här nära kärnan i hela idékomplexet. Här kan då invändas att

A.) censuren ÄR det Omedvetna, (alt. centrum i det) och att censuren är det nödvändiga försvar – som ingår i den grupp försvarsmekanismer som människan har. Och censuren kan ju betraktas som ett försvar med ontogenetisk och fylogenetisk bakgrund, som är till för att skydda individen, och att vi utan censuren inte skulle klara oss, och att den är av automatisk natur, och att den ibland kan - av evolutionen - ha överutvecklats, så att den är hämmande och behöver - genom diverse metoder - lättas på, för att individen skall bli kapabel att styra mer över sitt liv. Och att det inte är mer med det. --- Det Omedvetna är större än bara censuren.(Men varför är vi nu inte alla födda med ett naturligt försvar mot försvaret? Vi kan ju omöjligen alla gå till psykoterapeuter, och den "naturliga" evolutionen kan ju inte ha tagit en analytiker med i beräkningen...)

B.) Freud ser det Omedvetna och Censorn så här: Det tycks implicit finnas några slags kanaler mellan förnuft, erfarenhet, medvetande och det Omedvetna (vari censorn ingår). Att den ontologiska - vara-frågan - frågan om det Omedvetnas sätt att vara - är meningslös, analogt med den lätthet med vilken Georg Groddeck avfärdar frågan om vad detta Det är, som lever⁴¹ livet i oss : "Det vet vi inte." ⁴²

C.) *Tredje alternativet* vore , som sagt, att utveckla en slags motsvarighet till en demonologi, Ty Censorn skulle i så fall vara något annat än helt inommänsklig, - en självständig aktör, kanske i förbund med någon yttre kraft, som demonerna (en gång) antogs vara. Censorn skulle vara en självständig demon !! Det problematiska med Censorn kan icke nog understrykas, (!!!) och jag återkommer till det gång på gång. (Eftersom begreppet Censor ju – se:. A,B,C,- är otydligt.). Jaget är - alltså - icke "herre i eget hus". (Freud).

⁴¹ Jfr. R.D. Laing, Knots, 1970.: "Jag är det det, som gör det."

⁴² (Über das Es (1925) ; jfr. The meaning of Illness (1925) och Der Seelensucher.(1925)).

Man kan här jämföra med Otto Weinigers verk⁴³ några år efter drömtydning, där självkännedom redan "gryr hos nyare tidens människa, i det att dess dialektik vänder giftet mot sig själv och förvandlar det till skorpionbett ", ... som Egon Friedell tolkar den moderna idéhistorien i sin originella, överväldigande rappa kulturhistoria.⁴⁴ Weiniger brukar annars nämnas i Freud-litteraturen som en, som insett människans bisexualitet, och det har påståtts att denna idé på omvägar nått honom från ... Freud själv.

När man tar upp detta problem, d.v.s.: "icke herre i eget hus", så saknas ibland förståelse för vidden av vad det är fråga om. Om jag menar, att problemet är, att Censorn, enligt Freuds teori, rimligen då innehar ett utvecklat Medvetande (i det Omedvetna, vars kärna denne utgör), och ofelbart (!) alltid syns veta vad jag tål och icke tål, står ut med att veta/komma ihåg o.s.v., så hänvisar många enbart till att: "detta är det Omedvetnas funktion". Att vi, var och en, hur omdömeslösa och begränsade vi än är i vårt medvetna liv, med vilken undermålig utbildning vi än har, och med vilka erfarenheter som helst i bagaget, ändå någons skulle besitta ett "Mastermind", som i alla lägen är superkababelt i avseendet att sortera vad vi bör vara medvetna om, det är för mig ett av de större undren i tillvaron av teorier som slagit sig fram. Ett så stort under, att det, om det formuleras som jag just gjort, tycks helt orimligt att det alls kunnat uppträda i "vetenskaplig dräkt". Men, om det nu INTE skulle röra sig om ett inre Mastermind,- ett allvetande, ofelbart intellekt, (hos var och en människa) vad är det då ?? Vad har vi för alternativt till en beskrivning av, och en förklaring till censorn ? --- Kan man tänka sig ett fylogenetiskt perspektiv på Censorn: ett långsamt uppbyggande - genom evolutionen - av en skyddsmekanism som påminner om reflexer, som gripreflex och annat ? Eller är det ett "överbelastningsskydd " /spänningsskydd/ av mer neurofysiologisk art ? Eller något annat? Eller en kombination av flera "system"? Vi har ett närbesläktat problem i "infallets problem". Varför får vi då och då ett infall, som i vissa fall är ytterst lämpligt för oss, i andra fall rent av helt livsfarligt, eller i alla fall något som ställer en situation på ända ? Och "vad får man allt ifrån?". Det är alltså som om vi hade ett "extra medvetande" (!!!!) , (som ibland vet bättre, ibland "genant" sämre ...) - och det är också , som om vi skulle både stå oss slätt utan det, ha tråkigt utan det, och det skulle få en mängd egenartade följder – ja vara letalt - om vi var MEDVETNA OM ALLT PÅ SAMMA GÅNG ,JÄMT. (Härav – givetvis - idén om Fmv..)

⁴³ Geschlecht und Charakter, (1904)

⁴⁴ Kulturgeschichte der Neuzeit, (1939).

Detta är inget, som man kan reda ut logiskt eller filosofiskt, (men väl protestera emot genom dess metoder). Det har betydelse för dem som iakttar, och dem som beskriver mänskligt beteende. D.v.s. för alla. Icke minst författare av fiktion. De som beskriver en människas tankar och handlingar, tar mer eller mindre "alltid" ställning till problemen kring Censorn och infallet. Utan att antyda något av mystiken (sic!) kring Censorn och infallet (och den fria viljans problem) kommer varje beskrivning av en människa att erbjuda svårigheter i konstruktion och i receptionsledet för en konfiguration av en mänsklig varelse.

Vi kan kanske tänka på detta när vi behandlar Kafkas sätt att behandla problemen av denna sort. Freud återkom gång på gång till Censorn (som ju följde med till den andra topiken) - som tydligen tycktes även honom problematisk. Ibland kan man ju då frestas att gå den andra vägen, och säga: det (psyket) tycks fungera så. Det tycks finnas något som agerar så som Censorn är beskriven. Mer vet vi inte. Än.

ANDRA TOPIKEN

En del Freuds senare skrifter – inkl. den andra topiken - kallas av honom ”metapsykologi”, där han försöker klarlägga grunden för sin teori. Skälet till att Freud skapade en “metapsykologi” (en missvisande term, då en metapsykologi eg. ”begreppskorrekt” skulle ägna sig åt att granska begrepp och relationer mellan begrepp inom den aktuella psykologi det är fråga om, samt dess relation till närliggande vetenskaper och vetenskap över huvud.) var ju den att kunna ge en totalbild av Människan, ur en mer filosofisk synvinkel, samt att däri kunna ordna grundläggande begrepp – som tidigt kommit in i psykoanalysen - som begär, drift och etablera en serie ”lagar” – samband - för ”den mentala apparaten” ur dynamiskt, topografiskt och driftekoniskt perspektiv. Metapsykologin står fri från den psykoanalytiska praktiken. Den rör alltså aldrig i det psykoanalytiska arbetets teori.

I metapsykologin ingår lustprincipen, realitetsprincipen, (grundläggande) hypoteser som om förträngning, och skulle ge en bild av psyket som en sammanhängande fungerande helhet, en bild av generell giltighet.

Till de metapsykologiska verken – innehållande den andra topiken - bör man se bl.a. *Skiss till en psykologi* , (1895), *Bortom lustprincipen* (1920), *Jaget och detet* (1923). *Abriss der psychoanalyse* (1938) och den oavslutade *Till förberedelsen för en metapsykologi*.

Den andra topiken, ett sen uppfinning, som Kafka – död 1924 - aldrig kände till, överlappar inte den första. I sin tur menar somliga att Freud ännu en gång reviderade sin syn – topografi / topologi /- på – i relation till medvetandet så pass, ungefär 1937, så att man därifrån, i och med teorin om jagsplittring kan tala om ännu en metapsykologi, och/eller en *tredje topik*.

Den första topografiska modellen är till för att dechiffrera, den är instrumentet inom psykoanalysen: metod och doktrin är här oseparatorbara. Det som bestäms och som nås kunskap om, är inte instinkter i sig, men representationerna av dessa.

Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till hur det är hos romantikerna, så är Freuds *Omedvetna* något, som kan vetas, så att de inre objekten (via den manifesta drömmen, och refererandet av den) kan anses som vetbara.

Vad psykoanalysen ("vetenskapen om Id." enligt Anna Freud, Sigmunds dotter.) framför - i vetenskapligt avseende - allt kunde stödja sig på , var resultatet av den psykoanalytiska praxisen. Det var alltså denna praxis=metod, som jag ovan åsyftade, när jag citerade: " Freuds teori är lika med hans metod." Och det var den, som Freud framhöll och beskrev i sina fallbeskrivningar.

Detta – med fallbeskrivningar - var inte ett vetenskapligt sätt att beskriva en teori om psykoterapeutisk verksamhet, men den innebar ändå en väsentlig och helt ny syn på psykiska trauman.

Med "praxis" menar man "praktik". Denna praktik står i ETT VISST FÖRHÅLLANDE till Freuds metapsykologi, Freuds "begrepp om personen", hans andra topik.

"De huvudsakliga lagren i den mentala strukturen benämns "Id", "Ego" och "Superego". Det fundamentala, äldsta och största av dessa lager är Id, det Omedvetnas domän, den med de primära instinkterna./.../" (Marcuse, *Eros and civilization*, s. 41.)

Begreppet "metapsykologi" kom till som ett frö i korrespondensen med Wilhelm Fliess redan 1901. Metapsykologin är skapad i analogi med begreppet Me-

tafysik.⁴⁵ I metapsykologin ingick ett antal principer: lustprincipen, realitetsprincipen, grundläggande hypoteser som om förträngning, och skulle ge en bild av psyket som en sammanhängande fungerande helhet, en bild som var generellt giltig. Freud menade nu (1915), att som man nu hade lyckats beskriva den psykiska processen i dess dynamiska, topografiska och driftsekonomiska aspekter, så skulle det vara möjligt och lämpligt att – i teoretiska termer, skilt från praxis – tala om den psykiska processen metapsykologiskt. Om man söker betrakta psyket ur dessa aspekter i ljuset av hur de är förbundna med varann och vilken roll de spelar i den mentala organisationen och effekten de har på psykiska händelser, och betraktar hur olika topografiska fälten kan ses som icke-begränsade – medvetet, förmedvetet och Omedvetet som en enhet - övergripande iaktta hur dessa styrs och delas genom de särskilda processer vi kallar omedvetna primärprocesser och förmedvetna sekundärprocesser, så har vi ett metapsykologiskt betraktelsesätt.

Freud var även benägen att addera en fjärde aspekt till dessa tre strukturella, nämligen den genetiska. (Med ”genetisk” menar Freud här – delvis - fylogenetisk, och för således in ett historiskt moment.)

Denna metapsykologi fick senare stor genklang, främst i U.S.A. – i jagpsykologins spekulativa trams.

Freuds metapsykologi skulle komma att genomgå en serie förändringar genom åren från 1920-talet.

Det syns hur som helst som om Freud ville betrakta sin praxis på avstånd och därför ville ha en ”metapsykologi”.

Antydningssvis har Freud även menat, att han ville skapa en psykologi som förde ”bakom medvetandet”. Detta har onekligen en både filosofiskt mystisk och något suddig karaktär. Han talar också om en ”på yttervärlden projicerad psykologi”.... I sin tur påverkade nu verkligheten utvecklingen av metapsykologin praxis, och Freuds beskrivning av klinisk praxis. Och vice versa.

Klart syns det för det flesta att denna metapsykologi kan utvecklas mer. Metapsykologin skall göra det lättare att förstå och redogöra för den kliniska prak-

⁴⁵ Detta avsnitt – Metafysiken - av Aristoteles’ skriftställeri (samlade skrifter) kommer efter (meta) Fysiken. Sic! Begreppet har efter hand förknippats med det som detta kapitel innehöll, en spekulativ kring tillvarons väsen – och de yttersta frågorna. Metafysiken – som begrepp - har troligen aldrig sammanfattats bättre än av Fr. Voltaire i yttrandet:” Metafysiken handlar om det som alla vet, och ingen människa någonsin kommer att få veta.” (Dict. Philosophique). Många tror felaktigt att ”meta” betyder ”över”. Det gör det inte. Men i en slags överförd bemärkelse har det kommit att betyda något sådant som ”övergripande teori”.

tiken, med användande av generella , universella principer, menar somliga. Den är avsedd att vara den teoretiska grunden för den psykoanalytiska teorin. Man försöker på sätt och vis komma över det stadium där teorin s.a.s. appliceras på sig själv, är sin egen grund. Den söker undvika självvalidering och reflexivitet i den ”onda meningen” av detta ord. Under vårt sekel vägrar många att ge metapsykologin (Freuds) statusen av vetenskaplig teori. Andra menar sig klara sig i den terapeutiska verksamheten alldeles utmärkt utan ”Häxan”, som den också kallades.

Psykoanalytisk frihet⁴⁶ är något särskilt: det är något som man har som evigt Project och som alltså aldrig uppnås. Psykoanalytisk sanning är inte någon ”överensstämmelse-sanning” men en djup existentiellt/kosmisk sanning – ofta en (ouppnåelig) vision av finalistiskt stuk. Så har nu psykoanalysen sett sig tvungen att positionera sig, till följd av sin struktur och kritiken mot Psykoanalysen som helhet.

Libidon, och frigörandet av denna, är i centrum för Freuds teoretiska tanke. Enligt denna tanke är libidon en energikälla som har fortplantningen såsom mål. Den sig dock – enl. F. - alla möjliga uttryck och former som i det mänskliga psyket liksom i kulturen. Libidon - ungefär sexualitet - nämns även av Freud i sammanställningen ”jaglibido” [35] som yttrar sig i narcissism, och är en ”lång” libido.⁴⁷ För libidobegreppet har Freud fått mycket kritik, då detta begrepp om sexualdriften som den ”grundläggande” har visat sig sakna bestämda gränser.

URTILLSTÅNDET

Vi finner hos Freud [konservativ som han är] ofta en syn på ett ”urtillstånd” – vad som senare i terminologin i denna bransch brukar kallas ”det primordiala” - hos människa, individ och språk som går tillbaka på den ovan skisserade idealiserande romantiska syn på urtillståndet som konfliktfritt, - en syn som - med rätta kritiserats av den stilsäkre språkfilosofen É. Benveniste. Spekulationer om urtillståndet finns här och där hos Freud, men har ju nästan alltid en symbolisk betydelse, inte vetenskaplig, som i boken Totem och tabu.

⁴⁶ ”Den som hittade på ordet Frihet, borde få medalj.”, skrev Lichtenberg, en av Freuds absoluta favoritförfattare. Så avslöjar sig här Lichtenberg som en anhängare av Axel Hägerström, fast i förväg då.

⁴⁷ Dödsdriften, Thanatos – en senare tanke hos F. - har en betydligt svagare position i det teoretiska bygget

Man kan jämföra med andra ursprungstillstånds-filosofier, som mer pretentiöst under denna tid spekulerade. Tidigare hade ju t.ex. Herder gjort detta t.ex. i sin avhandling om språkets ursprung. Hos mystiker är det fråga om en dialog mellan en högre varelse och dennes undersåtar, eller av Gud, ("Du är tusen gånger viktigare för Gud, än vad han är för dig." (Mäster Eckehart, Pred. om Lukas, 2.42.) eller det Absolutas (ett begrepp som går tillbaka på Spinoza, och vidare bakåt till judisk spekulation) , eller Andens, framväxande genom en dialog mellan den större Absoluta (konstant varande) enheten och de tillfälliga medvetandena, dessa som väcks allt mer till liv och deltar i en växelverkan, och i växelverkan fullbordar Anden. Så kan man - i denna långa tradition - se en sådan dynamik mellan Någon och en Annan hos Freud, i spelet mellan det Medvetna och det Omedvetna. Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till hur det är för romantikerna, så är Freuds Omedvetna något, som kan vetas såsom något på den betecknade nivån homogent med talets sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. Åtminstone i samma grad som de yttre , fysiska objekten. Men när olika material – i den topologiska modellen - från det Omv. (Omedvetna) når det Fmv. (Förmedvetna) , kallar Freud det för olika "derivat", som tillhör det Fmv. men deras "ursprung bestämmer deras öde."⁴⁸ Mer modern och även Freud, psykoanalys menar ju att det Omedvetna inte är någon ort, någon "plats", eller något ständigt verkande, att man inte har ett Omedvetet hela tiden, men att vissa företeelser då och då kan sägas vara omedvetna och /eller härröra ur något som - just då - inte ärmedvetet. (t.ex. en traumatisk upplevelse, minnet av.) . Vi kan alltså inte säga - idag - att vi tror , att vi ständigt har en instans, som kallas "Omedvetet", och som på något , med reflexion och vilja "samtidigt" , sätt styr vad vi gör , eller hindrar oss från handling. D.ä. : reflexion och vilja kommer då och då i konflikt med det Omedvetna, som tycks överordnat. Man kan nå fram till en intersubjektiv realitet genom ett synsätt, som är sådant, att de fakta, som genom analysen av analysanden tillskrivs det Omedvetna hos en person/ (=denna person) , också är meningsfulla för en annan person.

SKÄMTET SOM OMEDVETET

Freud skrev ju vid sitt ebentholtzskrivbord en ohygglig mängd böcker och artiklar, och i många av dem expanderade han det psykoanalytiska synsättet, - i

⁴⁸ (Freud, Det omedvetna, s.191.).

andra är detta synsätt av mindre betydelse. I Freuds bok om vitsen (*Der Witz und seine Beziehung zum Unbewusstem.*) redogör Freud för vitsens koppling till det Omedvetna, och ansluter sig till den då berömde Spencers tankar om skrattet som spänningslösare. Nu har ju nyare forskning visat att en gäspning, om man ser till rent mental avslappning är mer än dubbelt så effektiv som skrattet. Därför har jag själv skaffat mig en ny hälsosam vana, och gäspar nu oupphörligt när jag ser en Chaplinfilm.

Humor kan ju vara – och är ofta – ett fruktansvärt vapen. Många motståndsrörelser mot överhetens förtryck har stävjats när de penningstarkas arméer av komiker satts in.

Så arbetade under Ludvig XIVs tid i Frankrike den lärda och intelligent Mme. Madeleine de Scudery för att bryta loss sinnena från mytens grepp, genom att i lunta efter lunta publicera sin lära om det preciösa, vilket bestod i att skapa rollspel, där deltagarna (vilket allt också skedde i verkliga livet) klädde ut sig till meningslösa antikt grekiska gudar och hjältar, för att dryfta moraliska problem av evig natur. Detta sågs illa på från hovet, som kände sig utpekade och förlöjlade. Man anställde därför, till höga kostnader, en viss Molière, som skrev komedi efter komedi, där udden var riktad mot rollspelarna, och där dessa utmålades som om de TRODDE på sina ROLLER, och var tokiga och obildade.

Madame Madeleine de Scudery – och hennes bror, som hjälpte henne med både skrivande och med att förstöra hennes ekonomi - blev på detta vis till hälften tystade, och fick nöja sig med att på avstånd betrakta hur den frigjorda exdrottningen av Sverige vid ett besök i Versailles lade upp sina stövelklädda väldiga fötter på ett guldpläterat rokokobord, medan hon med handen strök över sin väldiga panna, som för att stryka bort tankarna på att hon faktiskt hade hjälpt till att underhålla slavhandeln i Västafrika, genom att – med stöd av Louis de Geer - adla och att pekuniärt förstärka piraten Hendrik från Rostock. Denne – ett födgeni - kom senare, som guvernör i San Tomé att författa en bok i praktisk slavhandel, på franska, åt den franska regeringen. Längre har jag försökt få tag i denna bok. Allt jag fått tag i är en bok av Mme. Scudery om en promenad i Versailles trädgård.

Även drottning Kristina hade verklighetssinne, och hatade folk som var mer förmögna än hon själv.

Mme. Scudery skulle senare bli förevigad i en kriminalhistoria (Mme. de Scudery) av E.T.A. Hoffman, som använde skräck som både underhållning och vapen. Att humor är väldigt effektivt när det gäller att medelst att roa täcka över

grymheter och kunskap om dessa – samt okunskap om dem - finns otaliga bevis på i historien. Eftersom ingen har intresse av att poängtera mytiskt etniska skillnader, (all etnicitet är ju ren myt) så avstår jag från att ge några exempel.

OTTO GROSS

En av Freuds mindre kända elever – han hade ett otal - hette Otto Gross. Franz Kafka (1883-1924) studerade i Prag, en stad som lydde under Wien, vid denna tid juridik, från 1901-1906, och kom då bl.a. i kontakt med den kunnige kriminologen och professorn i rättsfilosofi Hans Gross, vars föreläsningar han bevisade i tre terminer. Gross' handbok för undersöknings-domare och poliser lästes gissningsvis ordentligt av Kafka. Kafka hade ett gott minne för texter, (trots att han hade för sig att det var extremt dåligt) och studierna i juridik beredde honom inte några större svårigheter. H. Gross introducerade fingeravtrycksidentifieringskonsten, - daktyloskopin - inom kriminologin, och han besatt dessutom ett avsevärt intresse för rättsfilosofi. Till saken! Hans Gross' son, Otto, född 1877, (sex år äldre än FK) kom att bli en bekant, ja mer ändå, till Kafka. Studenten Gross tycks ha revolterat i allt gentemot fadern. OG utbildade sig till läkare, tjänstgjorde utomlands – bland annat i Sydamerika - och blev sedan psykiater, bosatte sig i Wien, där han kom in i de kretsar där Freud rörde sig. OG utmärkte sig som självständig tänkare inom psykoanalysen, och Freud själv menade, att det bland hans bundsförvanter endast fanns två originella tänkare: C.G. Jung och Gross. Man kan väl - utifrån sett - tillägga den redan nämnde Georg Groddeck, även om denne aldrig fysiskt slöt sig till kretsen. Gross gled dock delvis, förmodar man, p.g.a. morfinmissbruk in i ett schizofrent tillstånd, och Jungs handfasta försök att bota Otto G. med psykoanalys, lär kraftfullt ha motarbetats av den lugubre fadern. Professor Hans Gross ville istället ha sonen inspärrad på mentalsjukhus, där fadern uppenbarligen trodde, att den rätta hjälpen skulle finnas, - eller för att, helt enkelt, få honom (revoltören) "säkert placerad"? En av dem som tidigt mötte Gross och nära nog omåttligt fascinerades av denne, var, apropå ingenting, Freuds kommande levnadstecknare, walesaren och läkaren Ernest Jones.

Först 1917 möttes dock alltså Kafka och den överspände Otto Gross. Alltså långt efter det Kafka skrivit t.ex. Amerika och Processen, eller, om man skall

vara exakt, huvuddelarna av dessa romanutkast, långt efter tillkomsten av Förvandlingen. OG var då under en period en initiativrik och meddelsam man, (fadern hade dött 1915), intresserad av allt från psykoanalys till tidens revolutionära strömningar. Kafka och vännen Franz Werfel, som Kafka alltid – med viss skräck – såg upp till som författare och Gross – som lämnat kretsen kring Freud (denna var ju styrd med järnhand av F. själv) – funderade på att starta en anarkistisk kulturtidskrift, men det strandade p.g.a. problem med ekonomin. De tre, W, G och K, och som vi vet Kafka och OG separat förde samtal, och, enligt vissa källor, handlade en del samtal om just psykoanalysen. Det har ibland förmodats att den brådmogne Gross var den store utvecklaren för Kafka av Freuds tänkande, vilket ju onekligen påverkade FK stort. Om kontakten med Gross kan man läsa i breven till Milena, där Kafka berättar om en resa med Gross på ett nattåg, under vilken OG oerhört omständligt utlade sin ”lära”, sin variant av psykoanalysen – som Kafka skriver – av vilken FK dock i detta brev sa sig inget förstå: ”Mitt tänkande är kyligt och långsamt”. (Hur mycket av Freud Kafka läste får vi tyvärr aldrig veta. Men han hade nog en ganska god kännedom om psykoanalysen.) Gross’ eventuella inflytande på Kafka kom alltså relativt sent, men kan ha konfirmerat vissa uppfattningar, och även ytterligare frigjort K.s stil.

Det var Freuds generella inflytande under denna tid, på sin tid, - paradigmatiskt, som kom att påverka Kafka, analogt med vad andra i den miljö han befann sig utsattes för.

Otto Gross tog sitt liv några år efter samtalen med Kafka. Gross producerade några få uppsatser inom psykoanalys med början 1913. Det kan nämnas att Hans Gross lät arrestera sin son Otto på just ett sådant sätt, som av många anses vara porträtterat i *Processen* av Kafka, en roman, som alltså då skulle beskriva ett justitiemord. Att Kafka var påverkad av händelsen är säkert, men att den hade en avgörande inverkan på romanen *Processen* är ju mer osäkert. Att han, som varande enkel försäkringsjurist i systemet, skulle våga sig på att kritisera detsamma (och än mer osannolikt en högre jurist som Hans Gross) i en nyckelroman, är ju praktiskt taget uteslutet, särskilt sett i samband med FKs övriga handlande i förhållande till arbetet och den av FK högt älskade egna familjen.

Kafkas distans till alla idésystem utom anarkismen är slående. Sannolikt är att Kafka inte alls hade sinne för tankesystem.

Kierkegaard

Sören Kierkegaard (1813-55) hade förmodligen ingen betydelse för Freud.

Kierkegaards beskrivning av beslutets yrsel i en slags akt under det Inres fylleslag ...i dennes Begrebet Angst⁴⁹ (1843) vill man inte gärna undanhålla någon:

”Oskuld är ovetenhet. I ovetenheten är Människan inte bestämd som Ande utan själsligt bestämd i omedelbarhet (tillsammans) med sin naturlighet. Anden är drömmande i människan. Denna uppfattning är nästan i överensstämmelse med Bibelns, som ,i det att neka människan i oskyldighetens kännedom om skillnaden mellan ont och gott, bryter staven över alla katolskt- förtjänstfulla fantastier. I detta (ovetenhets-) tillstånd är det fred och vila, men det är på sammagång något annat, som inte är ofred och strid; ty det finns ju inget att strida med. Vad är det då? Intet. Men vilken verkan har Intet ? Det föder ångest. Detta är oskyldighetens (oskuldens) djupa hemlighet, att den samtidigt är ångest. Drömmande projicerar Anden sin egen verklighet, men denna verklighet är Intet, men detta Intet ser oskuldens ständigt utanför sig. Ångest är en den drömmande Andens bestämmelse, och hör som sådan till psykologien. I vakenhet är skillnaden mellan mig själv och mitt Andra (min eviga Ande) satt; i sömnen är denna skillnad suspenderad, drömmande är den skillnaden ett Intet. /..../.”

Subjektiv ångest :/...../

”Ångest kan man likna vid yrsel. Den människan, vars öga kommer till att skåda ner i ett förskräckligt djup, hon får yrsel. Men vad är orsaken, det är lika mycket hennes öga som avgrunden; ty om hon inte hade stirrat ner. På samma sätt är ångest den frihetens yrsel, som uppkommer i det Anden vill sätta Syntesen, och Friheten skådar ner i sin egen Möjlighet, och då griper tag i Ändligheten för att hålla sig fast. I denna yrsel faller Friheten ihop. Vidare kan psykologin inte komma, och kommer aldrig att komma. I samma ögonblick är allt förändrat, och i det Friheten åter reser sig upp, så ser den , att den är skyldig. Emellan dessa två ögonblick ligger Språnget, som ingen vetenskap nå sin har förklarat eller kommer att kunna för-

⁴⁹ §5.(s.135)(B.A.)

klara. Den, som blir skyldig i ångest, blir så tvetydigt skyldig som möjligt. Ångest är en kvinnlig vanmakt, i vilken Friheten svimmar av;- psykologiskt talat sker alltid syndafallet i vanmakt. Men ångest är också det allra mest själviska, och ingen konkret yttring av Friheten är så självisk som möjligheten till varje konkretion. Detta är återigen det överväldigande, som bestämmer individens tvetydiga , sympatetiska och antipatetiska förhållande. I ångesten är Möjlighetens själviska oändlighet, som inte frestar som ett val, men snärjande ängslas med sin söta ängslan. ” (BA, s.151.).

HYSTERI OCH CENSUR hos Freud

" The lunatic, the Lover and the Poet are of imagination all impact."/ (W. Blake)

Det hysteriska symptomet alltid är alltså byggt på glömska, amnesi, (av Gr. mnemesis=komma ihåg) eller snarare: en rad av amnesier. (Ibland ett resultat av censur.) Det tycktes vidare som om patienten/analysanden skämdes över den händelse hon alltså glömt, och så till den grad att han eller hon förträngde den till glömska. Men i glömskan levde händelsen uppenbarligen vidare, förde ett eget liv , vägrade dö , förvandlades, konverterades (konversion) och kom så fram åter i de olika hysteriska symptomen. (Begreppet ”konversion” kommer i Freuds tänkande från den religiösa sfären; det anspelar på konvertering från en religion till en annan, t.ex. från judendom till kristendom.) Hysteri är ett ... ”urgammalt” begrepp, och går tillbaka på Hippokrates teorier om ett sjukdomstillstånd (!) som endast drabbade kvinnor och vars centrum fanns i livmodern (Gr. hystera), och detta tillstånd utmärkes historiskt då av abnorma symtom, som av läkaren ofta uppfattas som demonstrativa (patienten är inte medveten om denna demonstrativitet). Tillståndet utvecklas utan att patienten är medveten om det, eller medvetet vill att det skall uppstå. Symptomen är påfallande, och man har känt till dess vanliga former sedan antiken och genom hela medeltiden och nyare tid. Orsaken till symptomen har genom tiderna tolkats olika, växlande mellan organiskt och psykiskt (andligt) ursprung. Så ansågs under medeltiden kontakt med djävulen vara orsaken (: en ”andlig” orsak).Ofta är hysteri kopplat till förekomsten av ångest. (Gr. Angoris; urpr. från Sanskr.: ”Angh” = trång.).

Förklaringen av ångesten upptog mycket av Freuds tankemöda i samband med hans möten med patienter. -----

Begreppet "censur" härrör likaså från den period i Freuds forskning, som var koncentrerad kring hysteri och traumatiska upplevelser, (. knuten till samarbetet med Joseph Breuer, som försiggick mellan 1893 och 1895.), där han kunde konstatera en borträngningsmekanism, som psyket använde sig av, när den icke kunde klara av det omedelbara trycket av en upplevelse. (jfr. samlingsbeteckningen "försvarsmekanismer", fenomen som Anna Freud, Freuds dotter, bland många andra var särskilt intresserad av. Nu handlar en stor del av psykoanalysen just om olika slag av dessa, om ev. lämplighet att undanröja sådana försvar, hur man bäst kan göra det o.s.v. jfr. K. Horney, Rollo May, jämte många andra . Mindre plats får resonemang ikring nödvändigheten av dem. jfr. här Å, Zethelius.) Ett fenomen kring detta "censorskap", som snart också stod klart var, att det icke bara förträngde just den aktuella händelsen, känslan, källan, men också allt ikring, som kunde associera till denna. Censorn kunde alltså ha s.a.s. "förbannat" ett helt område, ja , låta en hel tidsrymd försvinna in i en sfär av glömska. (Det finns nu, sedan länge, både å ena sidan en mer klinisk och å den andra en mer filosofisk uppfattning av psykoanalysen, o. det förefaller mig, som om det bara är den kliniska verksamheten, som kan ge svar på frågorna om medvetandets struktur. Eller till dels neurovetenskapen...). Icke desto mindre skall vi åter syssla med en del av de mer filosofiska frågorna kring medvetenhet och det Omedvetna. Freud :

"Jag är inte alls någon vetenskapsman, inte någon iakttagare, inte någon experimentator, inte någon tänkare. Jag är inte något annat än en conquistador, en äventyrare, om du vill översätta det så, med en äventyrarens nyfikenhet."

En fara lurar ständigt i psykoanalysen: dess inneboende tendens till inkrökt-het : Inom psykoanalysen kan man - det ser man snabbt , - uttrycka sig ganska fritt. Tolka fritt. Den är ibland en lära i sin egen prydno, en teori som fjärmar sig från sitt syfte, isolerad från netop allt annat.

"I årtal har jag sysslat med psykoanalys från tidigt på morgonen till sent på kvällen, jag är daglönare för denna metod, den är mitt yrke och mitt dagliga bröd. Och ändå går det inte en dag utan att jag måste stanna upp - ofta mitt i arbetet - för att beundra de fenomenala framsteg vi har gjort i fråga om förståelsen av den sjuka och friska människan.' Det är verkligen en vacker teori'."

(S. Ferenczi i brev till Freud.⁵⁰)

Psykoanalysen – utmärker sig ibland också - i praktiken - för en oförlåtande – för att inte säga nedlåtande - inställning till mänsklig svaghet, tillkorta-

⁵⁰ .- jfr. Linda Donn, s.99

kommanden och avvikande beteende. (Den är i detta – och andra avseenden – ”okristlig”). Icke lyckade resultat (!) beklagas knappast. Psykoanalysen är sig icke sällan "selv nok". En "dum" patient, dvs utan receptivitet och reflexionsförmåga, är också faktiskt oftast en icke ”önskvärd” patient, och lämnas ibland åt sitt öde, då han/hon inte förmår "spela det psykoanalytiska spelet". Det är upprörande hur stor del av det existentiella spekulerandets matta, spekulerandet kring människan och hennes utveckling , som psykoanalysen under lång tid lyckats rycka åt sig, med koncentration på patienter med ett överflöd av pengar och tid. Teoretiserandet, upptäckandet av själsmekanismerna , - ofta just hos de mest begåvade och originella bland människor - har ibland tagit över från det, att bota patienten, vem det nu än är, och på vilken egenartat primitiv nivå han/hon än befinner sig. Bl.a. Anna Freud har en ganska nedlåtande (dömande) syn på försvar. Särskilt ironi. jfr. hennes Människan och hennes försvarsmekanismer. A. Freud var aldrig någon psykoanalytiker, - något som bl.a. betonades i en tidskriftsartikel av hennes far. (sic!). Hon var ju icke läkare. Psykoanalysen har aldrig lämnat kravet på att dess utövare skall vara utexaminerade läkare. Hon har likaså i andra böcker en egendomligt icke-empirisk syn på barns utveckling, byggd på gissningar. Paul Bjerre – den svenske själsläkaren – blev besviken vid mötet med Freud, då denne föreföll honom begränsad, samt inte så mycket bry sig om att bota patienter, som att utveckla sin teori. Denna teori var, enl. Bjerre, så präglad av de “defekter”, som Freud tycktes besitta enligt Bjerre, att han blev uppbragt, men samtidigt insåg, att sådana defekter som de freudska var det som skapade de sensationella verken i världshistorien. Thomas Mann menade att Freud s.a.s. har ”torrlagt Zuidersee”. Även detta är en överdrift. Man kan utan överdrift säga att psykoanalysens historia är full av överdrifter.

KRITISKA REAKTIONER

visavis PSYKOANALYSEN

Vad är det Omedvetnas realitet? Så kunde många fråga. Är det Omedvetna mer reellt för en människa än vad natten är för dagen?

Freud strävade i hela sitt liv efter att vara (eller ibland : framstå som) vetenskaplig. (Nå, man kan säga att denna strävan eskalerade.) Vetenskapligheten grundade han i praxis. Man får inte glömma att språket, även i drömmen, har mer än en symbolisk relation. Det har en paradigmatiske – i.e.: förhåller sig till symbolsystemet, samt en syntagmatisk: diskursens före och efter. Alltså är drömtolkning aldrig som att slå i symbollexikon, om man nu tror att man sysslar med ett helt språk, då drömllexikonet (!) enbart tar hänsyn till en av tre aspekter. Jfr. *Nouveau essais critiques* (1972) av Barthes. Den strid som senare skulle komma att blossa upp mellan Freud och hans tänkte efterträdare , C.G. Jung , (Freud: ”Man måste ju ha profeter.”) handlade visserligen inte bara om vetenskaplighet (Jung var ju bl.a. antisemit, och saknade även Freuds pretentioner på vetenskaplighet, och schismen var dessutom utsträckt till mycket mer.(Jfr, Linda Donn, Freud och Jung, vänskapen som brast,1988.) ”Ni är en farlig medtävlare.” skrev Jung till Freud i brev 1911 (Linda Donn, s.149.) och 1921, på randen till psykos antecknade Jung:” Hur kan två intelligenta och vederhäftiga män ta itu med samma vetenskapliga frågor och komma fram till motsägande svar ?” I sitt publicerade arbete, *Psykologiska typer*, (1921) ger han svaret: han själv var introvert, Freud extrovert.-,⁵¹ men det är en betydande skillnad i synen på kriterier för vad man kan påstå och inte påstå om människans hos de båda. En sann (empiriskt sann) skräckhistoria – ref. i Linda Donns bok , är kapitel 18 om den sjuka Antonia Wolff (1888-1955). Överträdelser i vetenskapens namn. I klass med manliga antropologer på resa i Afrika som i vetenskapligt syfte undersökt omskurna flickors förmåga till sexuell njutning med att söka utröna detta genom att ha samlag med dem.

Här kan man - när det gäller att samla in udda fall ur verkligheten - komma att tänka på fallet Kaspar Hauser, samt även på surrealisterna och A. Breton, när denne (motståndare till all mystik) något mer beskedligt utforskade automatisk skrift och hur han i tidskriften *Minotaure* (1935) presenterade olika undersökningar av den 14-åriga Gisèle Prasinós produktion.⁵²

Jfr. den uppmuntrande kommentaren om C.G. Jung i Karen Armstrongs religionshistoria,(1993), *A History of God, The 4000-Year Quest of*

⁵¹ ----, (L. Donn, s.206.)

⁵² (jfr. Y. Duplessis, *Surrealismen*, (1959),s.15.)

Judaism, Christianity and Islam, med dess sammanblandning av sak och person:

”Jungs fortsatta tro tyder på att en subjektiv Gud, som på ett gåtfullt sätt i själkets innersta identifieras med tillvarons fundament, kan överleva den psykoanalytiska vetenskapen; en mera personlig, antropomorf gudom, som verkligen förmår uppmuntra evig omognad, kan det kanske inte.”

(s.399.).

Hos Jung finner man huvudsakligen fantasifullhet och mysticism.⁵³ (Mycket hos Jung kan man ställa sig starkt frågande inför. Och det upphör inte med hans liv och skrifter, men det sker än idag ett hemlighetsmakeri kring hans efterlämnade papper). Jungs idéer kan exempelvis studeras i dennes *Modern man in search for a soul*. (1933). Jung anknyter här mer till en klassisk västerländsk tradition och mystik. Jung redogör i denna volym för sin syn på förhållandet psykologi-religion.

De europeiska filosofer och kulturpersonligheter, - främst av judisk börd - som under andra världskriget tvingades lämna Europa och fly till USA var i de flesta fall chockade över det kulturlösa landet. (Adorno, Marcuse, Mann, Schönberg och andra.). Vissa franska intellektuella, som senare under olika perioder besökte landet i väster kom även att bli gränslöst idoliserade, som t.ex. Derrida, - andra förvånades stort över att inte alls bli igenkända, men helt ignorerade - som Lacan. Det avgörande **felet med USA** bottnar i den rädsla som alla immigranterna från början kände i landet, vilket orsakade en helt morbid förtröstan på religionen, vilken sedan fick en sådan absurt stark ställning, i sin helt disparata form, vilket gjorde denna hord av religioner till en grundlögn i samhället, som de facto styr allt tänkande.

Underligt är hur relativt egenartat psykoanalysen slog igenom - först i Europa - under tidigt 1900-tal. Man kan inte säga att det var med dunder och brak. *Drömtydning* såldes i 600 exemplar mellan åren 1900-1910. Men idéerna var - som vi sett - så väl förberedda i den centraleuropeiska kulturen, terrängen så gynnsam, att idéerna – som jag antytt redan - likt en präriebrand flög från cafébord till cafébord i Wien. – Nå. Faktum är – i alla fall – att patienter kom till Freuds divan på Berggasse, att disciplar strömmade till (många av dem judar) och att Freud och Jung, tillsammans, gjorde en föreläsningsturné i USA år 1909, med mycket lyckat resultat. Den första psykoanalytiska tidskriften (Imago) grunda-

⁵³ Se även - s..360 i C. G. Jung, Mitt liv, (1962)

des – som nämnt - 1910, den första psykoanalytiska föreningen 1920 i Berlin. Freud har en förkärlek för fylogenesen, som han måste bekämpa, (fylogenes är ju ngt , som rör en arts ursprung o utveckling, ontogenes rör en individs.) , något hans kompanjon - och den tänkte efterträdaren som ledare för rörelsen - för ett tag , Jung, struntade i att bekämpa. Denne svalde tvärtom fylogenesens betydelse okritiskt med hull och hår Så att säga. Idag har den moderna genetiska forskningen gett oss en mer komplicerad bild. Jfr. den moderna epigenetiken, som – ännu helt primitiv - för samman, i viss mån de båda idériktningar som fransmannen Lamarck och Darwin länge stod för. Intressant är för övrigt att lamarckismen upphöjdes till ideologisk status i den framväxande sovjetstaten. Riktigare är förmodligen att säga att Darwinismen modifierats i lamarckistisk riktning. Den ”enkla” darwinismens (vulgär- darwinismens) tid är (idag) förbi. Epigenetiken har ju empiriskt slagit fast, att en mängd gener, som formats under specifika förhållanden kan reproduceras ”sovande”, men vid ett givet tillfälle hos en individ ”slås på”, och således bibringa en individ ett material från en människa, som vid en tidigare historisk tidpunkt hade nytta av ett visst – ofta ”mycket speciellt” – beteende. Dessa gener har man länge undrat över, och man betraktar fortfarande med undran massor med gener, och försöker att söka efter funktionen hos vad som ad hoc kallats lite slarvigt : ”skräpgener”. Freud – darwinisten (!) - var emellertid ”tvungen” att bruka fylogenesen , för att ”rädda” den betydelsefulla (avgörande) teorin om Oidipuskomplexet. Den kompanjon som ända till slutet aldrig vek ifrån Freuds sida, eller från hans idéer var Ernest Jones , den amerikanske läkare , som fått sin karriär förstörd genom en anklagelse (som visade sig sakna grund) om sexuellt utnyttjande av patient. Se i övrigt dennes förträffliga översikt över psykoanalysen *The Treatment of neuroses*, samt hans mycket läsvärda och inträngande (tredelade) biografi över Freud . Jones hade för övrigt god kontakt med Freud ända till dennes död, 1939.

Freud inleder också DT (Drömtydning, Traumdeutung.) med att förklara att hans metod (en del av.. . praxis) är något mitt emellan att översätta enskilda symboler och att översätta en helhetsmening som patienten (analysanden) uppfattar med en gång. Han menar också att samma dröminnehåll kan ha olika innebörd för olika personer.

År 1901 (!) annonserade H. Bergson att den "övergripande uppgiften" för Det nya seklet skulle komma att bli "att arbeta i Andens undre värld", "att utforska det omedvetna". jfr. Höffdings Henri Bergson's filosofi. (1914) Snart skulle Dadaismen uppträda, med Hugo Ball, Tristan Tzara och andra - men också den i detta sammanhang mer betydelsefulla surrealismen, (jfr. Caillois ,

den franske sociologen.) vars banerförare, den franske läkaren och poeten m.m. André Breton, skulle utge ett flertal manifest, tidskrifter och annat under nära ett halvt sekel på jakt efter olika sätt att med hjälp av det "undermedvetna" skapa en bättre och från materialismen frigjord människa.). ----- W. James (skaparen av uttrycket: "stream of consciousness") menade att upptäckten av det omedvetna (det Omedvetna) var den största upptäckten inom psykologin under hans levnad. (Denne amerikanske pragmatists uppfattning var annars, som den egenartade Egon Friedell, uttrycker det: " Det som passar oss, är sant." - och James menade likaså, logiskt korrupt , explicit och ordagrant att : "Allt som finns är sant.").

Fromm:

"Drömmarna fattas som ett hallucinatoriskt uppfyllande av irrationella önskningar, särskilt sexuella önskningar, som uppstått i den tidiga barndomen och som inte fullständigt omvandlats till reaktionsbildningar eller sublimerats. Dessa önskningar uttrycks som uppfyllda, när var medvetna kontroll är försvagad, som är fallet i sömnen. Om vi emellertid skulle tillåta oss att själva att...ge utlopp at dessa önskeuppfyllelser i vara drömmar, skulle drömmarna inte vara så förbryllande eller förvirrande. Vi drömmer sällan att vi begår mord eller incest eller 'ett brott av något slag, och även om så sker, så får vi inte njuta av vara önskeuppfyllelser i vara drömmar. För att kunna förklara detta fenomen antar Freud, att den moraliska censuren inom oss också. sover till hälften, medan vi sover./ . / ".⁵⁴

Fromm fortsätter:

"./ . / på så sätt tillåtes tankar och fantasier, som annars är fullständigt uteslutna, att komma in i vårt sömnmedvetande . censuren bara halvsover. Den är tillräckligt vaken för att göra det om möjligt för de förbjudna tankarna att framträda klart och omisskännligt. Om det är drömmens funktion att vårda sig om sömnen , måste de irrationella önskningar, som uppträder i drömmen." "På så sätt tillåtes tankar och fantasier, som annars är fullständigt uteslutna, att komma in i vårt . sömnmedvetande. Censuren bara halvsover. Den är tillräckligt vaken för att göra det om möjligt för de förbjudna tankarna att framträda klart och omisskännligt. Om det är drömmens funktion att vårda sig om sömnen , måste de irrationella önskningar, som uppträder i drömmen, vara tillräckligt maskerade för att lura censorn. I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detet" bortträngda kraft- er och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängnings- mekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå censorn och vi vaknar. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas språk, är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskningarna, vilken tillåter oss att ostörda fortsätta att sova. Denna föreställning är av vikt, när det gäller Freuds symbolikbegrepp. Han tror, att symbolens huvudfunktion är att maskera och förvränga den underlig-

⁵⁴ (Fromm var gift i tur och ordning med två av psykoterapis kvinnliga förgrundsgestalter, Frieda Fromm-Reichmann (- Dr. Frieda i Joanne Geenberg's, (Hannah Green) Ingen dans på rosor (1964),) - och Karen Horney. Jfr. äktenskapet mellan antropologerna Bateson och M. Mead.).

gande önsknigen. Symbolspråket fattas som en "hemlig kod", drömtolkningen som dechiff-
reringsarbetet."

jfr. också inledningskapitlet till O. Holmbergs klassiska *Inbillningens värld I-II*, (1927). Det behandlar drömmens förhållande till litteratur. Freud själv menade att psykoanalysen aldrig skulle kunna förklara skapandets mysterium.

Th. Adorno är kritisk till den snäva konstuppfattning psykoanalysen erbjuder:

"From the point of psychoanalysis, art is a day-dreaming. It is aview that, on the one hand, mistakes works of art for documents, lodged in the dreaming person's head."

(AEst Th. S. 12.)

Genom drömmen når vi bl.a. hysterins (konversionens = symptomets) rötter. Drömmar har meddelanden. De måste dock vara tillräckligt maskerade för att s.a.s. lura Censorn. (Censorn måste vi ha för att undvika för bryska sanningar.). I likhet med de neurotiska symptomen innebar de en kompromiss mellan "Detets" bortträngda krafter (i andra topiken) och det censurerande "överjagets" bortträngda makt. Det händer ibland, att denna förvrängningsmekanism inte fungerar riktigt, att vara drömmar blir alltför tydliga för att undgå Censorn, och vi vaknar. Följaktligen antar Freud, att vad som huvudsakligen utmärker drömmarnas "språk" är denna process av maskering och förvrängning av de irrationella önskningarna, vilken tillåter oss, att ostörda fortsätta att sova.

Denna föreställning är av vikt, när det gäller Freuds symbolikbegrepp. Han tror att symbolens huvudfunktion är att maskera och - i detta - förvränga den underliggande önsknigen. Symbolspråket fattas som en hemlig (av det Omedvetna listigt formad) kod , drömtolkningen såsom dechiffreringsarbetet.

Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till för romantikerna , så är Freuds Omedvetna något, som kan vetas såsom något på den betecknade nivån - signifiéns, - homogent med talets sfär, - så att de inre objekten kan anses som vetbara. Åtminstone i samma grad som de yttre, fysiska objekten. Men när olika material från det Omv. når det Fmv. kallar SF det för olika "derivat", som tillhör det Fmv. men deras "ursprung bestämmer deras öde."⁵⁵ Material flyter från det Omv. till det Fmv. men också omvänt. En växelverkan. Vad det Omedvetna har för realitetsgrad (den ontologiska frågan ang. psykiska fenomen o. funktioner) och för konstans, det är något osäkert - det är opreciserat - hos

⁵⁵ (Freud, Det omedvetna, s.191.)

Freud. Vi kan alltså inte säga att vi tror, att vi ständigt har en instans, som kallas "Omedvetet", och som på något, med reflexion och vilja "samtidigt", sätt styr vad vi gör, eller hindrar oss från handling. D.ä. : reflexion och vilja kommer då och då i konflikt med det Omedvetna, som tycks överordnat. Det Omedvetnas verklighet (ontologiska status) konstitueras i en första rörelse, genom tolkningen i en kunskapsteoretisk och transcendental mening.

Ricoeur sätter originellt nog det Omedvetna som en diagnostiserad verklighet (den är alltså inte i Sig.) :

"För det första, det är bara för någon annan, som jag över huvud taget har ett omedvetet. Men det viktiga är naturligtvis, att det inget betyder om jag inte kan bekräfta de utsagor som den andre faller om och inför mig."

Det Omedvetna är inte absolut, men relativt i förhållande till hermeneutiken som metod och dialog. Psykoanalysens motståndare hävdar, att allt är relativitet ..., och: att det Omedvetna är en projektion från analytikerns sida på patienten. "Enbart terapeutisk framgång kan garantera, att det omedvetna inte är en uppfinning av psykoanalysen i en subjektiva mening." enl. Ricoeur. Denne understryker, att han här velat motarbeta den uppfattningen, präglad av en naiv realism, som skulle påstå : att "det Omedvetna tänker".

Detta intressanta perspektiv öppnar för ngt som ju vore nämligen en absurditet, som skulle leda både till ett medvetet Omedvetet och ett omedvetet Medvetet. --
----- Vi är här inne i en tankegång, som kommer att precisera begreppet: det Omv. är automatiskt eller instinktivt, el. dyl.. Många har också påpekat, att grunden i den psykoanalytiska behandlingen vilar på något mer bekant, en gammal praxis, - nämligen: suggestion. Man suggererar patienten att berätta, tolka och släppa sin rädsla i en suggererad halvdvala och frigöra sig, genom att efter "självbekännelsen" inse, att han/hon ju faktiskt överlevt sitt trauma o.s.v.. Det ligger alltså något basalt teoretiskt enkelt i grunden till psykoanalysen, ngt som Freud lärde redan hos Charcot. Sent upptäckte man också, att man kunde suggerera patienten till att (omedvetet !) ljuga. Men man kunde göra det motsatta: få patienten att tro att t.ex. ett sexuellt övergrepp aldrig inträffat, att det var en (önske-) fantasi. Detta skulle komma att ge psykoanalysen dess första allvarliga skador. Vad man dock också trodde sig upptäcka var hysterins natur. Det hysteriska symptomet kom man fram till hade skapats genom en omvandling. Upptäckten av den hysteriska konversionen (jfr. Breuer) var onekligen betydelsefull, ty här kunde man koppla t.ex. ett bortträngt minne till det hyste-

riska symptomet, och när man – med en detektivisk list – lyckats locka fram minnet, så försvann symptomet vips, och , som Freud – under Nancy-tiden - skriver i fallet med kvinna med paraplyn⁵⁶: ”Sedan såg jag henne aldrig mer.” (Case closed.)

För Jean-Paul Sartre å andra sidan är det , - om vi tänker på *det Omedvetna* som en mer "automatisk funktion", än en "odlad funktion", en otänkbar situation, att vi inom oss skulle ha ett sådant/en sådan. I *Egots transcendens* hävdar Sartre att Jaget och Självet⁵⁷ är samma sak. Sartre är, vid en efterföljande utfrågning, upprörd över den besinningslösa metaforik, som utvecklats runt begreppet ”Omedvetet”, och menar dessutom att det hela konceptet *Omedvetet* är ologiskt, sett från en cartesiansk grundhållning, och menar, att det räcker att tala om sanning och falskhet. Att istället för Omedvetet tala om en "medvetandets lögn" , om ”Ond tro” - det är sartreanskt. Åtminstone är det typiskt för den tidige Sartre. Med ”ond tro” menar ju ”Varat och Intet”-Sartre förhållandet, när människan ser sig som objekt för olika krafter, som hon anser sig inte kunna påverka. Sartre menade, att människor tar sin tillflykt till begreppet det Omedvetna, till Freuds modell, till psykoanalysen, för att undslippa det beteende som Sartre benämner "Ond Tro", *mauvaise foi*. Man ljuger för sig själv.

För att kunna ljuga är det nödvändigt att känna sanningen, fortsätter Sartre oförblommerat. Sartres resonemang rörande psykoanalysens begrepp och hans egen syn på medvetande och Ond tro löper så här:

"Psykoanalysen har inte givit oss något, efter som för att komma förbi den Onda Tron har den etablerat mellan det Medvetna och Det Omedvetna ett autonomt medvetande om Ond Tro. Försöket att skapa en dualitet, eller till och med triplicitet (Jag, Överjag, (Jaget uttryckande sig själv genom Censorn) har resulterat i en blott verbal terminologi. Essensen i idén (den reflexiva) , att dölja något för sig själv , implicerar en enhet i en och samma psykiska mekanism och således ett dubbelt i enhetens hjärta. /..../."; -----

"/ psykoanalysen / tenderar att försöka å ena sidan fasthålla och lokalisera det som skall döljas, och å andra sidan att undertrycka det och dölja det ... Var och en av dessa aktivitetens aspekter är ett komplement till den andra; detta betyder : den implicerar den andra i sitt Vara.

⁵⁶ (i Emmy von N.)

⁵⁷ Fr. Le soi, alltså eg. ”Siget”.

Genom att separera Medvetandet från det Omedvetna genom Censorn, så har psykoanalysen inte lyckats att sära på aktens två faser, eftersom Libidon är blind Conatus (hän) mot medvetet uttryck, och eftersom det medvetna fenomenet är ett passivt, konstruerat (falskt fabricerat) resultat. Psykoanalysen har enbart lokaliserat denna dubbla aktivitet hos Censorn som består i attraktion och repulsion."

Sartre ansåg också, att det var en remarkabel sak, hur en person, en mänsklig varelse, på samma gång kan vara Ego och Id. Jag har alltså ett Id, men ... endast via en psykoanalytiker!

Sartre skriver ju om Freuds syn på Människan, att distinktionen mellan Ego och Id delar psyket i två delar. För att föra samman de två krävs en psykoanalytiker. Jag är enligt psykoanalysen endast en enskild (autonom) genom en Annan. Ett ytterligare problem är: Är det Jag som är motståndet, eller är det Egot?

Censorn antas också att ha förmågan till bedömning och förnuft, -som vi varit inne på ovan själva - ty Censorn släpper endast igenom vad denne anser (!!) för gott att släppas igenom. Censorn är inte förklarad, menar ju Sartre.

Psykoanalysen, säger Sartre:

"tillåter mig att förstå, hur det är möjligt för mig att ljuga för, utan att jag ljuger för mig själv, eftersom den placerar mig i samma relation till mig själv som den Andre befinner sig i, i förhållande till mig", : "Den skapar sålunda en dualitet mellan lögnaren och lögnens offer i denna emellan Ego och Id."

Är detta en tillfredsställande förklaring ?, frågar (sig) Sartre.

Freud anklagas likaså av Sartre i *L'Être et le Néant* för att vara - i dubbel måtto - determinist. För att besvara frågan: "Varför agerar X på detta sätt?" svarar Freud i enlighet med en vertikal axel, nämligen så: handlingen är alltid sprungen ur en underliggande symbolism. På frågan angående symbolismens mening, så svarar Freud så: för att besvara den frågan, så måste man se tillbaka på den aktuella personens liv, denna persons historia, för att nu kunna slå fast några fakta. Således använder Freud både vertikal och horisontell determinism. Freud har anklagats för att använda både en persons förflutna, närvarande och framtid, samtidigt, i sina resonemang kring personen.

Påståendet att det Omedvetna inte tänker, - en avgörande metatanke - det var ju något som Jean-Paul Sartre – (i klassisk cartesiansk anda – Sartre är hela sitt liv en slags cartesiansk dualist) kom att grunna över, och vi återfinner det i hans formulering om en "dubbelhet i enhetens hjärta".

Problemets kärna - kärnan i den första topikens modell - ligger ju i vad Censorn egentligen är, ty det är gåtfullt, om nu icke denna funktion skulle i viss mån , enligt teorin, ha en självständighet, som påminner om ett vägande medvetande (!), ett reflekterande - en idé som ju slår en som absurd. Freud menade också, förvånande nog, att vi aldrig **gör** (!) saker i drömmar: vi drömmer att vi gör dem, t.ex. räknar, löser problem, kommer på diktrader o.s.v.. Det tycks dock mer som en metafysisk fråga.

Enligt Freud drömmer vi bara, att vi gör dessa saker. Men det är ju uppenbart, när vi vaknar, att vi verkligen GJORT den, eller den, intellektuella prestationen. Lösningen på ett matematiskt problem⁵⁸ – har alltså icke, s.a.s., besvärat Censorn, så att denne har "gjort sig besväret" att dölja den geniala formeln genom att t.ex. skriva om den, i chiffer. Att detta icke sker, är dock omöjligt att bevisa. Vi vet ju bara när när vi vet att det sker/skett, att vi kommit på något i drömmen. Vissa geniala upptäckter kan ju fortfarande finnas hos Censorn. Drömtolkningen växer ju fram parallellt med associationsmetoden, att patienten genom fritt associerande mer o. mer närmar sig det dolda, det förträngda, - traumat eller vad det nu kan vara -, o. denna metod vilar på antagandet, att människan vet något om sig själv, utan att hon vet om det. Bara i detta ligger en djup ironi. För Sartre - å andra sidan - är det -, om vi tänker på det Omedvetna som en mer

⁵⁸ (Jfr. det, i dessa sammanhang , bekanta (klassiska) exemplet med kemisten Kekulé – beskr. bl.a hos J. Asplund.

"automatisk funktion" / en "odlad funktion", - en otänkbar situation, att vi inom oss skulle ha en sådan. "Det råder en " duplicitet i enhetens hjärta."(Sartre.)

Den förödande kritiken från Sartres sida av begreppet "det Omedvetna", levererades vid en sittning i La Societe Francaise den 2. Juni 1947, i närvaro av så bemärkta män som hegelexperten Hyppolite, Julien Benda, Nabert och Salzi.⁵⁹ Föredraget hade titeln Conscience de soi et connaissance de soi, och behandlade, i fransk tradition, delar av problematiken kring Descartes cogito. Sartre parafraserar dock – under det han, konstigt nog, föreger sig själv upptäckten - enbart D. själv - , i det faktum att cogitot, likaväl gäller – som intuitivt bevis för den egna existensen - om man uttalar den i drömmen, alltså när man är i djup sömn.⁶⁰

Sartres bidrag innehöll också en kritik av Edmund Husserl, - som Sartre blivit insatt i delvis under sin tysklandsstudier, delvis av Lévinas - och ett framhållande av begränsningen i Hs filosofi, en begränsning som hänförde H.s filosofi till en kontemplativ sådan, att den "enbart rör sig på beskrivningsplanet".⁶¹

Sartre hävdar där en skillnad mellan Jaget och Medvetandet. Jaget är "liksom ett dunkelt centrum". Medvetandet är ett medvetande om sig självt – när det på samma gång "sätter" (i tysk. fil. terminologi) och griper ett yttre objekt.

"Det är fullkomlig lätthet, fullkomlig genomskinlighet. Det är i detta avseende som det husserlska Cogitot är så olikt det cartesianska. Men om Jaget är en för medvetandet nödvändig struktur , så upphöjs detta Jag till det absolutas rang. Vi får alltså en monad. / Ett rum utan fönster, enl. Leibniz. / Och det är tyvärr i denna riktning som Husserls senaste tänkande går./...../ Alla fenomenologins beslutat hotar falla samman, om inte Jaget liksom världen är en relativ existens, det vill säga ett objekt för medvetandet."

(Egots transcendens , s.24.).

I denna skrift hävdar också Sartre att Jaget och Självvet är samma sak.

"Psykoanalysen har inte givit oss något, efter som för att komma förbi den Onda Tron har den etablerat mellan det Medvetna och Det Omedvetna ett autonomt medvetande om Ond Tro. Försöket att skapa en dualitet, eller till och med triplicitet (Jag, Överjag, (Jaget uttryckande sig själv genom Censorn) har resulterat i en blott verbal terminologi. Essensen i idén (den reflexiva) , att dölja

⁵⁹ Själva La Societe Francaise är en egenartad sammanslutning, då man där inväljes, och får äran, och dessutom förpliktelsen att årligen hålla ett offentligt föredrag! Sällskapet är således exemplariskt inriktat på prestation och debatt. Jfr. den utmärkta Royal Society i London.

⁶⁰ (jfr. Andra Betraktelsen i Descartes, Meditationes, (1641).)

⁶¹ (Detta hade S. redan i La transcendence de l'ego. Esquisse d'une description phénoménologique (1937) i en Paristidskrift ; sv. övers. Egots transcendens (1991)., - alltså medan H. ännu levde -, klart påpekat.

ngt för sig själv , implicerar en enhet i en och samma psykiska mekanism och således ett dubbelt i enhetens hjärta. / . / ."; "/psykoanalysen/ tenderar att å ena sidan fasthålla o. lokalisera det som skall döljas och å andra sidan att undertrycka det och dölja det.. Var och en av dessa aktivitetens aspekter är ett komplement till den andra; det betyder, den implicerar den andra i sitt Vara. Genom att separera Medvetandet från det Omedvetna genom Censorn, så har psykoanalysen inte lyckats att sära på aktens två faser, eftersom Libidon är blind Conatus (lat. = drift. ty.: Trieb) (/ jfr. begreppet "Instinkt", som Freud åtskiljer från "drift" och sällan brukar./) (hän) mot medvetet uttryck, och eftersom det medvetna fenomenet är ett passivt, konstruerat (falskt fabricerat) resultat.

Psykoanalysen har enbart lokaliserat denna dubbla aktivitet hos Censorn som består i attraktion och repulsion." J.-P. S. citerar likaså i NRF Nouvelle Revue Francaise.). wienaren, psykiatern Wilhelm Stekel (d.1940) , (La femme frigide (1937)), Stekel , lärjungen som bröt med Freud ganska tidigt : "Varje gång , som jag har lyckats föra mina undersökningar tillräckligt långt, har jag konstaterat att psykosens krux var medvetet."(Undersökningar ?).

Ett ytterligare problem är: Är det Jag som är motståndet, eller är det Egot? Censorn antas också att ha förmågan till bedömning och förnuft,-som vi varit inne på ovan själva - ty Censorn släpper endast igenom vad denne anser (!!!!) för gott att släppas igenom. Psykoanalysen " tillåter mig att förstå hur det är möjligt för mig att ljugas för utan att jag ljuger för mig själv, eftersom den placerar mig i samma relation till mig själv som den Andre befinner sig i, i förhållande till mig." Den skapar sålunda en dualitet mellan lögnaren och lögnens offer i denna emellan Ego och Id ". Är detta en tillfredsställande förklaring, frågar Sartre.

Men han kan inte göra sig av med det faktum att den psykoanalytiska metoden botar neuroser (som de kallade dem). Konklusionen av Sartres kritik är klar nog: Begreppet Omedvetet är rent självbedrägeri. Bokstavligen är det Omedvetna = Ond Tro, uti Sartres tidiga - svepande - kritik av begreppet och begreppets konsekvenser. Bland uttalandena från S. om Freud kan också nämnas:

"Jag kan inte förneka, att jag anda sedan min ungdom har känt en stark motvilja mot psykoanalysen. Detta, liksom min kompakta okunnighet om klasskampen, tarvar sin förklaring. Det var för att jag var småborgare som jag avvisade klasskampen. Freud däremot tog jag avstånd från för att jag är fransman." (Sartre, Sartre par Sartre, 1970.) .

Sartre värjer sig likaså mot den exklusivt hermeneutiska vinkel, som man betraktar litteraturen ur:” Litteratur, har det med betydelser att göra ? Säkerligen, men inte bara.” (ur Situations).

Detta är ju en vettig reservation, tycker jag. Paul Siwek understryker i en föreläsning 1953 i Amsterdam (Le probleme de l'inconscient) , med vilken precision och lätthet det Omedvetna tycks arbeta. Han postulerar rent av ett ytterligare Medvetet, - ett som ingen av oss känner till!

Han menar att de omedvetna funktionerna (fr. actes) “når sina syften med närapå suverän lätthet. De finner omedelbart andra funktioner att samarbeta med. Det kompletta samarbetet mellan det Omedvetnas funktioner (- ageranden) är inte ett resultat av en slump. Det är styrt av en lag, följer en lag (Fr. loi) . Vad är nu denna lags formel, och hur har det Omedvetna "kommit över" den ? Är det inte nödvändigt här, att medge att de ageranden, funktioner, som kallas “omedvetna” i realiteten till sitt förfogande har ett Medvetande, ja faktiskt: ett oändligt perfekt Medvetande; endast DETTA medvetande skulle kunna vara kapabelt att kommunicera med individen. Det skulle vara okänt för honom eller henne. Vi skulle här ha ett mycket RELATIVT omedvetet

Som Jean Piaget utrett i Epistémologiques (1970) har psykoanalysen genomgått en serie historiska etapper. Den var från början en doktrin, som förklarade en individs nu genom hans förflutna ; på sätt och vis en genetisk teori, men inte i så måtto, att man tagit hänsyn till en konstruktion präglad av kontinuitet, men mer av en syn på vissa initiala tendenser, som låter det närvarande successivt reduceras till förflutet, och i en reducering av utvecklingsfaserna till applikationspunkter för en ursprunglig energiladdning. Det är nu inte ovanligt i fransk 1900-talsfilosofi, att man talar om genetiska teorier, så fort man har med föränderliga förlopp att göra. På ett sätt, originellt på området, är Freuds teori uppbyggd reduktionistiskt, menar P., inte genom reduktion av det mentala till det organiska eller sociala, men av "högre" psykiska former till elementära former, vilka förblir underliggande de förra hela livet , i det Omedvetna. Som upplagt för en .. arkeologi. (Samt en växelverkan mellan nivåer.) ⁶²

Jean Piaget ser Freuds teori som ett vackert exempel på förståelse genom identifikation. De olika stadierna: det orala, det anala, det narcissitiska, o., det objektala, oidipala etc. är bara successiva manifestationer av samma libido, som "in-

⁶² (jfr. Epistemologiques (1970) , Épistémologie des sciences de l'homme (1971) , & Le Structuralisme .(1968)).

vesterar sina energiladdningar" i det ena objektet efter det andra, för att nå människor utanför sig själv och även av hänskjutningen. av L. till i sublimeringar av olika slag.

"För att ha en identifikation, som urskiljer i en unik princip och inte från början en enkel identitet, så måste det finnas motstånd; härav en första dualism som hinder för den rena identiteten och vilken är dualismen mellan -å ena sidan - individen som bärare av libidon o. - å andra sidan - det samhälle som motsätter sig individens önskningar. "

Härav repressionen, hämningen, censuren, symbolismen som täckelse, förklädning, etc.. Vi möter här inget typiskt filosofiskt material, menar Piaget. I strävan efter dels (förment) vetenskaplighet, dels intresse är Drömtydning överfull av exempel, på drömmar, mest, och av princip, Sigismund Freuds egna. Det är alltså en introspektion.

Det är en sådan bok, där man häpnar över rikedomen på dittills otänkta, originella tankar kring drömmar, ett ämne som ändå ju varit ganska rikt beskrivet i litteraturen på olika sätt, om än aldrig med en liknande kraft, en väldig men kontrollerad, i ansatsen. Jag tänker själv här på litteraturprofessorn Marshall McLuhans *Media*, som en modern motsvarighet, kanske - i detta avseende -.. nu – otroligt nog - stort sett glömd.

Samtidigt häpnar man över den mängd påståenden och slutsatser som redovisas hos Freud, främst i hans alla fallbeskrivningar, där han söker ta ett grepp om hela människan med verktyg som är alldeles för kläna för detta, och många av F.s påståenden hänger i luften som rena påhitt. Vi kan i likhet med Piaget inte vara nöjda med några lättvindiga uppstruktureringar av människors tänkesätt utan att ha fastare grunder att stå på än vad Freud har. Dock är Freud inledningsvis ganska lyrisk i detta avseende, beträffande vad hans upptäckt kan ha för implikationer: " Om man har gått genom en trång hålväg och plötsligt kommer upp på en höjd, bortom vilken vägarna delar sig och en vidsträckt utsikt öppnar sig i alla riktningar, så händer det att man stannar ett ögonblick och överlägger vart man först skall vända sig. På samma sätt går det oss då vi gjort denna första drömtydning. Vi står plötsligt inför en helt ny upptäckt."⁶³

Frånvaron av vetenskapsteori är betänklig. Ett problem är också, att psykoanalysen är uppbyggd kring material, som uppkommit ur en syntes emellan två olika människor, en terapeut (med en viss inställning) och en patient (med en viss inställning) och hur mycket Freud än slingrar sig fram i någon slags påstådd vetenskaplighet, och kanske, som Wilert påstår, har ett behavioristiskt

⁶³ ." (DT.s.28.) (Efter tolkningen av Irmas dröm.).

program när han kallar "psykoanalysens andra fundamentala antagande, att den / psykoanalysen / förklarar de föregivet somatiska medbeteendena för det egentligt psykiska, och i det närmast bortser från medvetandets kvalitet och i det att Freud inser de implikationer detta har använder denna insikt som en legitimering för att psykoanalysen utvecklas som vilken naturvetenskap som helst".⁶⁴

Om psykoanalysen har Strauss anmärkt, att patientens Förmedvetna idéer ofta är terapeutens medvetna teorier. Terapeutens roll har diskuterats bl.a. i Halleys utmärkta, av den, i vetenskaplig metodologi väl insatte, G. Bateson direkt inspirerade, bok: *Psykoterapi* .

Man kan tala om mytologier hos Freud och både Kafka, liksom hos nära nog all betydelsefull vetenskap och litteratur. Tanken är då den, att dessa två arbetade fram stora nya verk (som hade en tendens att vara väl stort tilltagna och delvis därför blev torson) och jag tänker att det bakom, eller över dessa "uppfinningar" finns en världsbild, en dold önskan, eller en förförståelse.

Denna skulle då ha en determinerande funktion och kunna ha ett slags mönster (!) som skulle gå igen i allt som de – var för sig – skapade. Då jag är rätt säker på att dessa mytologier inte var enhetliga och varaktiga , så kan jag tänka mig ett helt galleri av mytologiska gestalter som befolkar dels Freuds dels Kafkas huvuden. Men dessa måste vara enhetliga, annars hade inte deras verk blivit av alls.

En grundtanke i detta är att Freud och dennes idéer var en stor del av Kafkas mytologi – alt. en katalysator.. Gemensamt hade de ngt slags kärlekshat till sin judiska identitet. De var inte religiösa. De måtte dock haft en överordnad aning, båda två, - liksom de flesta människor har. Min fråga till mig själv är då: hur såg denna "överordnade aning", "mytologi" ut, och i vilka fragment av deras verk kan jag bäst finna den, för att sedan söka nysta upp det, som de förmodligen aldrig nånsin yppade, men som drev dem i deras respektive fall livet igenom? Jag vill här inte gärna inskränka mig till sådant som förhållandet till deras resp. fäder. Varför vet jag inte. Mytologin skall bl.a. ha den egenskapen att den består av entiteter som har någon form av (inbillad) makt (sic!) över deras liv (och död). Något - donc - á la en ödesgudinna)

År 1915-17 kunde Freud i sina föreläsningar⁶⁵ roligt tala om "de tre kränkningar som den naiva egenkärleken hos mänskligheten fått utstå": först kommer Nikol-

⁶⁴ (i : Psykologi och praxis, red. M. Johansson ,1971.).

⁶⁵ (Vorlesungen zur Einföhrung in die Psychoanalyse, Gesamm.Werke, Band. XI.- Orientering i psykoanalys ,1940.)

aus Kopernikus och påstår att jorden inte är universums centrum, sedan Ch. Darwin med omvärderingen av människa och Bibel, och nu kommer den moderna psykologiska forskningen ,”som vill påvisa för jaget, att det inte ens är herre i eget hus, utan måste hålla till godo med torftiga underrättelser om vad som omedvetet försiggår i dess själlsliv.”

Lars Sjögren: ”Föraktet för ”filosoferna” genomsyrar hans skrifter. Nietzsche visade han respekt för genom att inte läsa honom. Freud förstod att han hade att göra med en tänkare som på intuitiv väg kommit fram till tankegångar som liknade hans egna, och han ville inte påverkas. Det var en subtil provokation från Otto Ranks sida, när han på Freuds sjuttioårsdag skänkte honom Nietzsches samlade verk i praktbandsutgåva. Detta var mitt i den uppblommande motsättningen dem emellan kring idén om födelsetraumat som bas för all ångest. Freud ställde undan skinnbanden med repliken, att de var alldeles för påkostade.! ”⁶⁶. Det där med ”föraktet” tror man i allmänhet dock inte på. (Det motsäges helt enkelt av andra yttranden från honom.) Man kan blott ana vad t.ex. en passus som följande kunde ställa till, inte bara för Freud, men för varje tänkande människa:

”Den som år ut och år in, dag och natt ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal och tvister; den, som i sin håla – det kan vara en labyrint, men också en guldgruva – blivit en skattgrävare eller skattväktare och drake: hans begrepp ligger till sist i en besynnerlig halvdager, en doft av källare och grav, någonting avvisande och ohemtrevligt fläktar kyligt mot varje förbipasserande. Enstöringen tror inte att en filosof nånsin – förutsatt att filosof alltid först var en enstöring – har uttryckt sina egentliga och definitiva åsikter i böckerna. Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv ? – Ja, det kommer han att tvivla på, att en filosof överhuvudtaget kan ha några ”definitiva och egentliga ” åsikter. Ligger det inte under varje håla en ännu djupare håla ... en avgrund bakom varje grundläggande skäl ... Varje filosofi är en förgrundsfilosofi – det är enstöringens åsikt: det ligger någonting rent godtyckligt i detta att han stannade upp just här, såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han här inte grävde djupare utan lade ifrån sig spaden – det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask.”⁶⁷

Den äkta konstnären – ett favoritobjekt hos Freud - beskrivs av den brett arbetande Freud, med den för honom så utpräglade o. vanliga pregnansen , år 1924 så här:

⁶⁶ (LS, s.262.)

⁶⁷ (ur Nietzsches *Jenseits von Gut und Böse*, (1885) , afor. n:o, 289. N.s bok har undertiteln *Vorspiel einer Philosophie der Zukunft* / Förspel till en framtidens filosofi ./....)

”Han förstår för det första att bearbeta sina dagdrömmar på ett sådant sätt att de förlorar de alltför personliga drag som verkar fränstötande på andra. Han förstår också att mildra dem så att de inte förråder sin härkomst från de förbjudna källorna. Han äger vidare den gåtfulla förmågan att forma ett visst material så att det blir en trogen spegelbild av hans fantasiföreställning, och sedan förstår han att göra denna fantasiföreställning så starkt lustbetonad att därigenom hämningarna åtminstone övergående förlorar väldet och upphävs. Kan han åstadkomma allt detta, gör han det möjligt för andra att ur de egna avspärrade lustkällorna hämta ny tröst och lindring.” (Freud, Ges. Schr. VII. s.391.) (Det är en remarkabelt torr stil Freud har, torr , men ändå fantasifull .)

Jfr. Freuds ord till G. Papini 1934:

”Jag är vetenskapsman av nödvändighet, och inte av böjelse. Jag är faktiskt av naturen konstnär. Ända sedan min barndom var min hemlige hjälte Goethe. Jag skulle velat ha blivit poet, och hela mitt liv har jag velat skriva romaner.”, S. Gilman, s.141.)

Man kan , som Calvin Hall, kalla Sigmund Freud för en social och humanitär filosof (jfr. C. Hall, Freuds psykologi, 1954. s.19.) , även om han inte alls var filantropiskt lagd, men besatt av forskariver - och se honom i ljuset av en humanistiskt nykter tradition härstammande främst från den aktade Goethe. (jfr. samtalet mellan Goethe och Hegel (refererat av den devote Eckermann i dennes Samtal med Goethe II, s.340,), där Goethe - vid matbordet- förebrår Hegel, att denne inte studerar naturen ”som bot mot den dialektiska sjukan” !).

Som Ernst von Aster påpekat, i sin *Die Philosophie der Gegenwart*⁶⁸ tillhör inte O. Spengler skeptikernas skara: Spengler predikar undergången, inte bara i sitt Magnum Opus : *Der Untergang des Abendlandes*, I-II, men även i (uppföljaren) *Mensch und Technik*, medan Nietzsche har en attityd att ständigt på nytt ställa i fråga, för att ... ta sig vidare. Det är dock inte en total undergång det rör sig om hos Spengler, vilket ryktet kan få en att tro : boken behandlar en kulturs sönderfall (och är kanske återupptagen av Adorno i dennes Ästhetische Theorie i denna mening Dessutom förklarar Spengler tydligt i sin bok, att denna är tänkt som ett medium för läsaren att söka själv en sanning igenom boken. Nietzsche, som själv dog såsom nationalklenod hemma hos systemen Elisabeth Förster-Nietzsche, hemkommen från kolonien Germania i Paraguay-, just det år när Freuds Drömtydning kom ut. Intressant är, att Nietzsche, Spengler och Kierkegaard författade sina stora verk utan att diskutera grundtankarna i dem med någon. Detta står i strid med den ”vetenskapsdialogtro”, som bl.a. Popper framför. Det är alltså – häpnadsväckande - fullt möjligt för Människan att ... tänka själv.

⁶⁸ (1935)

”Den som är ut och är in, dag och natt ensam suttit tillsammans med sin själ i förtroliga samtal /.../.Skriver man inte böcker för att dölja det som man döljer hos sig själv? – /...../;det ligger någonting helt godtyckligt i detta , att han här inte såg sig tillbaka, såg sig omkring, att han inte här grävde djupare utan lade ifrån sig spaden – det väcker en viss misstro. Varje filosofi döljer också en filosofi. Varje åsikt är ett bakhåll. Varje ord en mask.”

(Nietzsche, Jenseits von Gut und Böse, af. No. 289.)

Vad som här uppenbaras är – ju – en misstanke om ofantliga dolda djup. (Dessa djup behöver inte nödvändigtvis vara fyllda till brädden. Misstanken gäller allt, både närvaro och frånvaro. Det är – det behövs kanske inte påpekas - mycket som spökar här, även det Omedvetna. Det är en lockande misstro.). Vad som inte framkommer så tydligt i denna bakgrundsteckning – som mest koncentrerar sig på driftselementets behandling inom filosofin , är det element , som kom att bli så betydande i Freuds psykoanalys: det symboliska. Jfr. romantiken ovan men också folktrons symboler och riter (ibland förbundna med ytterligare skikt av symboler och föreställningar, tankar om skydd och om öde , jfr. Frazer,) samt förvandlingsmyter och sagor om förvandlingar, symboler i vardagsliv och kult o.s.v. Detta element har alltid funnits med i mänsklig kultur, ansetts som något naturligt. Ofta har det synt så naturligt (och naivt) att man inte brytt sig om det. Sådana enkla bilder, som man inte fäst större avseende vid kom nu att genom Freud bli synliga på ett annat sätt. Viktig kom bröderna Grimms verksamhet att bli för Freud, men också den judiska traditionen, där det flödade av sägner – och vitsar och talesätt med betydelsebärande element, som man – om man var som Freud – kunde ses flyta över i något annat, betyda något mer än vad man först trodde, och som var användbart i den symbolskapande process som Freud - och Groddeck - upptäckte var ett viktigt medel i den semiotiska mellanlagringsprocessen i det mänskliga psyket. Man hade aldrig tidigare inom vetenskapen förstått det ändamålsenliga i den typ av försvarsmekanism som Freud kom att upptäcka och dissekera: en människa kunde omöjligen ta åt sig all information från sina sinnen, behandla allt som hände henne, men det vore också ett ovanligt dumt slöseri med information om evolutionen bestämt sig för att människan skulle för alltid kasta bort den information hon för tillfället inte tålde. Det blev ju som att kasta bort ett stycke av historien, - den del som just nu inte passade. Så fann Freud förträngningen, omvandlingen (och förvrängningen) och symbolskapandet som det geniala i det mänskliga psyket, och såg en möjlighet att se efter hur denna informationsfördelning och detta skyddsvärn var sammankopplade.

Det blev dock snart ett brott och en kantring av den filosofiska, litterära, psykoanalytiska och naturvetenskapliga utvecklingen i och med det första världskrigets utbrott 1914. Den intellektuella glädjen var icke längre den samma.⁶⁹ Europa skulle sedan - som bekant – icke längre vara sig likt. De psykoterapeutiska rörelserna kom i skuggan av - och ibland i konfrontation med - de politiska stämningarna, den ekonomiska och sociala utvecklingen. (Börskrasch och fascism.). Många intellektuella centra splittrades och idéer omvandlades, ställdes i nytt ljus - och många nya mörka kom ur dess mörker. Att skriva denna tids andliga historia är givetvis svårt. Man drunknar lätt i alla historikers skildringar, eller i berättelser med grunden i denna tid, och även om man söker efter dem som lät sig genomströmmas av historien under denna tid ända in i ryggmärken för att omvandla sin erfarenhet till diktverk, - och finner några, så kan man ändå förtvivla inför det att själv nå den "historiska sanningen": historikerna – och sociologerna - skymmer sikten med abstraktioner och egendomliga – ofta intuitiva - kategoriseringar, berättarna med konkretioner, sällsamma öden och personliga tonfall. Så är det ju så , att vi , när vi får fakta ropar efter myten (konsten), och när vi får myten (konsten) ... ropar efter fakta.

"Våra handlingar är som rimlekar,
där var och en fyller ur rimmen
efter behag."

(Fr. de la Rochefoucauld, *Maximer*)

Om Freud var kritisk till filosofer, så var han intresserad desto mer av de som han bedömde som människokännare, som t.ex. Sofokles och Shakespeare. Och flera andra goda författare och dramatiker. Freud läste obehindrat Engelska, Franska, Spanska, Italienska, latin och grekiska.

Hans intresse för Shakespeare urartade dock, i det att han engagerade sig i Looneys tes om att icke Shakespeare var författare till de honom attribuerade verken, men Edward de Vere, en Engelsk Earl samtida med Shakespeare.⁷⁰ Detta tyder , anser jag, inte på något märkvärdighet hos Freud, - jfr. Swedenborgs intresse för "longitudproblemet" – mer på ett överskott av psykisk energi. Det är ju nära nog egalt "vem" som skrev Shakespeares verk. 8000 böcker - minst - behandlar detta "problem". Det var uppenbarligen någon, och kallar vi denne Någon, Shakespeare eller ej,- det spelar ju numera ingen roll. Bara det nu var en

⁶⁹ Se bl.a. Svante Nordin, *idéhistoriska Filosofernas krig*, (2001.) - koncentrerad kring Ludwig Wittgenstein.). Inget var detsamma. (Jfr. här också t. ex. R. Graves självbiografiska överlevnadsbok *Bort från alltihop !*, skriven efter överlevt skyttegravsliv i Flandern i återhämtning på Mallorca.

⁷⁰ (jfr. P. Gay, *Reading Freud, The Man from Stratford.*).

och samma person, som skrev allt, attribuerat till S.. Uppenbart är också att Freud hade ett produktionstväng, inte olikt Kierkegaards - att han " hypersteniskt " i överflöd av energi, såg sig tvungen att, inte bara skriva ner sina upptäckter och funderingar, men också alltid låta publicera problem och sina försök till lösningar på dessa. Ofta nog med en stark personlig klangbotten under och en märklig(t) högt uppdriven förmåga till symboliserande, och transformerande. Något ytterligare märkligt med Freud, om vi nu ansluter till hans intresse till t.ex. Shakespeare, alt. lorden av Oxford, som skulle vara den eg. S.. - är att Freud hyste stort intresse för litteratur, och behandlade fiktiva gestalter i dessa, som Lady Macbeth och Hamlet, såsom **verkliga** varelser, för vilkas handlande det fanns ett, säger: ett, absolut motiv till deras handlingar och beteende, och att det, t.ex. i Lady Macbeths fall gällde att lösa gåtan, som om det gällde att behandla en verklig analysand.

Något absurt. En "oförmåga" (?) att här skilja på dikt och verklighet.

Man kan här – något vid sidan av - tänka på det uttalande litteraturkritikern Harold Bloom fällt om att " Freud är Shakespeare på prosa."

Han var således lika upptagen med tragiska hjältar, och med Moses, som han var med Vargmannen och andra klienter. Freud berömde sig av att ha löst ett problem i Hamlet, som J.W. von Goethe inte rått på. Nämligen det, varför Hamlet tvekade att döda sin styvfar.⁷¹ - jfr. här Jacques Lacans intresse för Edgar Allen Poe, i *Seminars*, som inskränker sig till studier av mönster, och icke kausalsamband. Och Jungs för ... Job.

"Moses är ingen ledare. Han är en domare.", menade Kafka, - som nämnt ovan - apropå Freuds essä – fylld av en högst remarkabel vördnad - om Michelangelos staty av denne i Rom. (Där Freud var flera gånger.) Förväxlar man nu inte Moses själv med vad han var för/hos Michelangelo? Freud kanske identifierar sig både med Moses och Michelangelo – liksom tidigare med Leonardo i den så intressanta boken om Leonardo da Vinci (1910) "det enda vackra jag skrivit " (Freud) – där det kommer ett komplicerat tydningsmönster i dagen.

Man kan här tänka på att en skrift som Freuds, kanske mer än någon annan , kom att bidra till diverse samhällskritisk reflexion delvis stöpt i freudiansk form, som t.ex. den s.k. Frankfurtskolans socio/psyko-analytisk/ kritiska produktion (Adorno/ Horkheimer/ Marcuse).

⁷¹ jfr. P. Gay. Reading Freud

Ett exempel är tyskfödde Herbert Marcuses flyhänt skrivna *Eros and civilization* där denne – med en klarsynthet få förunnad – talar om den kommande sexualiseringen av samhälle, konsumtion och media. Ytterligare civilisationskritik kommer till uttryck både i dennes *Den endimensionella människan* och i den breda – mer konkreta - *Amerikanischer Pragmatismus*. I *Upplysningens dialektik* skulle Horkheimer/Adorno också komma att påverka uppkomsten av den vänstervåg som kulminerade kring 1968. Begreppet ”kulturmarxism” såg mot bakgrund av Adorno, Horkheimer, Marcuse dagens ljus.

Adorno, en mångsidigt begåvad schweizare med judiskt påbrå (eg. Theodor Ludwig Wiesengrund) kom att skriva allt från musikteori⁷² och konstteori till (livslång) Hegel- och Kierkegaard-Marx- och U.S.A.-kritik dessutom, och redade med sin *Negative Dialektik* (1969) – som behandlade negationen som den kraft som förde civilisationen framåt - både tänkare i öst⁷³ och väst (K. Popper). Theodor Adornos nödtvungna exil i U.S.A. fick honom i kontakt med Hollywood och med jazzmusiken, och ett stående epitet om Adorno kom efter detta bli :”Teddy hates jazz!”⁷⁴ Av Adornos samlade verk behandlar 16 band – merparten - musik. Det mesta som Adorno vid denna tid skrev om masskultur kom att visa sig helt inadekvat.

Av allt som är skrivet – som jag läst, vilket inte är litet.... - om Kafka väcker nog Adornos essä, *Notes on Kafka*,⁷⁵ allra mest intresse och eftertanke. Jag återkommer till denna essä, som i sin tur står i nära förhållande till den skarpsynta Walter Benjamins två berömda kafaessäer⁷⁶ och där somligt även anknyter till Derridas senare gjorda iakttagelser. Inte mindre inverkan hade Freud som kritiker av religionen, som han nästan helt återförde på fenomen som var lätt beskrivbara inom den psykoanalytiska teorin. Så kom Freud att – jämte den autodidaktiske anarkisten Proudhon, jämte Marx och Nietzsche – att bidra till den sekularisering, som så snabbt rörde sin väg fram i industrialismens spår. Här kom sedan en samhälls- förändring till stånd med en komplex djupstruktur, som den nya vetenskap som fick namnet sociologi tog itu med. Här formade sociologerna Durkheim, Weber, Simmel och andra teorier och terminologier, där man kunde ta upp allehanda kulturyttringar⁷⁷ och tolka dem som betydelsebä-

⁷² (Philosophie der neuen Musik , 1976.) o

⁷³ (t.ex. Narski från DDR)

⁷⁴ (Jfr. Prisms, ss.119-132., Perennial fashion - Jazz., en nedgörande – helt subjektiv – kritik av jazzen (som en de kastrerades musik.).

⁷⁵ (I : Prisms, ss.243- 271)

⁷⁶ (I : Illuminations.)

⁷⁷ jfr. D.s klassiska Självbordet (1897) samt Malinowskis Sex and repression in savage society.

rande enheter, och på så sätt vidga den intellektuella verksamheten inom kritik och debatt, Och här kunde man efter mitten av det 20de seklet allt oftare få se Kafkas namn florera som konventionell betecknare. Inte minst inverkan hade ju Freuds mycket breda tolkningssätt. Detta sätt kom att influera reflexion över betydelse utöver den som redan startat med Freuds föregångare i detta, Brentano och Nietzsche (sinsemellan mycket olika), och leda fram till den mängd hermeneutik som flödade fram efter 1960 I Europa. Freuds inverkan – och innevaror – i begreppet “tolkning” blev under denna tid stort. Likaså påverkades diskussionen om kvinnans ställning, sexualitet och värde genom Freuds jämlikhetssträvanden, och i skrifter som dennes vän och elev Marie Bonaparte skrev, som *Det kvinnligt gåtfulla*. Till de övriga skrifter från Freuds penna som sysslar med den kulturella aspekten hör *Masspsykologi och jag-analys* (1921), *Die zukunft einer Illusion*, *Warum Krieg?*⁷⁸1933, och *Totem och tabu*.⁷⁹I *Totem och tabu* formar också Freud delar av den mytologi, som är typisk som grund för en ny kultursyn. Det är här som Freud skapar myten om urhjorden om urfadern , som dödas av sina söner, för att de önskar äga modern, men sedan fadern är död ångrar sig, aldrig utnyttjar sina fördelar som Herrar, och dessutom börjar att dyrka/besvärja i symbolisk form den döde fadern, allt understött av den förtrollning som sinnet försätts I av begären och illusionernas dans. Att denna intellektuella breddning av psykoanalysen till en del redan fanns under Kafkas senare år (inte ännu den förändrade synen på kvinnan) – efter publiceringen av Förvandlingen - är också tydligt. Kafka själv var också medveten om denna debatt och följde den i tysk och fransk press. Vissa **kaféer** i Prag **prenumererade** trevligt nog på Kafkas tid på en mängd tidskrifter. En klarsynt inställning till klassförhållanden präglade också skeptikern Kafka alltsedan gymnasietidens skolgång vid Altstädter Ring i Prags Altstadt. Han skrev i mogen ålder :”Diktarna försöker ge människan andra ögon för att därigenom förändra verkligheten. Därför är de egentligen statsfientliga element: de vill ju ändra. Staten och med den alla dess undergivna tjänare vill nämligen bara bestå.” Vid läsningen av Gustav Janouchs vittnesmål (*Samtal med Kafka*) kan man se, att FK ofta resonerade kring klasskamp o. dyl.. Så kan man kalla Kafka för progressiv i dennes totalsyn på samhället, en syn han då och då slagkraftigt gav uttryck för i privatlivet. Om litteraturen I Prag samtidigt – strax före första världskriget - skriver Václavec(s.112.):

⁷⁸ (Einstein/Freud)

⁷⁹ (1912-13)

”Det mentala och ekonomiska grunderna för den socialistiska tyska litteraturen bildade medvetandet om att världen kunde förändras.”

Man kan här betänka, att Freud, mitt i arbetet med det nya som nu välldes fram i hans arbete, där så många idéer samlades och kondenserades - var så rädd, för att lära känna Sören Kierkegaards (1813-1855) verk, att han konsekvent lär ha undvikit dem. Wienläkaren var ängslig för anklagelser för epigoneri. Och hans dubbla inställning till Nietzsche (1844-1900), visar samma "ängslan" i öppna dagar, ängslan i förbund med hans stora äregirighet, under hela dennes liv. Detta kan dock vara överdrivet, - detta undvikande av filosofin - och åtminstone till en del en myt om Freud. Historiskt sett.⁸⁰

Man kan ju kalla vissa delar av författarskapet för filosofiskt, såsom de delar som handlar om samhället. "Om jag bara slapp att läsa!", utbrast Freud i ett brev till Fliess, - i detta var Freud lik S. Kierkegaard.

Kierkegaard:

"De fleste Mennesker gaar gjerne til Laesningen af en Bog med en Forestilling om hvorledes de selv vilde have skrevet, hvorledes en Anden haer eller der vilde have skrevet /.../ Her begynder nu den første Mulighed af at ikke kunne laese en Bog /.../ - de to mest modsatte Arter af Laesere mødes - de dumme og de genialeste, som begge to have det tilfældes, at de ikke kunde laese en Bog, de første af Tomhed, de Sidste af Rigdom paa Idéer;/.../." ⁸¹

Kierkegaard läste helst sammanfattningar. Det är till exemplen högst osannolikt att han nånsin läste en enda rad av Hegel. Förmodligen var allt han snappat upp om Hegel det, som fanns i Adlers bok om Hegel, den Adler, som Kierkegaard senare i *Bogen om Adler*, (utg. postumt) skulle förklara galen, för att denne filosofiskt lutade sig mot en upplevelse av en uppenbarelse av Gud, på nästan exakt samma sätt som Kierkegaard, i det han lutar sig mot liknelsen med "springet" hänvisar till det mystiska elementet i tron, och alltså – indirekt – anser sig själv vara galen.⁸²

Kierkegaards uppfattning var att om han stötte på en bok, där inledningen avslöjade att den byggde på antaganden, vilka han inte kunde se som sanna, så var vidare läsning av boken en absurditet. (Det kan man kalla läsekonomi.)

⁸⁰ (jfr. P. Gay. Freud.) .

⁸¹ (ur En Fortale, S. Kierkegaard Papirer, I.C. 83.)

⁸² Kierkegaard menade också att det borde medföra dödsstraff för den, som försökte bevisa Guds existens. Gud skall tros, inte vetas, menade K..

Kierkegaard var mycket blygsammare än Freud, och menade för sin egen del, att allt han hade skrivit mer kunde betraktas som "lite kanel till maten". Vad maten bestod av, det nämnde han inte.

OIDIPUSKOMPLEXET

Redan tidigt skapade Freud en teori om Oidipuskomplexet. I centrum för den psykoanalytiska teorin - inom den första topiken - står "oidipuskomplexet". (Ibland uttrycktes det av F. själv att hela teorin står o faller med O-komplexet.) Detta går tillbaka på dels teorin om föräldrars "förförelse av sina barn" (förförelseteorin övergiven 1907 av Freud; jfr. brev till Fliess.) och på en antik myt och ett bekant antikt drama av Sofokles. Oidipuskomplexet i sina grunddrag går ut på att den lille pojken (i en familj) vill undantränga - har tankar på att mörda - sin far, för att ha sexuell umgänge med sin mor, och att den lilla flickan (i samma familj) alltid identifierar sig med sin far, och söker undantränga modern och vill skaffa ett barn med sin far (och att varje senare man är en "proxy" för fadern), - se: *The Passing of the Oedipus-complex*, 1924 , där Freud diskuterar detta. Kanske kom idén genom introspektion - som så mycket för Freud - i samband med hans faders död, c:a 1885, och idén om O-komplexet har av många kritiserats - som redan antytts -, för att den står i kontrast till den mer handgripliga förförelseteorin, där barnet har tagit skada av faktisk sexuell förförelse av endera föräldern. Att nu Oidipus i dramat luras till det hela, det ser man som en ren olycklig företeelse. I grunden, i dramat , är nog den "olyckliga företeelsen", Ödet, huvudperson. Ödet (- Gr. *Moirai* lat. *Fata* -) var ofta det man skulle förhålla sig till , som antik grek . Att acceptera ödet (livslotten) var viktigt. Att sätta sig upp mot det var en dödssynd, det ultimata högmodet, *hybris*. [Ett centralt begrepp i grekisk kultur o. filosofi, som stort sett saknas i den judiska traditionen.] Freud skulle alltså ha (omedvetet) undanträngt sin vetenskap om aktuella incestuösa barnövergrepp.

Man har - t.ex. Marianne Krull - spekulerat kring Freuds motiv till att ta avstånd från förförelseteorin, - för att sedan hänföra dessa förförelser till inbillningssfären ... - och, om det skulle vara av pietet mot hans egen avlidne fader, handelsresanden Jakob Freud.⁸³ Om det nu förhöll sig som Freud antyder i ett brev, att denne på något sätt betett sig illa, - åtminstone mot hans syskon, speciellt mot en av bröderna och mot systrarna. Hon menar att Freud har bortsett från Kung

⁸³ jfr. Paul Robinson,- Freud och hans kritiker, (1993) Masson, Krull, Balmory.

Laios - Oidipus' faders - brott i Sofokles' världsberömda skådespel. jfr. även Freuds intresse för Hamlet - denna komplicerade pjäs - och den oidipuskonflikt, som kan finnas där, enl. Freud.⁸⁴

Marie Balmory - en lacanian - föreslår en bredare formulering :allt vilseledande av ett barn kan framkalla neuroser hos det, - vilket ju förefaller rimligt, och måhända är sant. Vad fadern (Fadern) "betyder", ja, det handlar hela psykoanalysen om: Faller Oidipus- teorin, så faller - som sagt - hela psykoanalysen. (Säger man.). Dess problematiska sidor - som vetenskaplig teori - är uppenbara. Övergrepp på barn var vanligare än man anat. Denna misstanke tycks dock mer ha legat på ett omedvetet plan , eller helt enkelt varit tabu, under denna tidsepok.(Liksom långt senare.) Vad Freud ville komma åt med teorin om Oidipuskomplexet, var naturligtvis en förklaring till de omedvetna sexuella önskningar , som han ansåg styrde hela människans liv. Driftsteorin är en teori om sexualdriften, och dess förvandlingar. Oidipuskomplexet som term är ett resultat av Freuds arkeologi och arbete med sina patienter. jfr. hans fallstudier ! Teorin innefattar, som teori, även ett kastrationshot från fadern (o. motsvarande kastrationsskräck hos barnet, vilket i sin tur förstärker behovet av att "undanröja" fadern.). Finns det en sund frigörelse från fadern i Freuds tänkande? Man undrar. Diskussionen om fadern, bl.a. gestaltad av Urfadern I Urhorden – i Totem och tabu - och dennes intresse av att behärska flocken, se ett hot i barnens sexualitet, som måste leda till försök till minskning av deras sexualitet genom omskärelse av pojkar och flickor, sådant finns rikliga spekulationer om, bl.a. hos den konservativa M. Bonaparte (1951).

MP rörde sig I kretsen kring Freud, och förde en intensiv brevväxling med denne.) Modersperspektivet efterlyses av många.⁸⁵

Finns det nu något som säger att Oidipuskomplexet skulle vara den nödvändiga grundstenen i teorin? Ett *Shibboleth* (i.e. avgörande test, jfr. *Domarboken*. i Gamla Testamentet.)? Faller psykoanalysen utan detta komplex av konfliktskapande komponenter ?... Det tycks som om man kan överleva en olöst oidipal konflikt,- som F. såg som universell - liksom man (ju) kan överleva andra olösta konflikter, men till priset av en eller annan förvärvad egenskap, eller störning. Liksom man – i övrigt - kan hantera sin Libido , sina begärsobjekt och sig själv på olika sätt i olika lägen. Som vi har varit inne på innebar inte Freuds tanke , att alla hinder för ett libidinalt utlopp måste leda till en hysterisk

⁸⁴ jfr. Gay, Reading Freud, (1990).

⁸⁵ Så t.ex. hos Kenneth Burke, i The Philosophy of Literary Form (1957.)

konversion.⁸⁶ Freud ansåg nog heller inte att en människa kunde – genom psykoanalys – nå en slags total frigörelse.⁸⁷ Som nämnts ovan är även Fromm kritisk till denna teori. Han menar att man bättre når en större sanning genom att se på Sofokles hela triologi, Kung Oidipus, Oidipus i Kolonos och Antigone, då man i så fall får ett bredare underlag för att se auktoritetens och maktens problem.

Redan i *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci* – som lästes av Kafka – förekommer en i dubbel mening klassisk beskrivning från Freuds penna av en sublimering. Att en människa såsom litet barn är narcissist (primärnarcissism) kom mycket senare... Freud använder ordet narcissism för första gången i *Leonardo da Vinci, ett barndomsminne*.⁸⁸ Han menar att Leonardo älskar sig själv, han har identifierat sig med modern och älskar sig själv på samma sätt som modern en gång gjorde. Freud beskriver en narcissistisk identifikation – inte en personlighetsstörning. Freud använde sedan begreppet i *Sexualteori*⁸⁹ då som ett stadium hos den perversa personligheten. Denna bok kunde enl. vissa källor alla i ”onsdagsklubben” på Berggasse utantill.....

PSYKOSEN M.M.

Om den allvarliga , svårartade psykosen skrev Freud mindre. Fallet Schreber (jfr. Freuds *Fallbeskrivningar*, ss) är unikt i Freuds författarskap - och karriär - Daniel Schreber (1842- 1911) var hög jurist, son till en läkare, specialiserad på ortopedi, men också på barnuppfostran. En känd sådan. Sonen var sachsisk ämbetsman och sedermera domare. 1884 ställde Schreber upp i riksdagsvalet för det konservativa partiet men förlorade. Strax herefter kom hans första sammanbrott, var intagen på. den psykiatriska kliniken i Leipzig. Han led av hypokondriska vanföreställningar. Han skrevs ut 1885 och utnämndes till domare följande år. 1893 avancerade han till senatspresident vid Sachsens högsta domstol. Den receptive, begåvade och framgångsrike Schreber började nu få sömnlöshet och olika psykiska problem som bl. a. drev honom till ett självmordsförsök. Han

⁸⁶ (Jfr. Sexualteori, 1922).

⁸⁷ Jfr. diskussionen om ”den oändliga (psyko-)analysen”. Den ekonomiska och den därmed förknippade sociala aspekten på psykoanalysen lämnar jag därhän.

⁸⁸ (1910)

⁸⁹ 1915.

intogs nio år efter sitt första sammanbrott på samma klinik och den andra sjukdomsperioden var allvarligare och längre och var intagen på hospital från 1893 till 1902, och det är den sjukdomen som boken *Denkwürdigkeiten eines Nervenkranken* (1903) som Schreber gav ut, beskriver. Boken skrevs - vilket är att observera - i ett försök att slippa ut från kliniken!!⁹⁰ Efter en tredje dålig period dog Schreber 1911 och blev alltså hela 69 år gammal. Fallet är - i Freuds liv och praktik - udda, såtillvida som det här rör sig om en fullt utvecklad psykos, något som Freud sällan befattade sig med. Freud bedrev ju en öppen privatklinik (mottagning) i hemmet på Berggasse 19. Han arbetade inte i Wien på sjukhus, el. likn..

I *Denkwürdigkeiten* finns en hel teori om universum, med en krånglig teologi med Schreber själv som både kvinna och Messias. Han skev om sin stora skräck att bli torterad till döds. Och om sina visioner innehållande Gud och djävlar. Alla, - enl. Schreber - från behandlande läkaren till Gud, förföljde honom. Gud förstod sig inte på människor enl. Schreber. Denna tanke tycks mig tyda på både skarpsinne o. sund skepsis. Boken innehåller också ett förhållande av autoerotiken. Schreber intar där en radikalt hedonistisk ståndpunkt, som han ... omedelbart avvisar. (jfr. Dr Johnsons syn på sexualitet och bruket av alkohol! Där J. drar samma slutsats, från samma grundsyn.) Sigmund Freud skriver en fallbeskrivning om Daniel Schreber 1911 - alltså samma år som Schreber dog, efter att ha läst boken. Freud mötte alltså aldrig denne Schreber. F. menar att paranoiker som Schreber undandrar andra människor . och världen som helhet sin kärlek , för att därefter projicera sin inre katastrof på världen, vars undergång då är nära ! "Världen har gått under", men: "paranoikern bygger den från grunden, visserligen inte mer präktig, men åtminstone så att han kan leva i den.", skriver Freud. Och :

"Vad som ser som sjukdomsproduktion, vansinnesbildning, är i verkligheten läkningsförsök, rekonstruktion."

⁹⁰ Detta är inte ovanligt bland patienter på psykiatriska kliniker, - jfr. Aby Warburgs Ormuppsats - men det mesta av det skapande arbete, som utförs på dessa har inte detta syfte, men är antingen en egen resa i det inre, eller ett projekt, som i sin avsikt når betydligt utöver målsättningen att bli friskförklarad. jfr. den sv. målaren C.F. Hills sjukdomspoesi, som har beröringspunkter med Shrebers, men är mer våldsam och innehåller avsevärt mer explicita "sexualerotiska" inslag. (Pansexuella.). Hill företer också mer av upprepningstendenser, alltrationer, och förevisar tidvis en splittring i tanke och logik, som inte är något man slås av hos Schreber.. Det var ju också så med C.F. Hill, att denne, efter att ha förflyttats till föräldrahemmet i Lund, där pappan var matematikprofessor, var ganska tillfreds för det mesta med att sitta och teckna på baksidorna av faderns räknepapper, för att sedan låta dessa teckningar singla ut genom fönstret till de skrattande barnen på gatan nedanför, i form av vikta pappersduvor.)(Hills teckningar företer tvångsmässiga drag, då alla former är slutna och inga linjer slutar med en "öppen ände". (jfr. också Fr. Hölderlin – Hegels ungdomsvän - i stilla skrivande Pathmos i ett hus invid floden Neckar.)

(Freud.1911.).

Detta är en viktig text av Freud, eftersom den behandlar den paranoidea psykos som rationell och konstruktiv. Det finns mening även i den, i psykos. Och ett försök till "egen-läkning". Sådana tankar togs nu upp mycket senare, av t.ex. den s.k. "nya psykiatrin" på 1970-talet,⁹¹ delvis som en revolt mot all den livstidsinspärning på stora mentalsjukhus av psykotiska människor som förekommit så länge. Diskrimineringen av denna grupp är bland det svåraste att alls handskas med, då den gruppen inte är förmögen till egen talan , och andras talan för den alltid tycks lätt undanviftad och negligerad.

STATYETTERNA

Freud upplevde inte konst, men tolkade figurerna i den. Sjögren jämför den manifesta drömmen med ett stycke poesi, o. menar, att Freud inte hade minsta sinne för poesi heller, i motsats t.ex. till en F. de Saussure, att kanske det var så,- det är min egen tanke, att också poesi irriterade honom, medan han hade ett i det närmaste maniskt intresse för vitsar, som alla, av allehanda slag, tycks ha fastnat hur lätt som helst i det freudska minnet, (som för all del aldrig uppvisade någon brist i något avseende.) Det, vitsintresset, är måhända till en del ett drag i judisk tradition.⁹² - en omfattande exempelsamling på över 690 sidor. – Den judiska vitsen kan man kanske se mot bakgrund av det "bristande" allvaret i den judiska religiositeten där man traditionellt , med svensken P-M. Meyersons ord , har en "gud som man kan prata med".⁹³ Då blir den judiska vitsen alltid full av sofistiska tricks. Den judiska vitsen är antropocentriskt apologetisk. Den kristna religiositeten – i kontrast till detta - är från början grundad i ett absolut allvar, och i en absolut paradox, i en absolut underkastelse. Den kristne guden – vare sig inom katolicismen eller protestantismen – går inte alls att diskutera med. I bönen kan man – visserligen - framlägga sin sak, och därmed få ett visst samvetsstöd, men det går inte att diskutera – disputerar - med guden. Med Kierkegaards ord är gudsförhållandet – inte bara för den kierkegaardska religiositeten - präglad av det, att "inför gud har vi allt orätt.") Freud är i sin egen totala diskurs metodiskt något mystisk. Dels är den lik en promenad, som tycks

⁹¹ (Szaz, Laing m.fl. uppbackade av Foucault.)

⁹² jfr.S. Landmann, Der jüdische Witz (1979)

⁹³ M. 2012.

.... på måfå, o. ha en oändlig potentiell längd , o. där var och en verkligen tidvis tvivlar på, att promenaden skall få ett någorlunda lyckligt slut. OCH det härskar också - hos Freud - en *mystik* ikring det Omedvetna, där man känner sig som en Anselm av Canterbury, när denne, för att bevisa Guds existens, bad Gud om hjälp. Vi har i psykoanalysen mängder av problem, problem som inte alls är utmärkande bara för psykoanalysen, utan nat. för alla humanvetenskaper, o. som- ligt är problematiskt vad gäller all vetenskap. Vi kan icke definiera "människa", icke förmedvetande", (Fmv) svårligen det Omedvetna, o.s.v., men rör oss ändå med dessa termer - ställda i relation till varandra i en modell som - som modell - liknar ett slutet system. Och det handlar ju inte om ett slutet, men om ett system (i majoriteten av fall) som är öppet mot världen "Kan ingen jävel tala om för mig vad hermeneutik är?" (Ingemar Hedenius)

Den radikala snedhet i Freuds begåvningsprofil kan också illustreras av hans två famösa skrivbord: det i Wien och det i London, där en hel hord av små statyetter i terrakotta och brons dagarna i ända stod och stirrade på själsdoktorn, under det denne författade. Hur okänslig kan man bli? Freuds fullständiga oförmåga att uppleva konst, men desperata behov att få deras yttre att representera något annat är ju närmast komiskt, om det inte vore tragiskt – som man brukar säga! Att en innebörd kan ligga i en serie proportioner, eller i några kontrasterande stämningar, i två färger intill varandra, - vilka allihop kan tala så djupt till andra människor än Freud, att dessa människor skulle kunna gå tre varv runt jorden till fots, bara för att få uppleva något liknande igen, - sådant kan ju omöjligen – tycks det – Freud ha förstått. Alltså var Freud utestängd från mycket av det, som för andra människor utgör det mänskliga livet. I och med det så faller ju en stor del av det som Freud påstår om människan, medvetandet och drömmen, eftersom det var byggt på något så otillförlitligt som Självanalys, och på en analytikers subjektiva interpretation. Dessutom har Freud – vilket genast avslöjas – ett behov av auktoritet, vilket ju är blockerande för konstruktiv skepsis. Alla figurer på skrivbordet företräder var för sig EN HEL TRADITION, en hel människosyn, som Freud föreställer sig REPRESENTERAR en hel grupp människor, en etnisk kultur, ett område på jorden o.s.v., utan att Freud en enda gång frågar sig under vilka maktförhållanden dessa figurer, och det som de SÄGS representera, har frambringats och förfärdigats! Figurinerna på skrivbordet SÄGER inte Freud någonting, eftersom han endast är känslig för vad han SJÄLV kan transformera dem till. Om han inte känner behov av en tolkning av dem, så existerar de inte för honom. Det är därför han kan ha dem där, varje dag, fram-

för sig på skrivbordet. En vanlig människa hade blivit tokig, och behövt gå till en psykolog.

Paul Ricoeur slås - i sitt sinne⁹⁴ - av det faktum, att hos Freud doktrinen är lika med metoden. (... här förekommer en viss likhet mellan Freud och Hegel. Att Freuds teori "reser frågor om en filosofisk antropologi, där en ny vision om människans skörhet, ställer denna skörhet gentemot kravet på mänskligt ansvar i en paradoxal skärpa."⁹⁵ Ricoeur kommer fram till att Medvetandet hos Freud, likaväl som hos G.W.F. Hegel, är något som aldrig kan totalisera sig självt, aldrig uppfylla sig självt. Att Medvetandet kan nå kontakt med sin egen tanke, i så måtto, att det kan märka vad det själv säger, i sitt sägande, eller ännu hellre, - R. talar i egenskap av hermeneutiker.....Att märka vad som säges i sägandet är tvi-velsam, enligt Ricoeur. Freuds teori förenar en empirisk realism (förankrad i den faktiska psykoanalytiska metoden, där det Omedvetna är lika med det som är resultatet av den framgångsrika (!) analysen, där analysanden säger de förlösande orden: "Ja, men det har jag ju vetat hela tiden.") med en transcendental idealism,- i kantiansk mening - , där Freuds metapsykologi (topik 2) är grundad i bestämmande erfarenhetsutsagor. Den topografiska modellen (topik 1) är till för att dechiffrera, den är instrumentet: metod och doktrin är oseparatorbara. Det, som bestämmes och som nås kunskap om , är inte instinkter i sig, men representationerna. Psykoanalysen kan lära känna det Omedvetna. I motsats till romantikerna, så är Freuds Omedvetna något, som kan vetas, såsom något, på den betecknade nivån - *signifiéens*, något tillåtet homologt med talets (fr. *parole*) sfär, så att de inre objekten kan anses som vetbara. Åtminstone i samma grad som de yttre, fysiska objekten. Men när olika material från det Omedvetna. når det Fmv. kallar Freud det för olika "derivat", som tillhör det Fmv. men deras "ursprung bestämmer deras öde."⁹⁶ Material flyter från det Omv. till det Fmv. men också omvänt. En växelverkan.

Ricoeur förklarar hur han kan koppla samma realism med idealism, empirisk realism med transcendental idealism i Freuds fall, beträffande dennes teori om det Omedvetna. *Det Omedvetnas* verklighet konstitueras i en första rörelse genom tolkningen i en kunskapsteoretisk och transcendental mening. Det är sedan i det ögonblick när derivatet återvänder till sitt omedvetna "ursprung", som begreppet "Medvetet" och dess empiriska realitet konstitueras.⁹⁷ Man kan nå fram

⁹⁴ (jfr. Bengt Kristensson Ugglas monografi om Ricoeur, ss.251-275.

⁹⁵ (s.101.)

⁹⁶ (Freud, Det omedvetna, s.191.)

⁹⁷ (Ib.s.106)

till en intersubjektiv relativitet genom det faktum, att de fakta , som genom analysen tillskrivs det Omedvetna hos en person , nu är meningsfulla för en annan person. Förhållandet mellan Medvetandet och *Vittnemedvetandet* är inte bara terapeutiskt, - det är också diagnostiskt.

Därför, menar R. - , är det riktigt att kalla det Omedvetna för en diagnostiserad verklighet :

”För det första, det är bara för någon annan som jag över huvud taget har ett omedvetet. Men det viktiga är naturligtvis, att det inget betyder om jag inte kan bekräfta de utsagor som den andre faller om och inför mig.” Det omedvetna är inte absolut men relativt i förhållande till hermeneutiken som metod och dialog. Psyko- analysens motståndare hävdar att allt är relativitet och att det omedvetna är en projektion från analytikerns sida på patienten. ”Enbart terapeutisk framgång kan garantera att det omedvetna inte är en uppfinning av psykoanalysen i dess subjektiva mening.”(Ricoeur.).

Ricoeur understryker att han här velat motarbeta den uppfattning, präglad av en naiv realism, som skulle påstå, att det omedvetna tänker. Det vore en absurditet, som skulle leda både till ett medvetet omedvetet och ett omedvetet medvetet. (Vi är här inne i en tankegång, som kommer att reducera begreppet.). Medvetandet är en rörelse framåt. - Men människan är den enda varelse som är utsatt för sin barndom.

”Hon är den varelse, vars barndom ständigt drar henne bakåt.” ⁹⁸

Hon handskas med denna genom symboler. Dessa är av två slag, arkaiska och dem man skapar nya. Genom dessa kan det medvetande, för vilket det Omedvetna är det Andra, återigen färdas genom ”andens tecken”, skriver Ricoeur i anslutning till ett resonemang om G.W.F. Hegels klassiska *Phänomenologie*.

Det Omedvetna finner vi såsom dess andras andra (jfr. Derrida!) i denna resa, där medvetande (i.e. medvetenhet) är den stora uppgiften. (Uppgiften. Att finna i den Sanningen.).

Den hermeneutiska rörelsen går i en dubbelrörelse genom både de arkaiska och de nya (personliga) tecknen, - som alltså upplyser varandra - , till ett slutligt medvetande, (inte olikt slutet på Hegels, "ett medvetandes" "resa" i Ph.d.G. , ... så som man kan tolka denna bok.) i en slags identitet, i den vision som Freud hade, då han skrev de berömda orden: ”Wo es war, soll ich werden.”; ” Där id var, där skall ego bli till.” (s.120.). Freud är emellertid klar över att det är drömmaren själv, som är kapabel att tyda drömmen, vilket är hans/hennes (drömmarens) unika kunskap om sin egen historia genom fritt associerande inom

⁹⁸ (Ib.s.113.)

denna. (Historien?). På detta sätt är den alerta personen i stånd att finna det latent innehåll, som, enligt teorin, skall ses som "meningen" med drömmen, drömmens mening, utsållat ur det manifesta. Testen på om det är den sanna meningen eller ej , är , huruvida patienten/tolkaren blir fri från sina livshämmande symptom (eller likn.) eller inte, och således blir en friskare människa, blir av med ett neurotiskt symptom, eller att patienten känner att den eller den attityden gentemot den eller den personen är adekvat eller inte, något patienten inte varit klar över tidigare. Omedvetna processer (?) visade sig vara mindre skyddade i drömmen än i vakentillståndet. (Jfr. Thomson, s. 155 f.).

Wollheim finner i sin bok - som det tycks - en lucka i Freuds teori. Det handlar till stor del om Censorn. Wollheim menar att Freuds tes i *Drömtydning* i själva verket är två:

- 1.) å ena sidan är varje dröm en önskeuppfyllelse,
- 2.) å andra sidan är detta dolt.

Wollheim menar, att Freud, för att upprätthålla vetenskaplighet, måste bevisa sanningen av vardera av de två teserna, oberoende av varandra. Vart och ett bevis måste stå på egna ben. Antagandet, att drömmen är en önskeuppfyllelse, implicerar att den både (!) är en önskan och dess uppfyllelse, de går här icke att skilja åt. Och vi kan mycket väl tänka oss en önskan som är uppfylld, utan att personen som fått önskeuppfyllelsen är nöjd. Drömmarens relation till sina önskningar är ju egendomlig. Han tycker inte om dem, han censurerar ju dem, så skriver ju Freud själv (1923), och Wollheim framhåller, att F. ser två personer förenade i en i drömmaren,

- a.) en person som har önskan,
- b.) en annan som avvisar denna önskan.

Vi kan gå till ett annat uttalande av Freud, för att försöka förstå drömtolkningens plats i psykoanalysen och önskningens plats i drömmen:

"Det upptäcktes en dag att de patologiska symptomen hos vissa neurotiska patienter har en mening. På denna upptäckt byggdes den psykoanalytiska behandlingsmetoden. Det hände under tiden man behandlade dessa patienter, att de, i stället för att visa symptom, berättade sina drömmar. En misstanke uppstod då, att också drömmar hade mening."

(Freud, *Om den psykoanalytiska rörelsen*, 1923.).

Vid författandet av *Drömtydning* hade hos Freud denna "misstanke" växt till övertygelse. Och man kan här se det neurotiska symptomet som en slags "sanning" (såsom Jacques Lacan – närapå - skriver: "Sanningen om neurosen är

sanningen."⁹⁹). Freud kan inte i alla lägen "bevisa" , att drömmen är en önskeuppfyllelse, så t.ex. i ångestdrömmen. Drömarbetet, förvrängning , symbolisering o. annat, är enl. F. nödvändigt, eftersom drömmen är en undertryckt önskan.¹⁰⁰ Detta är dock ett cirkelresonemang, menar Wollheim. I en annan passage menar Freud, att "kärnan i hans teori", ligger i utdestillerandet av censorskapets drömförvrängning. Detta uttalande är dunkelt och "får tolkas välvilligt" enl. W. R. Wollheim tar också upp ämnet Symbolism, där Freud i originalupplagan av Drömtydning är sparsam med teoretiserande, men i senare upplagor mer upplysande. Freud finner vissa "invarianter", vissa "stadiga symboler" såsom : föräldrar som kungar och drottningar; torn och pinnar såsom representerande erigerade penisar o.s.v., och W. hävdar, att en sådan symbolism måste hänföras till drömarbetet.

Freud hävdade, att i det fall vi nu finner drömsymbolismen plausibel, så pekar den i sin tur på en mer grundläggande förmåga hos vårt psyke /att symbolisera/ än /i/ drömmens fenomen. Symbolerna är ett slag "primärt" språk, och Freud skriver härom också i ett tidigt brev till Fliess 1907, och talar om en "psykomytologik".

Wollheim menar att Freud i sin massiva symboltolkning i drömtolkningen var influerad av en elev, W. Stekel, som ju i sin tur senare skulle gå egna vägar. Denne skrev bl.a. ett "drömllexikon", och menade alltså , att man kunde översätta drömsymboler direkt o generellt, ngt som då kritiserades av Freud, jfr. K. Burke.¹⁰¹ I de inom psykoanalysen använda begreppen "invariant" och "primärt språk" döljer och uppenbarar sig spår från en lamarckistisk syn. D.v.s. att förvärvade egenskaper ärvs. I psykoanalysens fall: symboler (och symbolers mening) ärvs. (jfr. Gilman,).

Freud hade , vad vi kan se, en enastående personlig förmåga att tolka, att se symboler, - att se något som något annat ; att se betydelser i föremål och handlingar, (t.ex. "totem och tabu") att på ett mycket komplext sätt skapa ett samband med en räckta av symboler/symboliker.

Vi finner alltså i den psykoanalytiska teorin ett begrepp "förmedvetet", (Fmedv.) som förstärker uppfattningen om sökandet efter en - generaliserande - (spekulativ) modell av en medvetandets fasta struktur. Vi kan här tänka på begrepp som "förförståelse" eller "Vorgriff" hos M. Heidegger, - allmängods idag

⁹⁹ Science et verite. i Écrits.

¹⁰⁰ (F.W. XV.166, 167.).

¹⁰¹ Stekel skrev även senare en berömd uppsats om Kafkas Förvandlingen.

(?) - som ex. på delar i senare analyser av det Medvetna, (Fmv.. som - helt enkelt – är "vad man vet, men bara inte hade/har aktuellt"), en avgränsning som är anlagd på ett allt annat än mystiskt vis, men platsar inom en hermeneutisk syn. Genom att nämna Martin Heidegger har vi indirekt nämnt fenomenologin - nu fattas bara marxismen för att 1900-talets tre stora idéer inom filosofirelaterade ämnen ska vara på plats, Fenomenologin, Edmund Husserls skapelse, med dess intresse för Sakerna och medvetandet och de i denna riktning förekommande ibland divergerande och oförenliga uppfattningar om medvetandet , medvetandeslag och vägen till tingens väsen (fundamentalontologi) - som de är möjliga att skapas för oss (= intentionalitetsprincipen).

Det finns nu, sedan länge, både a.) en mer klinisk och b.) en mer filosofisk uppfattning av psykoanalysen, o. det förefaller mig, som om det bara är den kliniska verksamheten, som kan ge svar på frågorna om medvetandets struktur. Så uppkom det också en kritisk/parodisk kulturell uppfattning, där man mer driver med hela psykoanalysens idén. Bland de första att inta denna spefulla Jante-attityd var Karl Kraus, men många i Wien hade en liknande inställning som denne. Exempel. "Psykoanalys är den sjukdom som den anser sig själv vara en terapi för." Och vi har sedan dess haft många "seriösa anhängare" av denna slags kritik. Anklagelserna har haglat över psykoanalysen och över Freud. Det är därför nyttigt att hålla i minnet t.ex. vad sociologen J. Asplund skriver:

"Man kan förundras över att proportionerna inte är omvända, varför kritiken av Freud inte hänvisas till de inledande kommentarerna eller till fotnoter, men hans snille får utgöra det egentliga ämnet.

(Asplund, s.95.).

Psykoanalysens kärna såsom dialog mellan analytiker och analysand kan inte nog betonas. Här öppnar sig ett fält både inom terapeutisk praktik och för reflexion och kunskap om mänskligt beteende och människans djupdimensioner. J. Reeder:

"Man möter ju, i likhet med människor som hyser en kärlek till reflexion och filosofi, till religion eller till Gud, - eller till måleri och musik -, de människor som hyser en kärlek till den djupa dialogen som förs mellan två människor, där den ene är betald av den andre, och där den ene ställer upp som den som skall i första hand, med "liksvävande uppmärksamhet" lyssna till den andre (Andre). Den s.k. analytikern (den ene) är då inte, enligt denna tros uppfattning, en som tolkar, som gör den andre till ett reduktionistiskt offer, utför inte en hermeneutik såsom en objektifierande disciplin , utan ingår i en större hermeneutisk, dialogisk cirkel, som aldrig börjar och aldrig tar slut, - där ingen absolut sanning finnes, men endast en

gränslös och för denna "religion" nödvändig tro på den andre, - analytikern deltar med den andre, deltar i medöverföring, (drömmer den andres drömmar) - allt mot skäligen betalning - och njuter av den psykoanalys, som så enständigt motstår alla försök till definition. "Det har varit ett irriterande faktum för dess kritiker och en pinsamhet för dess tillskyndare att psykoanalysens djupare värde endast låter sig förstås genom inre erfarenhet av dess praktik." ¹⁰²

Här är det - i denna dialogiska psykoanalys, vilken för all del har en logisk poäng - viktigt , att inte den allvetande analytikern vacklar i tron på den Andre, och på de dialogiska underströmmarna, ty: börjar tron vackla, så kan analytikern förfalla till den objektifierande hermeneutiken och - ve o fasa - börja "ge tolkningar". "Det hör till den analytiska erfarenhetens tragiska dimension att vi emellanåt övergår från att tala med analysanden till att tala till honom. Processen är känslig för detta slag av avvikelser från analytikerns åtagande." (s.63.) – Man måste träffas fem dagar i veckan, i flera år, skriver J. Reeder; man måste följa varandra, leva sig in i den andres öde - ödet definieras med begreppet "upprepning" - och det är analytikerns uppgift att ... bära hoppet. Sanning kan vi inte nå...:"Men beslutsamhet i trohet är förmodligen det närmaste vi kan komma ett löfte om, att sanning sannolikt är på väg." Detta - kan man säga - är en slags psykoanalytikerns "dialog- tro". ¹⁰³ Den i allt grundlige Paul Ricoeur (åter i *The Conflict of Interpretations*) är skeptisk till dialogiciteten i psykoanalysen, och hävdar att psykoanalysen är beroende av analytikerns förmåga att befria analysanden och att psykoanalysen dessutom invagar människan i en felaktig föreställning om vad meningen med livet skulle vara, - att bli fri från det som hämmar en. Det är inte en tillräcklig "mening" tycker R., med rätta, och R. hävdar alltså att meningen med livet, eller mening över huvudtaget, måste sökas i att gå ut över någonting givet, att skapa aktivt, och inte att inskränka sig till att bli fri ifrån något som hindrar en.

Väl är det, att bli fri från det som hindrar en, men meningen är ju det som man hindras ifrån. Och vad är det?

Det är det som är frågan, och den löses aldrig genom psykoanalys! Här har ju alltså Ricoeur fel, då psykoanalysen aldrig gett sig ut för att ge människan meningen med livet, men är en terapi mot psykisk ohälsa. R. har alltså fått för sig vad många fått för sig – råkat in i en villfarelse - : att psykoanalysen är en "frälsningslära" (!) och att den, som är fri från allt den trängt bort, har nått det ultimata stadiet i livet.

¹⁰² (Jürgen Reeder, Dialogiskt tolkande, Psykoanalytiska handlingar ur ett hermeneutiskt perspektiv, i: Diwan,1-2/1998, s.58.).

¹⁰³ Vi kan här citera den kloke Groddeck: "Den som vet tvivlar, den som tror tvivlar icke."

Meningen får man skapa själv, i samtal med sig själv, med andra och genom att vara/bli en person, som man (själv och andra) i allt kan lita på, menar Ricoeur bannande.¹⁰⁴ Jfr. hans *Philosophie de la volonté.* och *Soi-meme comme un autre.*¹⁰⁵

Om det dialogiska, dialogiskt tänkande alltifrån Augustinus till Benvéniste, Lévinas och Barth och Bachtin, finns – med tanke på dess meningslöshet, inbilskheter och konservatism - åtskilligt att säga, som har en viss anknytning till psykoanalysen, men det får här utgå.¹⁰⁶ Konrad Marc-Wogau ställer sig frågande till begreppet Förmedvetet.¹⁰⁷ Att allt man glömt skulle vara bortträngt, att allt som kan plockas fram är Förmedvetet, och att individen med nödvändighet, deterministiskt, är styrd av sin barndoms upplevelser, ifrågasätts av M-W.

Här kan man tänka på Lars Gustavssons anmärkning om att psykoanalysen faktiskt är ett sätt att kunna nå en annan människa. Något som ju som bekant i grunden annars är svårt.

Wittgenstein skriver om Freud.:

"Det som ter sig så lockande med hans / Freuds / idéer , är precis detsamma som det, som ligger till grund för lockande kraften i en mytologi, till exempel, som när han förkunnar, att varje ångestupplevelse är en upprepning av den ursprungliga. Allting kan föras tillbaka till någon händelse mycket långt bakåt i tiden. Man skulle nästan kunna tro att han riktar sig till ett totem... Denna mytologi har stark genomslagskraft. /.../ Jag har läst igenom Freuds Drömtydning /.../ Läsningen av detta alster fick mig att förstå hur viktigt det är, att man opponerar sig mot hela detta sätt att tänka... ”

(L. Wittgenstein, *Lectures and conversations*, 1943-1946.).

Wittg.:

"Många av dessa förklaringar omfattas därför att de har en säregen charm. Bilden av människor med omedvetna tankar har charm. Föreställningen om en underjordisk värld, en hemlig källare. Något som fördolt , skrämmande En massa ting är man beredd att tro, därför att de är skrämmande." .

Wittg.:

¹⁰⁴ Jag har själv hört Ricoeur hålla föredrag i språkfilosofi i en hörsal i Gbg. Fascinerande, då han fångade hela auditoriet, trots att föredraget var urtråkigt.

¹⁰⁵ 1990.

¹⁰⁶ I *The Open Society and its Enemies* II, (19..), menar Karl Popper att Robinson Crusoe aldrig hade kunnat göra ... en vetenskaplig upptäckt. (Karl Popper *The Open society*, II.(1945) , ss.219 f.- Vetenskap är enligt Popper en social produkt. Vetenskapliga upptäckter görs inte av en ensam människa, enligt Popper.

¹⁰⁷ Freuds psykoanalys.(1967)

"Men det är fel att säga, att Freud har visat vad drömmen verkligen handlar om."

Wittgenstein ansåg att Freud vanligen förväxlande orsak och verkan. Den excentriske skeptiske filosofen uppskattade mer Freuds bok om vitsen, *Der Witz und seine Beziehung zu dem Unbewusstem*.¹⁰⁸ Någon sammanhängande kritik av Freud finns inte hos Wittgenstein, lika lite som hos dennes trätobroder – den intellektuelle mångsysslaren - B. Russell. Dessa båda ansåg - komiskt nog - om varann, att de hade 2 författarskap, varav det ena var exakt, det andra en massa tyckanden.¹⁰⁹

Bertrand Russell var missnöjd med psykoanalysen och menade att föreföll honom icke omöjligt att enbart söka en påverkan ena vägen, ifrån det Omedvetna till det Medvetna, men ville söka en motsatt väg.

Delvis utifrån filosofiska, delvis från rent personliga erfarenheter kom Russells inställning till psykoterapi närmast att vara en tidig (inspirerande) variant av KBT.¹¹⁰ Brev från den ledande freudianen i England E. Jones t.ex. betraktade Russell mer som skämt. Sigmund Freud använder ju delvis i sin treåriga självanalys, i fasen innan utgivningen av *Drömydning* sina egna drömmar, "för att vara absolut säker". Plus med hjälp av att berätta något av det för vännen Fliess i brev.¹¹¹

Läkaren Fliess var - alltså - i realiteten, i Freuds fall, Freuds analytiker. Med Fliess bröt Freud senare (1906) kontakten. "Symptomatiskt" nog. Freud hade ju öppnat sig alldeles för mycket för denne och ville ingalunda stå i beroendeförhållande till någon.¹¹² C.G. Jung sammanfattar - i en essä i boken *Modern man in search for a soul*¹¹³ sin kritik av Freud i en jämförelse mellan sin ståndpunkt och Freuds. Freud och den psykoanalytiska biografen. Sigmund Freud spådde den psykoanalytiska biografen en lysande framtid, (men var i andra sammanhang skeptisk till biografier, som nämnts ovan, ... i ett brev till Arnold Zweig), men där har han blivit grundligt dåligt sannspådd.

Den första av dessa biografier är Freuds om Leonardo da Vinci, ett barnsminne. Detta är en lysande bok. Att den analys Freud gör av barn-

¹⁰⁸ Kanske uppskattade Wittgenstein, som jude, den oerhörda mängden s.k. judiska vitsar i boken.

¹⁰⁹ se: R. Monk, W.; Brian McGuinness, W, a life (1988). Norman Malcolm, Minnen av Wittgenstein, (1958), S. Toulmin, Wittgenstein's Vienna. (1978), Englemann, P. Letters from Ludwig Wittgenstein with a memoir. (1967).; A. Janik, Närvarons dimension, (1995). M.fl..

¹¹⁰ Jfr. Overskeid, 2004. jämte BRs bok The conquest of happiness (1930).

¹¹¹ (jfr. Anzieu, svårigheten med självanalys.; K. Horney m.fl.-

¹¹² J. Lacan gick emot kravet man hade inom sin egen organisation på att genomgå analys hos en analytiker, för att själv kunna arbeta som psykoanalytiker. Lacan gick - av okänd anledning - aldrig i självanalys.

¹¹³ (ss.115-124)

domsminnet visar sig bygga på en missuppfattning, ett översättningsfel, det gör den inte mindre intressant. Det är ju själva metoden som är intressant, inte fallet Leonardo, eller den speciella drömmen.

Man kan här jämföra med t.ex. Lis Linds mer prosaiskt explicit psykoanalytiskt hållna bok om S. Kierkegaard, *Sören Kierkegaard själv*.¹¹⁴ Man ger i sådana biografier en bild av det psykopatologiska. Behovet att nekromantiskt avslöja det hemliga rummet formligen trakasserar bilden av / minnet av filosofen Kierkegaard. Det allra innersta rummet är ju låst hos de döda, och nyckeln är där kastad i vallgraven. Man lämnar därför läsningen av boken netop med en känsla av att ha "gett sig på en försvarslös". Denna känsla måste peka på en svaghet, eller ett grundläggande problem för den psykoanalytiska biografien. Kanske blir det fel för att man använder sig av en metod, som från början är avsedd att förändra en människa, till att nu slå fast vem hon var! Man använder s.a.s. en "operationell metod" för att ge en real- eller väsensdefinition av en speciell person.¹¹⁵

Jean-Paul Sartre skulle senare komma att introducera den "existens-filosofiska" ("existentialistiska") biografien i sitt jättestora arbete om Gustave Flaubert, också ett radikalt försök till "vetenskaplig biografi". Några vetenskapliga biografier kan ju aldrig nånsin, i strikt mening, komma att skrivas. Det ligger så att säga i begreppet "biografi" ett *contradictio in adjecto*, en självmotsägelse i begreppet: ett liv kan icke skrivas ner. Kunde det det, så vore det inget liv.¹¹⁶ Att Sartre i sitt arbete med detta jättelika, ofullbordade, verket om Flaubert närmar sig en psykoanalytisk syn är ett faktum, dock, men vi behöver inte gå närmare in på denna problematik här. Huvudinvändningen mot den psykoanalytiska biografien blir ju den, att denna bygger på en dialogisk (diagnos-tisk+kurerande) metod, men i realiteten här blir monologisk. Denna slags biografi blir bara en (ofta gigantisk, som när det gäller alla biografier) gissning. Den efterlämnar alltid ett: "Jovisst, så kunde det vara, men det vet vi inte." Så som Sartre explicit avslutar hela sitt resonemang om Flaubert, med en sympa-

¹¹⁴ (2000).

¹¹⁵ jfr. här C. Craaford, Barndomens återkomst. C. skriver där bl.a. om Proust, Strindberg Och S. Lagerlöf; jfr. kap. Att ha sig själv som projekt, ss.236 ff., och Litteraturen på analyssoffan, ss 263ff., där C. bl.a. diskuterar gränserna för den psykoanalytiska metoden i samband med litterära texter. Jfr. åter Alice Millers Du skall inte märka , där Kafkas moder, den kyliga Julie Kafka , som i alla lägen stod bakom sin Hermann, får bära hela hundhuvudet för att det blev som det blev , - och där Miller intar en mycket kritisk hållning till det Bibelns fjärde bud.

¹¹⁶ Robert Louis Stevensson, författaren till *Skattkammarrön*, menade att biografien var den "lägsta av alla konst-er".

tisk självkritik. Ingenting kan verifieras. Detta är Lis Lind medveten om, men det hon skriver är ändå ett slags ”utkast till en psykoanalytisk biografi”. I Sverige skrev läkaren och psykoterapeuten P. Bjerre¹¹⁷ en /psykosyntetisk/(?) biografi om den fatale finansmannen I. Kreuger. Det är just lyckan som kommit att stå såsom målet för nästan hela samhällets levande manifesta utopi. Den amerikanska psykoanalysen skulle senare utveckla sig i ett strikt sökande efter lycka, ngt den mer sofistikerade psykoanalytikern Irene Matthis betecknar som ”psykoanalysens infantilisering”. Är det inte raffinemang, så är det ingen lycka. Den gamla tiden med dess koncentration till familjeenheten, och till en religion som var inriktad på att lova ett lyckligt efterliv, var borta. Så kan – sammanfattningsvis - inte Freuds insats överskattas. Om än ovetenskapligt, så var det sätt han visade på omedvetna krafter inom människan, något som kom den västerländska civilisationen till en ytterligare vakenhet, till ett starkare medvetande om vad en människa är. Om denna insikt nästan med detsamma karikerades av den känslige Kafka, på ett så mästerligt sätt, genom dennes utbildande av det Kafkaeska, så blev denna dimension, som Freud och Kafka tillsammans skapade en dimension, som skänkte en viss trygghet, på vilken humanismen kunde bygga sin identitet på, en identitet som lätt annars kunde ha raserats med vilka religiösa floskler som helst.

SAMMANFATTNING – på Engelska – AV MIN BOK ”Kafka och det Kafkaeska”(2017) och/eller dess eng. motsvarighet, Kafka – a Freudo-Structuralist Analysis, (2022):

THE uniqueness of the works

“Understanding or Knowledge of the Past is what, when it is integrated into the Present, transforms this Present into an *historical* Present, that is, into a Present that realizes a *Progress* in relation to its Past.”

— Alexandre Kojève, Introduction to the Reading of Hegel: Lectures on the Phenomenology of Spirit

THE uniqueness of the works of Franz Kafka and the perplexing historical accuracy of the concept of the Kafkaesque are both phenomena that over the years have been noticed by many readers and scholars. This book sets out to unravel the enigma of this very concept, by reference to the process of creation and to Kafka’s implicit use of two unconscious levels within the universe of discourse of his most important works. Always a fruitful explanation

¹¹⁷ ... som även träffade Freud personligen.

of the uniqueness of these works has been missing. Scholars have ever since the 1930s been noticing the extraordinary qualities of the Kafka text. Strange - Kafkaesque - features have been attributed to the short stories and the novels of Kafka. The Kafka hero has - rightly - been seen as a mere figure, and the " dream-like " landscape-universe has been seen as characteristic, and one has frequently been looking upon these entities, together with a few stylistic features, as technical dominants in the shaping of the concept of the Kafkaesque.

This book (Kafka A Freudo-Structuralist Analysis 2022) displays a model, together with a biographical survey and a historical perspective on possible influences, that, quite reversely, forms a hermeneutic explanation to these features, as well as to what is denoted by the concept. This is achieved from the perspective of a dynamic contextual center, explained in a model containing three levels, levels steadily forming the discourse, typical of Kafka.

The veil of mystery may never be lifted when it comes to Kafka's classics of Modernity. It might be essential to know about the technique behind the Kafkaesque to be able to reflect upon the Self-consciousness of Modern Man of the 20th century, a century so intensely marked by a dialogue between society and the works and ideas of Sigmund Freud.

Self-consciousness of Man, as it appeared with St. Augustine, the great Italian Renaissance writers, Erasmus, Shakespeare, Montaigne, the German secular Romantics and Hegel, swiftly developed into something even much more complex with the appearance of Freud and the publication of his *Traumdeutung* in the year of 1900, and, more so, with the creation of the Kafkaesque, with the works of Kafka, around 1912.

The work of mine displays a distinct answer to the question regarding the uniqueness of Kafka and regarding the concept of the Kafkaesque and how Kafka managed to achieve this very effect of the Kafkaesque through his special technique. My work is an attempt to look for the meaning of the use of the Kafkian style. The uniqueness of the Kafkaesque is noticed by many others but here it is explained by reference to the process of creation of the Kafkaesque. Through the years this explanation has been missing. Kafka's uses two unconscious levels in his major works. Scholars like W. Benjamin, Th. Adorno, M. Walser and H. Hiebel have noticed the extraordinary experienced qualities of the kafka text, the strange features owned by the hero, the hero as a mere figure and the "dream-like" universe. But I am displaying a model that can bring these features into a dynamic scheme, explained from an author's (albeit unconscious) view.

It is in fact essential for Modern Man - FOR US - to be aware of this technique, to be able to reflect on the picture of Modern Man. Kafka was part of the creation of THE Self-conscience in the 20th century, marked by a constant dialogue with Freud and his works. Self-conscience as Man knew it since St. Augustine, the Italian renaissance writers, Erasmus, Shakespeare and Montaigne and later with the secular Romantics and Hegel, swiftly in Modernism developed into something much more complex with the appearance of Freud and the publication of the *Traumdeutung* in the year of 1900. And Kafka fulfilled it all. The works of Kafka appeared as a reaction to 1.) Modern times, to 2.) his own personal alienation and to 3.) Freud.

Kafka's answer to Modernity – to the modern condition – was an astonishingly complex one, but it turned out to be very accurate and accomplished, right from the very beginning. When other reactions to the modern condition, like Dada, displayed a picture of a chaotic and a rebel attitude to reason and morals, Kafka, like Rimbaud, showed a far more complex ability to encompass the soul of humans in relation to the Modern society in a universal form. Kafka's relation to Freud was somewhat like that of a relation of a son to the father. Thus Kafka did not acknowledge Freud's discoveries, interpretations, methods and notions as truths. But he saw them – ironically – as facts. And in a sense they were. Freud's views were historical facts in their deep influence on mind and society of the century. Hence Kafka used Freud as part of the Modern Myth.

Kafka did not “believe in” Freud, but he was fascinated by him. He did not study Freud at great extent, but he had – like many others – acquired a sort of immediate understanding of his ideas, through a kind of everyday osmosis. Kafka started out as a writer of lyrical prose, short prose poems. But his dream was to write a novel, and it should be a novel like the one Flaubert (Kafka's literary idol) wanted to write: a very beautiful book about nothing at all. It also seems as he longed to develop the style of Tieck and the Romantics. So it turned out that Kafka now developed a technique for writing novels where he was extending a sole situation into a perfectly static (i.e. nothing) drama displaying a struggle between the conscious and the unconscious. Using his extraordinary (perhaps autistic) sensibility his technique, the Kafkian, miraculously was born in 1912 with the writing of the short story of *The Verdict*. He asked his fiancée Felice for the meaning of it.

Later, with the writing of the unfinished *The Trial*, his technique of displaying the Kafkaesque was already full-fledged. Here he – almost FORCE by his own personal and social catastrophe - introduced a pseudo plot in a kind of pseudo novel displaying a story of a split, a struggle of a conscious instance of a person, shown as a hero-figure battling this person's OWN unconscious. As it turned out, this battle originated – caused - a second unconscious part to appear in the universe of this fiction. It seems that the hero-figure, devoid of his unconscious, HAD TO develop such an unconscious to be able to handle his surrounding world, which was his original unconscious. Here we thus are having a triadic structure and a strange meeting of two unconscious instances.

This fictional condition primarily results in a double exposure of the unconscious (a display of a kind of “Unconscious²”, an Unconscious multiplied by itself -) and secondly in a strange transcendence of the Ego, which cannot easily be reflected upon, since it has no equivalent in reality.

As a result of this kafkaic technique, which probably was unconscious (!) to Kafka himself, we are also – apart from the nausea of double unconscious, a kind of the self-consciousness of the unconscious - experiencing a very intense poetry displaying utter loneliness and in a framework : a sad pseudo-protest against the super power of civil organization and law in general as well as a melancholy beauty of existence. The like of which never again has been created.

Sigmund Freud; Bibliografi:

- 1884 On Coca
- 1891 On Aphasia
- 1892 A Case of Successful Treatment by Hypnotism
- 1893 Charcot
- 1893 On the Psychical Mechanism of Hysterical Phenomena
- 1894 The Neuro-Psychoses of Defence
- 1894 Obsessions and phobias
- 1894 On the Grounds for Detaching a Particular Syndrome from Neurasthenia under the Description "Anxiety Neurosis"
- 1895 Project for a Scientific Psychology
- 1895 Studies on Hysteria (German: Studien über Hysterie; co-authored with Josef Breuer)
- 1896 The Aetiology of Hysteria
- 1896 Heredity and the Aetiology of the Neuroses
- 1896 Further Remarks on the Neuro-Psychoses of Defence
- 1898 Sexuality in the Aetiology of the Neuroses
- 1899 Screen Memories
- 1899 An Autobiographical Note
- 1899 The Interpretation of Dreams (German: Die Traumdeutung)
- 1901 On Dreams (abridged version of The Interpretation of Dreams)
- 1904 The Psychopathology of Everyday Life (German: Zur Psychopathologie des Alltagslebens)
- 1905 Jokes and Their Relation to the Unconscious
- 1905 Fragment of an Analysis of a Case of Hysteria (Dora)
- 1905 Three Essays on the Theory of Sexuality (German: Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie)

1905 On Psychotherapy
 1905 Psychopathic Characters on the Stage
 1906 My Views on the Part Played by Sexuality in the Aetiology of the Neuroses
 1906 Psycho-Analysis and the Establishment of the Facts in Legal Proceedings
 1907 Obsessive Actions and Religious Practices
 1907 Delusion and Dream in Jensen's *Gradiva* (German: *Der Wahn und die Träume in W. Jensens "Gradiva"*)
 1908 The Sexual Enlightenment of Children
 1908 Character and Anal Erotism (German: *Charakter und Analerotik*)
 1908 On the Sexual Theories of Children
 1908 "Civilized" Sexual Morality and Modern Nervous Illness (German: *Die "kulturelle" Sexualmoral und die moderne Nervosität*)
 1908 Creative Writers and Day-Dreaming
 1908 Hysterical Phantasies and their Relation to Bisexuality
 1909 Family Romances
 1909 Some General Remarks on Hysterical Attacks
 1909 Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy (Little Hans)
 1909 Notes upon a Case of Obsessional Neurosis (Rat Man)
 1910 Five Lectures on Psycho-Analysis
 1910 Leonardo da Vinci, A Memory of His Childhood (German: *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci*)
 1910 The Antithetical Meaning of Primal Words
 1910 The Future Prospects of Psycho-analytic Therapy
 1910 "Wild" psycho-analysis
 1910 The Psycho-Analytic View of Psychogenic Disturbance of Vision
 1910 A Special Type of Choice of Object made by Men
 1911 The Handling of Dream-Interpretation in Psycho-Analysis
 1911 Formulations on the Two Principles of Mental Functioning'
 1911 Psycho-Analytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia (Schreber)
 1912 On the Universal Tendency to Debasement in the Sphere of Love
 1912 Recommendations to Physicians Practising Psycho-analysis
 1912 Types of Onset of Neurosis
 1912 The Dynamics of Transference
 1912 Contributions to a Discussion on Masturbation
 1912 A Note on the Unconscious in Psycho-Analysis
 1913 Totem and Taboo: Resemblances Between the Psychic Lives of Savages and Neurotics (German: *Totem und Tabu: Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*)
 1913 The Claims of Psycho-Analysis to Scientific Interest
 1913 On Beginning the Treatment (Further recommendations on the technique of psycho-analysis)
 1913 The Disposition to Obsessional Neurosis
 1913 Theme of the Three Caskets
 1914 Remembering, Repeating and Working-through (Further recommendations on the technique of psycho-analysis)
 1914 On Narcissism: an Introduction
 1914 The Moses of Michelangelo

1914 The History of the Psychoanalytic Movement (German: Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung)
 1915–17 Introductory Lectures on Psycho-Analysis (German: Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse)
 1915 Observations on Transference-Love (Further recommendations on the technique of psycho-analysis)
 1915 Thoughts for the Times on War and Death (German: Zeitgemäßes über Krieg und Tod)
 1915 Instincts and their Vicissitudes
 1915 Repression
 1915 The Unconscious
 1915 A Case of Paranoia Running Counter to the Psycho-Analytic Theory of the Disease
 1915 Some Character-Types Met with in Psycho-Analytic Work
 1915 On Transience
 1916 A Mythological Parallel to a Visual Obsession
 1917 Mourning and Melancholia
 1917 A Difficulty on the Path of Psycho-Analysis
 1917 On Transformations of Instinct as Exemplified in Anal Erotism
 1917 A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams
 1918 From the History of an Infantile Neurosis (Wolfman)
 1918 The Taboo of Virginity
 1918 Lines of Advance in Psycho-Analytic Therapy
 1918 Introduction to Psycho-Analysis and the War Neuroses
 1918 On the Teaching of Psycho-Analysis in the Universities
 1918 James J. Putnam
 1919 A Child is Being Beaten
 1919 The Uncanny (German: Das Unheimliche)
 1920 The Psychogenesis of a Case of Homosexuality in a Woman
 1920 Beyond the Pleasure Principle (German: Jenseits des Lustprinzips)
 1920 A Note on the Prehistory of The Technique of Analysis
 1920 Supplements to the Theory of Dreams
 1921 Psycho-analysis and Telepathy
 1921 Group Psychology and the Analysis of the Ego (German: Massenpsychologie und Ich-Analyse)
 1922 Medusa's Head (German: Das Medusenhaupt)
 1922 Dreams and Telepathy
 1922 Some Neurotic Mechanisms in Jealousy, Paranoia and Homosexuality
 1923 The Ego and the Id (German: Das Ich und das Es)
 1923 A Seventeenth-Century Demonological Neurosis (Christoph Haizmann)
 1923 Infantile Genital Organisation
 1924 Neurosis and Psychosis
 1924 The Loss of Reality in Neurosis and Psychosis
 1924 The Economic Problem of Masochism
 1924 The Dissolution of the Oedipus Complex
 1925 The Resistances to Psycho-analysis
 1925 Josef Breuer
 1925 A Note upon the "Mystic Writing-Pad"
 1925 An Autobiographical Study (1935 Postscript)

1925 Negation
 1925 Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes
 1926 Karl Abraham
 1926 Inhibitions, Symptoms and Anxiety
 1926 The Question of Lay Analysis (German: Die Frage der Laienanalyse)
 1927 The Future of an Illusion (German: Die Zukunft einer Illusion)
 1927 Fetishism
 1927 Humour
 1928 Dostoevsky and Parricide
 1930 Civilization and Its Discontents (German: Das Unbehagen in der Kultur)
 1931 Libidinal Types
 1931 Female Sexuality
 1932 The Acquisition of Control Over Fire
 1933 Sandor Ferenczi
 1933 New Introductory Lectures on Psycho-Analysis
 1933 Why War? (German: Warum Krieg? co-authored with Albert Einstein)
 1936 A Disturbance of Memory on the Acropolis
 1937 Lou Andreas-Salome
 1937 Analysis Terminable and Interminable
 1937 Constructions in Analysis
 1938 An Outline of Psycho-Analysis (German: Abriß der Psychoanalyse)
 1938 Some Elementary Lessons in Psycho-Analysis
 1938 The Splitting of the Ego in the Process of Defence
 1938 A Comment on Anti-Semitism
 1939 Moses and Monotheism (German: Der Mann Moses und die monotheistische Religion)

Kaj Bernh. Genell 2025 Copyright Kaj Bernh. Genell 2023

© Copyright Kaj Bernh. Genell 2025. All rights reserved